

Uppsala och Agenda 2030

Voluntary Local Review 2021

Kommunstyrelsens ordförande

Jag har varit aktiv i kommunpolitiken i många år nu. Redan från början har hållbarhetsfrågorna intresserat mig lite extra och jag har därför följt arbetet nära under åren. Uppsala kommun var också tidigt ute med att arbeta med Agenda 21 samt med Milleniemålen. Arbetet bedrevs ofta i projektform och ansvaret låg på ett fåtal medarbetare. Resultatet blev kortsiktiga lösningar, helt tvärtemot det som har varit avsikten från början.

När FN:s toppmöte 2015 tog beslut om Agenda 2030 för hållbar utveckling, beslutade vi i Uppsala oss för att försöka oss på att integrera hållbarhetsfrågorna och Agenda 2030 i alla politikområden. Vi startade upp i vårt arbete med mål- och budget 2016. Så under de senaste fem åren har Uppsala kommun istället arbetat med hållbarhetsfrågor integrerat som en naturlig del av den ordinarie styrningen. Delmålen i Agenda 2030 har antingen fångats upp som uppdrag från kommunfullmäktige till nämnder och bolagsstyrelser eller som en del av nämndernas och styrelsernas grunduppdrag.

Idag när vi har hållbarhetsfrågorna integrerade i styrningen jobbar alla tillsammans som en kommun – Ett Uppsala. Vi har lagt de kortsiktiga projekten åt sidan och arbetar långsiktigt och uthålligt vidare för en hållbar utveckling i Uppsala.

Erik Pelling

Kommunstyrelsens ordförande

Sammanfattning

Det här är Uppsala

Uppsala kommun ligger i närheten av Sveriges huvudstad Stockholm. Med 230 000 invånare är Uppsala fjärde störst i landet. År 2050 förväntas kommunen ha 100 000 fler invånare än idag. Byggtakten är hög och tillväxten har en inriktning mot hållbar utveckling. I Uppsala finns två universitet, en välutbildad befolkning och starka kunskapsintensiva branscher. Uppsala kommun har fått flera utmärkelser för sitt arbete med hållbarhet: årets folkhälsokommun, bästa kommun i Sverige på klimatanpassning och bästa cykelkommun för att nämna några exempel. Uppsala har flera gånger utsetts till Sveriges klimatstad och blev 2018 utsedd till Världens klimatstad av Världsnaturfonden.

Om rapporten

Det här är Uppsalas första Voluntary Local Review. Rapporten illustrerar hur Agenda 2030:s mål har integrerats i Uppsalas styrning. Kommunen har en bred verksamhet som under de senaste åren har präglats av att öka hållbarheten i den sociala, ekologiska och ekonomiska utvecklingen. Det visar sig också att av de delmål som är relevanta för Uppsala kommun arbetar eller har kommunen arbetat med samtliga. För att underlätta lärande lyfter rapporten fram några exempel på hur kommunen gjort för att få utvecklingen att bli mer hållbar – exempel som visar på framgångar, utmaningar och lärdomar.

Hållbar utveckling i Uppsala – några erfarenheter

Tillsammans når vi lägre. Kommunen driver en lokal samverkan med organisationer från näringsliv, offentlig sektor och civila samhället och har därigenom lyckats minska klimatutsläppen. Uppsala har en hög ambitionsnivå i klimatarbetet med målsättningen att vara fossilfritt till 2030 och klimatpositivt till 2050. Under perioden 2015–2018 minskade utsläppen med 10 procent, men arbetet intensifieras för att utsläppen ska minska i ännu snabbare takt.

Områdessamverkan för ökad inkludering. Uppsala arbetar systematiskt för att och motverka utanförskap. För ett par stadsdelar har kommunen tagit fram särskilda åtgärds paket för att öka jämlikhet och trygghet. Planerna genomförs i samverkan mellan organisationer inom offentlig sektor, näringsliv och civilsamhälle och har lett till bland annat etablering av utbildnings- och jobbcenter, utveckling av mötesplatser, förbättrad säkerhet, renhållning och klottersanering, utveckling av socialt stöd och utökning av fritidsaktiviteter.

”Ingen ska lämnas utanför” som integrerad princip. Jämlika livsmöjligheter är inget eget politikområde, utan genomsyrar allt kommunen gör. Genom att kommunens verksamheter har jämställdhet och jämlikhet som perspektiv i det de redan gör blir det en inbyggd kvalitet snarare än något som finns för sig själv. Alla kommuninvånare har inte samma förutsättningar att använda kommunens service eller att göra sin röst hörd. Genom att aktivt söka upp och lyssna på grupper med olika förutsättningar och behov får kommunen underlag för beslut som utgår från invånarnas behov.

Lärdomar och framtidsfrågor

Utifrån erfarenheterna från hållbarhetsarbetet ser Uppsala några ingredienser för att skapa framgång:

1. *Ambition* – Skapa förändringstryck genom politisk uppmärksamhet.
2. *Kapacitet* – Mobilisera samverkan i frågor där flera kan påverka.
3. *Kunskap* – Synliggör skillnader genom kartläggning och analys.
4. *Fokus* – Rikta insatser till områden eller grupper som har störst behov.
5. *Lärande* – Följ upp och utvärdera insatser för att på så sätt uppdatera behovsbilden.
6. *Integrering* – Se till att det goda nya blir en del av det ordinarie.

Uppsala kommun är stolt över en hel del som har åstadkommit för att skapa ett mer hållbart samhälle än idag, men arbetet har bara börjat. Några viktiga framtidsfrågor för kommunen handlar om att ytterligare öka förmågan att anpassa sig till kriser och klimateffekter, att kunna hantera målkonflikter och konkurrerande perspektiv och att förändra sin roll från att vara en kommunal expert till att vara en samhällsmobiliserande möjliggörare.

Medskick till framtida rapporter

Med erfarenheten av den här rapporten finns det vissa saker som kan lyftas fram som tips till kommande rapporter.

- *Utgå från hur den lokala styrningen ser ut.* Genom att utgå från det som är "vårt sätt" blir det lättare att skapa förståelse för rapporten lokalt. Det blir också lättare för en utomstående läsare att få en känsla för hur integreringen ser ut.
- *Lyft exempel som visar ett "hur".* Genom att inte bara visa "att" och "vad" skapas bättre förutsättningar för att någon ska snappa upp en metod och använda den i sitt eget sammanhang.
- *Börja tidigt.* Mycket av rapportens innehåll är ganska okänsligt för aktuell information, så det går att börja tidigt i förhållande till slutdatum. På så sätt skapas tid till att involvera fler inom och utanför den egna organisationen.
- *Tänk webb snarare än rapport.* Det här är en klassisk rapport med en tydlig början och ett tydligt slut. Om rapporten istället presenteras på webben öppnas nya möjligheter upp sig för att klicka på fördjupningar, filmer, kartor, ljudklipp och öppna data.

"Uppsala kommun är stolt över en hel del som har åstadkommit för att skapa ett mer hållbart samhälle än idag, men arbetet har bara börjat."

Innehåll

Kommunstyrelsens ordförande.....	2
Sammanfattning.....	3
Inledning.....	6
Styrning och organisering för en hållbar utveckling	9
Hållbar utveckling är en integrerad del i styrmodellen	9
Organisering för ökad hållbarhet	15
Hållbarhetsarbete i Uppsala kommun	20
Uppsala kommun ska ha en jämställd och hållbar ekonomi	20
Uppsala ska vara tryggt och attraktivt att leva, verka och vistas i	26
Uppsalas stad och landsbygd ska växa genom ett hållbart samhällsbyggande	35
Uppsala ska vara jämlikt och inkluderande med goda förutsättningar för folkhälsa och livskvalitet.....	46
Uppsalas invånare ska ha bostad och arbete.....	60
Uppsalas alla barn och elever ska klara sin utbildning, nå sin gymnasieexamen och utmanas i sitt lärande	68
Uppsala ska vara en äldrevänlig kommun och invånare med funktionsnedsättning ska uppleva trygghet, frihet och tillgänglighet.....	75
I Uppsala ska ingen lämnas utanför och invånare, organisationer och näringsliv ska vara delaktiga i att utforma samhället	80
Uppsala kommuns medarbetare ska ha bra arbetsvillkor och kan med hög kompetens möta Uppsala.....	86
Slutsatser och kommande steg	93

Inledning

Den här rapporten visar erfarenheter som Uppsala har av att arbeta i enlighet med Agenda 2030. Rapporten är vad Förenta nationerna (FN) kallar för *voluntary local review* (VLR). Det är en frivillig rapport på lokal nivå som syftar till att förstärka arbetet med Agenda 2030. Rapporten visar exempel på vad Uppsala har gjort, vad det lett till och vilka lärdomar som kan dras i det lokala arbetet. Parallellt med den här lokala rapporten tar Sverige på nationell nivå fram en *voluntary national review*, där några av erfarenheterna från Uppsala ingår.

Uppsala i korthet

Uppsala kommun ligger i närheten av Sveriges huvudstad Stockholm. Med 230 000 invånare är Uppsala fjärde störst i landet, nästan 100 gånger större än Sveriges minsta kommun.

Uppsala kommun har ungefär 15 000 årsarbetare i sina förvaltningar och bolag. Precis som alla andra svenska kommuner arbetar Uppsala med service inom bland annat utbildning, socialtjänst, samhällsbyggnad och kultur för invånare, företag, organisationer och besökare.

Uppsala är en av Sveriges mest expansiva städer. År 2050 förväntas kommunen ha 100 000 fler invånare än idag. Byggtakten är hög och tillväxten har en inriktning mot hållbar utveckling. Uppsala utvecklas som stad, men också på landsbygden. En fjärdedel av kommunens invånare bor på landsbygden. Det gör Uppsala till Sveriges största landsbygdskommun sett till antalet invånare.

Uppsala är en av Sveriges äldsta städer och har varit ett politiskt och religiöst centrum sedan 500-talet. I Uppsala finns Nordens äldsta universitet. Där verkade Carl von Linné, som lade grunden till hur vi grupperar växter och djur idag. Där forskade även Anders Celsius som gett namn till den hundragradiga termometerskalan °C. Andra kända personer från Uppsala är Hans Rosling (professor och folkbildare) och Dag Hammarskjöld (fredspristagare och generalsekreterare för FN). Numera bor även Armand "Mondo" Duplantis (världsrekordhållare i stavhopp) i Uppsala.

Uppsala har två universitet och starka kunskapsintensiva branscher. Inom Life science finns över hundra företag med över 5000 anställda. Sett till hela Stockholmsregionen ingår Uppsala i ett av Europas största kluster inom life science.

Uppsala kommun har fått flera utmärkelser för sitt arbete med hållbarhet: årets folkhälsokommun, bästa kommun i Sverige på klimatanpassning och bästa cykelkommun för att nämna några exempel. Uppsala har flera gånger utsetts till Sveriges klimatstad och blev 2018 utsedd till Världens klimatstad av Världsnaturfonden.

Varför en rapport?

Uppsala har verkat för en hållbar utveckling under flera år, men arbetet intensifierades i och med att Agenda 2030 undertecknades. Ibland har det skett synligt och tydligt, som när det gäller klimatarbetet. Här har kommunen under flera år haft en hög ambition i styrningen och mobiliserat företag och organisationer att minska sina klimatavtryck. Ibland är hållbarhetsarbetet inte lika uppmärksammat, även om det är betydelsefullt.

Med den här rapporten vill Uppsala synliggöra sådant som kommunen har åstadkommit i sin styrning och sina verksamheter för att få utvecklingen att bli mer hållbar. Det är en berättelse för omvärlden, men också för oss själva. Rapporten visar både att vi kan, att vi behöver göra mer och att hållbarhetsperspektiv som bäddas in i ordinarie verksamhet kan göra den bättre.

Hur rapporten tagits fram

Det här är Uppsalas första rapport av det här slaget. När Uppsalas kommunstyrelse hösten 2020 beslutade att en voluntary local review skulle göras lyfte de särskilt fram betydelsen av att dela erfarenheter med andra: framgångar, utmaningar och lärdomar.

Uppsala har strävat efter att integrera Agenda 2030 i sin ordinarie styrning. Rapporten baseras därför i huvudsak på redan befintligt underlag som på olika sätt visar hur statusen i Uppsala ser ut – socialt, ekologiskt och ekonomiskt. Som underlag finns även erfarenheter från olika typer av medborgardialoger kring frågor som rör hur livet och miljön kan utvecklas på ett hållbart sätt.

Rapporten har tagits fram av en arbetsgrupp med kompetenser inom både hållbarhetsfrågor och styrningsfrågor. Den presenterar utvecklingen utifrån Uppsalas lokala sammanhang. På så sätt ger rapporten en känsla för hur Agenda 2030:s delmål har integrerats i Uppsalas ordinarie styrning. För att underlätta lärande lyfter rapporten fram exempel på vad kommunen gjort för att få utvecklingen att bli mer hållbar.

”Med den här rapporten vill Uppsala synliggöra sådant som kommunen har åstadkommit i sin styrning och sina verksamheter för att få utvecklingen att bli mer hållbar.”

Kapitel 1

Styrning och organisering för en hållbar utveckling

Styrning och organisering för en hållbar utveckling

Hållbar utveckling är en integrerad del i styrmodellen

En hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov. Det innebär att social välfärd, ekonomisk tillväxt och ekologisk balans eftersträvas för både dagens och morgondagens invånare.

Hösten 2015 ägde ett historiskt möte rum i FN:s generalförsamling. Då antogs Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling. Agenda 2030 är en utvecklingsagenda (handlingsplan) med 17 globala mål och 169 delmål. Syftet med Agenda 2030 är att utrota fattigdom och hunger, förverkliga de mänskliga rättigheterna för alla, uppnå jämställdhet och egenmakt för alla kvinnor och flickor samt säkerställa ett varaktigt skydd för planeten och dess naturresurser.

2016 påbörjade Uppsala kommun ett arbete med att integrera Agenda 2030 i den ordinarie styrningen. På den strukturella och övergripande nivån är Agenda 2030 integrerad i styrningen inom i huvudsak två områden, den normerande styrningen och den aktiverande styrningen. Den normerande styrningen beskrivs i policyer och riktlinjer och visar utgångspunkter och förhållningssätt för hur kommunen ska arbeta och agera. Den aktiverande styrningen beskrivs i bland annat Mål och budget, program och planer som innehåller uppdrag för de förändringar i samhället som de förtroendevalda vill uppnå. Innehållet i de normerande och aktiverande styrdokumenterna förverkligas i form av åtgärder och aktiviteter i verksamheterna.

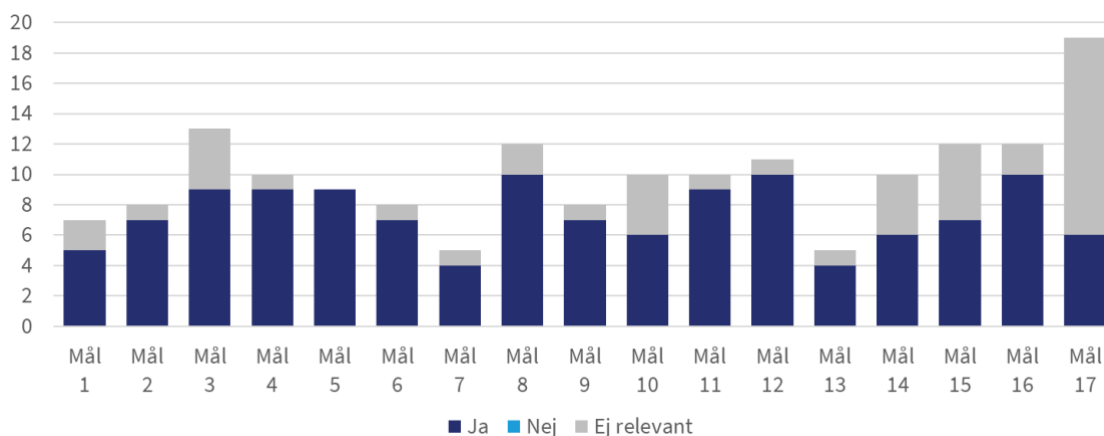
Figur 1. Hållbar utveckling som en integrerad del i styrmodellen.

De globala målen är integrerade och odelbara och balanserar de tre dimensionerna av hållbar utveckling: den ekonomiska, den sociala och den miljömässiga. Eftersom målen är integrerade och odelbara måste arbetet bedrivas samordnat. Det förutsätter att målen integreras i ordinarie arbete. Det är inget sidospår, ingen trend utan en

samhällsförändring. Därför är det också viktigt att alla i kommunen jobbar tillsammans som en kommun – ett Uppsala för att förverkliga vårt bidrag till att nå målen.

Delmålen i Agenda 2030 och kommunens uppdrag

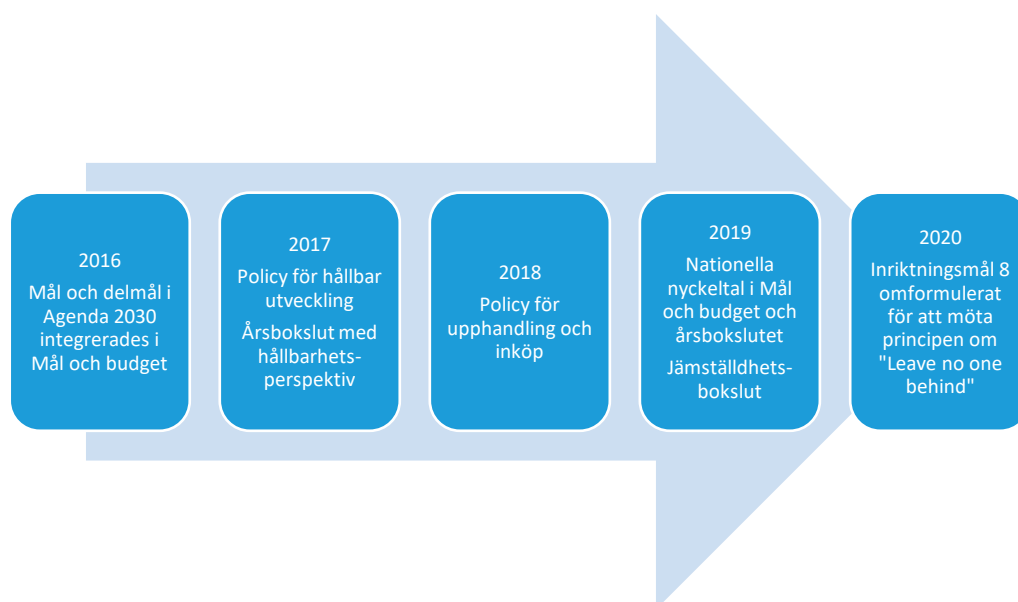
Under de senaste fem åren har Uppsala kommun arbetat med hållbarhetsfrågor integrerat som en naturlig del av den ordinarie styrningen. Delmålen i Agenda 2030 har antingen fångats upp som uppdrag från kommunfullmäktige till nämnder och bolagsstyrelser eller som en del av nämndernas och styrelsernas grunduppdrag.

Figur 2. Integrering av hållbarhetsmålen i Uppsala kommuns styrning.

Figuren visar en sammanställning där blå färg innebär att delmålen är integrerade i styrningen. Grå färg visar delmål som inte är relevanta att arbeta med för Uppsala kommun då kommunen inte har rådighet över området. Uppsala kommun arbetar med eller har arbetat med samtliga delmål som är relevanta för den kommunala nivån.

Utveckling över tid

Figur 3. Integrering av Agenda 2030 i kommunens styrning över tid.

2016 genomfördes en omfattande förändring av kommunfullmäktiges Mål och budget. De 74 inriktningsmål som var frivilliga för nämnder att arbeta utifrån gjordes om till nio inriktningsmål som gällde all verksamhet. Det gjordes även en anpassning av inriktningsmålen för att omfamna målen i Agenda 2030. En mappning togs fram som

visade hur respektive inriktningsmål mötte de 17 globala målen. Samtidigt inarbetades några av delmålen som uppdrag till nämnder och bolagsstyrelser vilket gav en direkt effekt då dessa började arbeta med konkreta åtgärder kopplat till Agenda 2030.

2017 beslutade kommunfullmäktige om policy för hållbar utveckling. Det är ett normerande styrdokument som beskriver kommunens förhållningssätt i arbetet med hållbar utveckling för att nå resultat på lokal nivå.

I årsredovisningen för 2017 gjordes en sammanvägd bedömning av måluppfyllelse utifrån Agenda 2030. I årsredovisningen fanns även hållbarhetsredovisningar för några av kommunens bolag.

2018 beslutade kommunstyrelsen att riktlinjen för Uppsala kommuns normkritiska arbete för ökad jämställdhet enligt CEMR skulle tas bort. Anledningen var att styrningen inom jämställdhetsområdet förväntades bli mer effektiv med en konsekvent och tydlig integrering av jämställdhet i ordinarie styrning. Samtidigt beslutade kommunfullmäktige att barnperspektiv och jämställdhetsperspektiv alltid ska beaktas i nya program eller vid revidering av befintliga program.

2018 beslutade kommunfullmäktige om en policy för upphandling och inköp som tydligt beskriver att kommunens upphandling ska bidra till ekonomisk, social och ekologisk hållbarhet. Upphandling är ett strategiskt verktyg som ska bidra till att kommunens mål uppfylls och att kommunkoncernens ekonomiska resurser nyttjas effektivt.

Under 2018 kopplades kommunfullmäktiges indikatorer ihop med mål och delmål i Agenda 2030.

I årsbokslutet för 2018 utvecklades hållbarhetsperspektivet och kopplingen till Agenda 2030 genom att uppföljningen bland annat utgick från de tre områdena en hållbar samhällsekonomi, en jämställd ekonomi och en ansvarsfull kommun.

2019 lades samtliga nationella nyckeltal för Agenda 2030 in i kommunfullmäktiges Mål och budget som underlag för verksamhetsplanering och uppföljning.

I årsbokslutet för 2019 användes de nationella nyckeltalen för Agenda 2030 i uppföljningen och statusen för dessa nyckeltal för Uppsala kommun redovisades. Ett jämställdhetsbokslut togs fram för att redovisa hur kommunkoncernens arbete bidrar till måluppfyllelse av de jämställdhetspolitiska målen och CEMR.

2020 tydliggjorde kommunfullmäktige kopplingen till principen om att ingen ska lämnas utanför i Mål och budget 2021–2023. Ett av inriktningsmålen fick en ändrad formulering och ett särskilt gemensamt uppdrag formulerades. Uppdraget är riktat till alla nämnder och bolagsstyrelser och handlar om att öka kunskapen och utarbeta en systematik för att skapa likvärdiga möjligheter för invånarna att vara delaktiga i utvecklingen av Uppsala.

CEMR är den europeiska deklarationen för jämställdhet mellan kvinnor och män på lokal och regional nivå.

CEMR-deklarationen är ett verktyg för kommuner och regioner att integrera jämställdhetsperspektivet i det politiska beslutsfattandet och i den praktiska verksamheten.

Deklarationen omfattar alla aspekter av verksamheten såväl det politiska arbetet som arbetsgivarfrågor och servicen till invånarna.

Integrering av hållbarhet i aktiverande styrdokument

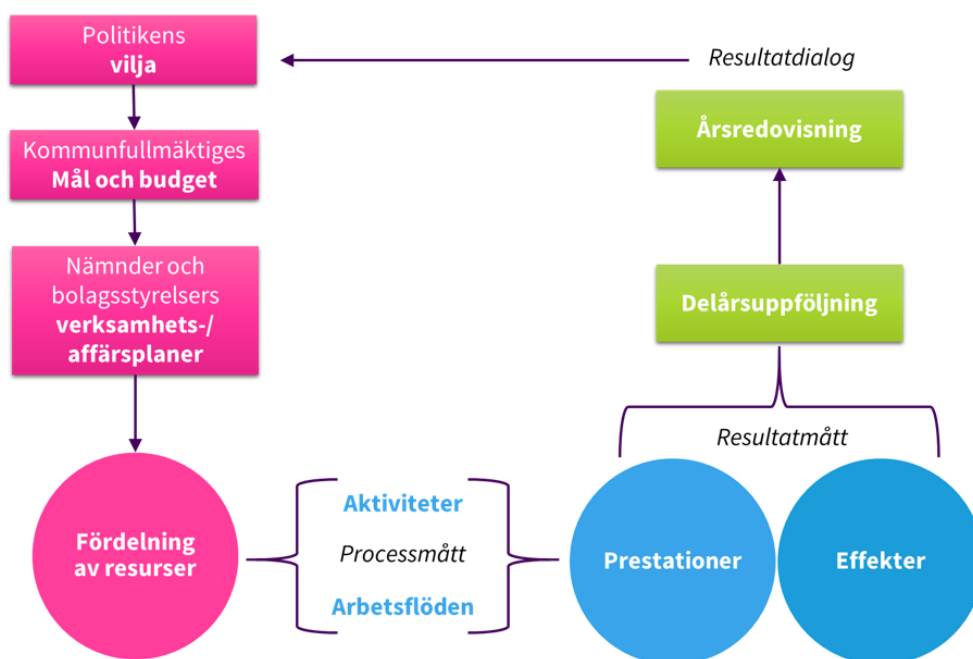
Uppsala kommun använder mål- och resultatstyrning inom ramen för de lagar och regler som styr kommunal verksamhet. Det betyder att politiker styr utifrån mål och uppdrag och de resultat som kommunens verksamheter ska uppnå. De planer och program som används för att visa vad kommunen vill förändra och uppnå kallas för aktiverande styrdokument. Under senare tid har mängden styrsignaler från central nivå i kommunen minskat. Det ökar inslaget av tillitsbaserad styrning med ett ökat handlingsutrymme för verksamheterna och ett ökat fokus på analyser, återkoppling och dialog.

Verksamheternas resultat och effekter följs upp och analyseras tre gånger per år med syfte att bidra till verksamhetsutveckling och till nästa års Mål och budget. Ett annat underlag för styrningen är kommunens omvärldsanalys. I omvärldsanalysen identifieras globala och regionala trender som beskrivs i slutsatser för vad trenderna innebär för Uppsala kommun. De nio regionala trenderna bedöms ha stor påverkan på Uppsalas förutsättningar att i enlighet med Agenda 2030 utvecklas till en socialt, ekologiskt och ekonomiskt hållbar kommun med upp emot 340 000 invånare vid utgången av år 2050.

Mål och budget – kommunens övergripande plan

Varje år beslutar kommunfullmäktige om det koncernövergripande styrdokumentet Mål och budget. Dokumentet har ett treårigt perspektiv. Nio inriktningsmål ska bidra till att uppnå Agenda 2030 och de globala hållbarhetsmålen utifrån Uppsalas lokala behov. Knutet till varje inriktningsmål finns det uppdrag som riktar sig till alla, några eller enstaka nämnder och bolagsstyrelser.

Inriktningsmålen och uppdragen är utgångspunkten när nämnder, bolagsstyrelser och verksamheter skapar sina egna mål och planer. De är också utgångspunkter för kommunens regelbundna uppföljning och stäms av tre gånger varje år.

Figur 4. Uppsala kommuns styrmodell med planering och uppföljning av verksamhet och ekonomi.

Inriktningsmålen och de indikatorer som används för att följa den långsiktiga utvecklingen sätter fokus på ett gott liv i ett hållbart samhälle och en modern kommun.

Genom att planera, följa upp och jämföra Uppsala kommuns resultat med andra kommuner identifierar kommunen framgångar och utvecklingsområden.

Kommunövergripande program

I Uppsala beslutar kommunfullmäktige om program inom flera olika områden. De innehåller den politiska viljeinriktningen inom området och tydliggör vad kommunen vill förändra och uppnå. Hållbarhetsfrågorna är integrerade i alla kommunens program. Uppföljningen lyfter särskilt fram hur programmen möter Agenda 2030 och hur det bidrar till att utveckla Uppsala.

Ett program ska ha en eller flera handlingsplaner. Handlingsplaner innehåller de åtgärder som kommunen behöver genomföra för att nå uppsatta mål, vem som ansvarar för genomförandet och när åtgärden ska genomföras. Åtgärder i kommunövergripande handlingsplaner lyfts in i de ansvariga nämndernas verksamhetsplaner och bolagsstyrelsernas affärsplaner så att de får en samlad bild av sitt ansvar. Programmen berör oftast flera nämnder och bolagsstyrelser och fungerar som komplement till inriktningsmålen i Mål och budget.

Varje år sker en uppföljning av hur den integrerade styrningen i program och kungemensamma handlingsplaner fungerar. Exempel på program är Miljö- och klimatprogram, Energiprogram, Landsbygdsprogram, Näringslivsprogram och Program för äldrevänlig kommun.

Integrering av hållbarhet i normerande styrdokument

Normerande styrdokument tydliggör principiella förhållningssätt och arbetssätt och har ett fokus på hur verksamheten ska agera. En policy visar vilka principer som ska prägla kommunkoncernen och en riktlinje stödjer organisationen så att den bedriver sin verksamhet på ett ändamålsenligt och korrekt sätt. En riktlinje kan förtydliga en policy och förklarar då principerna exempelvis i form av krav inom ett specifikt område. Hållbarhet är en röd tråd genom alla kommunens 17 policyer. I tre av dessa är hållbarhetsområdet extra framträdande.

Policy för hållbar utveckling

Uppsala kommuns hållbarhetspolicy beskriver hur kommunkoncernen ska arbeta för att utveckling ska ske i hållbar riktning. Den slår fast att Uppsala kommun ska vara en vägledande kraft för hållbar utveckling globalt, nationellt, regionalt och lokalt samt att Uppsala kommun ska associeras med hållbar utveckling. Policyn innehåller sex principer för ett hållbart Uppsala.

- Åtgärder som ger långsiktiga och strukturella förändringar i social, ekologisk och ekonomisk hållbar riktning ska väljas i första hand.
- Åtgärder ska planeras ur ett helhetsperspektiv och hänsyn till påverkan utanför kommunens gränser ska vägas in.
- Hållbarhetsarbetet utgår från samverkan i kommunens hela organisation – ett Uppsala - och skapar förutsättningar för en hållbar samhällsutveckling genom att arbeta tillsammans med invånare, myndigheter, näringsliv och föreningsliv.
- All verksamhetsutveckling ska gynna en hållbar utveckling för Uppsala kommun och dess invånare. Nya lösningar och idéer bejakas genom att arbetet alltid ska ha ett lärandeperspektiv.

- Beslutsunderlag ska belysa och analyseras utifrån hållbarhetsaspekter. I beslutsärenden redogörs för hur hållbarhetsaspekter behandlats i beredningsarbetet.
- Uppsala kommuns mål för hållbar utveckling ska aktivt kommuniceras internt och externt.

Det finns ett flertal riktlinjer som knyter an till policy för hållbar utveckling. Riktlinjerna tydliggör styrning inom mer specifika områden, som former för Uppsala kommuns jämställdhetspris, hantering av förorenade områden, markanvändning med hänsyn till grundvattnet samt sociala investeringar.

Policy för upphandling och inköp

Målen i agenda 2030 innebär bland annat att kommunens upphandlingar ska bidra till långsiktiga och strukturella förändringar i ekonomisk, social och ekologisk hållbar riktning. Som stöd i arbetet med hållbar upphandling ska nationella vägledningarna och kriterier för olika varor, tjänster samt byggtreprenader användas för att ställa krav på miljöhänsyn, djurvälstånd samt social och etisk hänsyn. Uppsala kommun främjar innovationer för att möta framtida utmaningar inom välfärd, miljö samt tillväxt och ställer krav på långsiktigt hållbara lösningar.

Ett urval av principer från policyn:

- Kommunens medel ska användas på ett kostnadseffektivt och hållbart sätt.
- Uppsala kommun ska ta ett stort ansvar i frågor om social hållbarhet och endast ingå avtal med seriösa aktörer.
- De leverantörer kommunen ingår avtal med ska bidra till att kommunens miljö- och klimatmål uppnås liksom de nationella miljömålen.

Kvalitetspolicyn

Uppsala kommun möter dagligen invånare, besökare, myndigheter, näringsliv och föreningsliv. Kommunen ger service, stöd och möjligheter för enskilda och arbetar för att samhället ska utvecklas hållbart i enlighet med målen i Agenda 2030. Ett systematiskt kvalitetsarbete är en förutsättning för att kommunens verksamhet ska lyckas i uppdraget.

Syftet med kvalitetsarbetet är att ständigt göra verksamheten bättre. Kvalitetsarbetet ska grundas i lärande och analys snarare än kontroll och övervakning. Kvalitetsarbetet behöver anpassas till de behov och krav som finns inom respektive verksamhet, men vissa gemensamma principer gäller:

- Möt olikheter
- Lär och förbättra
- Utveckla tillsammans

Kvalitetspolicyns princip om att möta olikheter motsvarar principen om att ingen ska lämnas utanför i Agenda 2030. Kommunens verksamheter ska vara utformade så att de passar dem som verksamheten riktar sig till. Verksamheten ska utgå från invånare och intressenters olika behov och perspektiv och sträva efter att utforma en verksamhet som passar alla i målgruppen.

Organisering för ökad hållbarhet

Utmaningarna för att uppnå ett hållbart samhälle är ofta komplexa. Uppsala kommun behöver som organisation kraftsamla och samverka med det omgivande samhället för att kunna möta dessa utmaningar. Det behöver ske på många nivåer och inom många områden.

”Utmaningarna för att uppnå ett hållbart samhälle är ofta komplexa. Uppsala kommun behöver som organisation kraftsamla och samverka med det omgivande samhället för att kunna möta dessa utmaningar.”

Mobilisering av samhället

Det är många lokala aktörer som arbetar för att öka hållbarheten i samhället. Uppsala kommun har en viktig roll i att skapa och delta i samverkansforum som ger en ökad kraft i arbetet. Här följer några exempel.

Uppsala klimatprotokoll

Uppsala klimatprotokoll är ett formaliserat nätverk av företag, offentliga verksamheter, universitet och föreningar som samverkar och inspirerar varandra och andra för att nå Uppsalas klimatmål och bidra till en hållbar värld. 42 lokala aktörer med cirka 38 000 anställda är medlemmar i klimatprotokollet och samarbetar för klimatdriven affärs- och verksamhetsutveckling. Arbetssättet har inspirerats av FN:s klimatkonvention och bidrar till kommunens miljö- och klimatmål och ett hållbart Uppsala.

Uppsala klimatprotokoll – så är det organiserat

Klimatprotokollet arbetar i protokollsperioder om tre år. Nuvarande programperiod inleddes hösten 2018 och pågår till våren 2021.

Processledning. För Klimatprotokollet finns en processledning från Uppsala kommun. Processledningen ansvarar för att leda och samordna Klimatprotokollets arbete.

Samordningsgrupp. Samordningsgruppen är en styrgrupp som ger stöd till processledningen i att samordna och utveckla Klimatprotokollet. Deltagandet roterar bland medlemmarna. Samordningsgruppen träffas regelbundet.

Klimatgrupp. I klimatgruppen träffas klimatansvariga från respektive medlem träffas ca fyra gånger per år för samverkan, utveckling och praktiskt arbete.

Rundabordsmöten. Rundabordsmöten är beslutsorgan där klimat- och ledningsrepresentanter från respektive medlem träffas två gånger per år för diskussioner och beslut.

Fokusgrupper. Klimatprotokollets praktiska arbete konkretiseras i olika fokus- och arbetsgrupper som bildas utifrån medlemmarnas intressen och behov. Idag finns grupper inom områdena byggmaterialval, energi, hållbara godstransporter, hållbar stadsdelsutveckling samt hållbart resande.

Som kommunens största privata arbetsgivare känns det naturligt att vi är med och bidrar till Uppsalas klimatomål. Jag tror att det stärker oss i vår konkurrenskraft mot andra bolag och att det stärker oss att locka till oss anställda för framtiden.

Klimatprotokollet ligger i linje med Cytivas klimatomål och är ett jättebra verktyg för att samverka med andra viktiga aktörer i länet. Att lära av varandra är ett bra sätt tillsammans att arbeta mot klimatomålen.

Cecilia Sjöstedt, Site Leader
och VD för Cytiva i Uppsala

Klimatkrisen ställer oss ju inför existentiella utmaningar, och där tror vi att kyrkan har mycket att bidra med, till att hitta lösningar.

Till de företag och organisationer som vill dra igång sitt klimatarbete eller öka ambitionsnivån vill jag säga några saker. Det första är att vi behöver agera nu, så bara kör! Det är utvecklande för organisationen, så kör! Och det är kul att göra det här, så kör!

Claes Hedström, Miljösamordnare
och präst i Svenska kyrkan

Områdesbaserad samverkan

Som i alla städer finns det geografiska områden med invånare som har större behov av kommunala insatser än andra områden. För att hitta synergieffekter mellan insatser från flera olika håll har Uppsala skapat samverkansstrukturer. I flera geografiska områden finns det en samverkansstruktur mellan socialtjänst, skola, polis och fritidsverksamhet som leder till gemensamma lägesbilder och samordnade insatser.

Uppsala kraftsamlar även för att förbättra förhållanden i vissa geografiska områden genom särskilda handlingsplaner. Arbetet utifrån handlingsplanerna sker i hög grad i samverkan med exempelvis lokala fastighetsägare, polisen, regionen och det civila samhället. Arbetet organiseras utifrån särskilda fokusområden som innehåller samordnade aktiviteter.

”I flera geografiska områden finns det en samverkansstruktur mellan socialtjänst, skola, polis och fritidsverksamhet som leder till gemensamma lägesbilder och samordnade insatser.”

Lokal överenskommelse med föreningslivet

Idag finns det fler än 3 000 föreningar i Uppsala kommun. Föreningarna har en viktig roll i samhällsutvecklingen och bidrar till en bättre folkhälsa, ett bredare kulturliv och en ökad delaktighet. Uppsala kommun har sedan flera år en överenskommelse med det lokala föreningslivet. Överenskommelsen ska underlätta samverkan genom att tydliggöra ett antal gemensamma principer och åtaganden för kommunen och för föreningslivet. I överenskommelsen ingår ideella föreningar, trossamfund, stiftelser, ekonomiska föreningar samt andra ideellt och informellt engagerade som verkar i Uppsala. Genom den lokala överenskommelsen kunde kommunen ge stöd till initiativ rörande flyktningmottagande och integration till 15 organisationer i samband med det stora flyktningmottagandet 2015–2016.

Samverkan mellan universitet, näringsliv och samhälle

I Uppsala finns en stiftelse för samverkan mellan universiteten i Uppsala, näringsliv och samhälle (STUNS) som kommunen är medlem i. Stiftelsen bildades redan 1983 och fokuserar primärt på strategiska frågor för Uppsalaregionen i skärningspunkten mellan akademi, näringsliv och samhälle. Stiftelsen är aktiv inom Uppsala klimatprotokoll och inom ett nationellt strategiskt innovationsprogram med fokus på smarta hållbara städer (Viable Cities). Stiftelsen är med och arrangerar Hackathon för ett klimatpositivt och hållbart Uppsala där unga talanger bjuds in för att hitta lösningar på akuta hållbarhetsrelaterade samhällsproblem.

Uppsala har också särskilda samverkansavtal med Uppsala universitet och Sveriges lantbruksuniversitet, som båda ligger i Uppsala. Tanken är att skapa långsiktiga relationer för ömsesidig kunskapsutveckling. Samverkan sker på många olika sätt, både i enskilda projekt och kring särskilda kunskapsområden. Exempelvis finns en samverkan kring Urban Labs, som är en multidisciplinär forskningsmiljö som studerar frågor som rör städer och urbaniseringsprocesser. Samverkan sker även genom att båda universiteten är medlemmar i Uppsala klimatprotokoll.

Samverkan med anledning av Covid-19

Med anledning av coronapandemin beslutade krisledningsnämnden i Uppsala kommun i april 2020 att fördjupa samverkan med Uppsala Rödakorskrets. Röda Korset ska enligt överenskommelsen ge stöd till riskgrupper och koordinera insatser från lokala föreningar och frivilligorganisationer. Avtalet löper till och med sista juni 2021.

Ett stort antal frivilligorganisationer och föreningar har bidragit och fortsätter att bidra med insatser till Uppsalabor i riskgruppen 70 år och äldre, men också till andra riskgrupper och utsatta grupper, exempelvis hemlösa och papperslösa personer. Insatserna syftar till att stödja enskilda invånare och till minskad social oro till följd av krisen. Under perioden vecka 13–44 2020 hanterade Röda Korset lokalt 1306 ärenden, vilket ger 3265 frivilligtimmar. Antalet krisstöds- och trygghetsinsatser har passerade 12 000 stycken.

Intern organisering

Kommunens organisation förändras kontinuerligt för att möta omvärldens förutsättningar och bibehålla en effektiv verksamhet. Kommunen har en central styrning av exempelvis HR, IT, ekonomi, kommunikation, registratur och fastighetsfrågor.

Alla centrala staber och avdelningar har i uppgift att skapa förutsättningar för hållbar utveckling i hela kommunen. Central styrning och centralt stöd ger förutsättningar för politiskt genomslag av prioriterade politiska frågor. För att stärka genomslagskraften leder kommunens centrala organisation bland annat arbetet med att ta fram policyer, riktlinjer, program och planer i linje med politikens ambitioner.

Eftersom målen är odelbara och integrerade måste arbetet bedrivas samordnat. Därför är det också viktigt att alla jobbar tillsammans som en kommun – Ett Uppsala. Även om det finns central styrning och ett centralt stöd, så ligger ansvaret för hållbar utveckling i slutändan hos nämnder och bolagsstyrelser för verkställande och genomförande.

”Kommunens organisation förändras kontinuerligt för att möta omvärldens förutsättningar och bibehålla en effektiv verksamhet.”

Kapitel 2

Hållbarhets- arbete i Uppsala kommun

Hållbarhetsarbete i Uppsala kommun

Inriktningsmål 1

Uppsala kommun ska ha en jämställd och hållbar ekonomi

Kommunen ska verka för att kommunorganisationens ekonomi sköts på ett ansvarsfullt sätt och för en god ekonomisk tillväxt i samhället. Flera av delmålen som rör jämställdhet i Agenda 2030 handlar om att genomföra reformer för ett mer jämställt samhälle. Det handlar om att ge kvinnor lika rätt till jämställd och rättvis fördelning av makt, inflytande och resurser i samhället.

Vad kan Uppsala göra?

Kommunen är en stor köpare av varor och tjänster och kan genom sitt köpmönster bidra till en hållbar konsumtion och produktion. I det ingår att kommunen ska konsumera på ett sätt som bidrar till att motverka klimatförändring och som gynnar social hållbarhet.

Kommunen använder genom sina verksamheter resurser för att förbättra livet för invånare, näringsliv och civila samhället. Genom att verka för en jämställd budgetering och jämställd fördelning av resurser bidrar den kommunala verksamheten till ökad jämställdhet i samhället. Jämställdhet är ett perspektiv som ska genomsyra allt arbete och alla inriktningsmål.

I blickfånget: jämställd resursfördelning och hållbara inköp

Samhällets resurser fördelas fortfarande ojämnt mellan kvinnor och män. En jämställdhetsintegrering av verksamheter och deras resursfördelning är en förutsättning för att kommunen ska bidra på allvar till ett jämställt samhälle.

Det finns också en potential att öka hållbarheten genom upphandling. Kommunen lägger stora summor varje år på inköp som kan få konsekvenser för en hållbar utveckling. Upphandlingar behöver därför komplettera ekonomiska perspektiv med sociala och ekologiska.

”Jämställdhet är ett perspektiv som ska genomsyra allt arbete och alla inriktningsmål.”

5.A Lika rätt till ekonomiska resurser och ägande samt tillgång till finansiella tjänster

Jämställdhet är ett prioriterat område för Uppsala kommun. Kommunen ska vara en drivande aktör för att främja jämställdhet både inom organisationen och i samhället i stort. För att uppnå ett jämställt samhälle jobbar Uppsala kommun med jämställdhetsintegrering. Det innebär att ett jämställdhetsperspektiv ska finnas med i det dagliga arbetet – från förslag och beslut till utförande och uppföljning av verksamheten. Syftet är att säkerställa att den service och de tjänster som kommunen levererar ska tillgodose invånarnas behov på ett likvärdigt och bra sätt, oavsett kön.

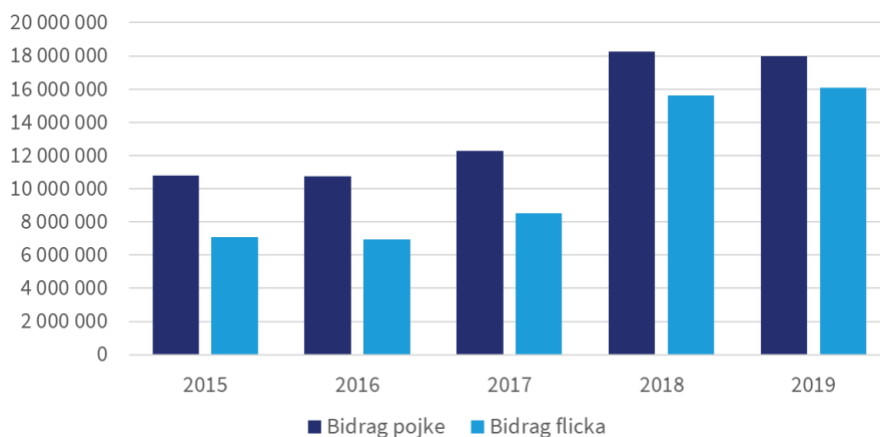
Exempel på uppdrag till nämnder och bolagsstyrelser i Mål och budget:

- Genomföra analyser för jämställdhetsbudgetering inom minst ett nytt utvecklingsområde årligen, samt att utifrån analys ta fram åtgärder i syfte att minska ojämställdhet (2017)
- Genomföra könskonsekvensbeskrivningar i samband med kommande investeringar (2018)
- Genomföra en koncernövergripande kartläggning hur resurser fördelas mellan män och kvinnor senast 2022 i syfte att uppnå en jämställd resursfördelning (2019)

Jämställdhetsbudgetering

För att kommunens ekonomi ska bli mer jämställd har bland annat utbildningar genomförts inom jämställdhetsintegrering, jämställdhetsanalyser och jämställdhetsbudgetering. Det har lett till att fler jämställdhetsanalyser har genomförts i kommunen, både knutet till driften av verksamheter och vid investeringar.

Ett exempel är att Uppsala arbetar för att bli en helt jämställd idrottskommun. Kommunen ställer krav på, följer upp och stödjer föreningars jämställdhetsarbete via utbildningar och stödmaterial. Arbetet har varit framgångsrikt. Bidragen till barn- och ungdomsidrott har under de senaste åren successivt fördelas alltmer jämnt mellan flickors och pojkars idrottande. Bidragen baseras på medlemsantal och genomförda aktiviteter. År 2015 gick 60 procent av bidragen till pojkars idrottande, medan 40 procent gick till flickors. År 2019 hade skillnaden minskat till 53 procent till pojkars idrottande och 47 procent till flickors. Under samma period har bidragen till barn- och ungdomsidrotten ökat för både flickor och pojkar, men mer för flickor.

Figur 5. Utbetalda bidrag till barn- och ungdomsidrott 5-25 år, könsfördelat 2015-2019. Källa: Uppsala kommun.

Ytterligare exempel på kommunens jämställdhetsarbete är:

- Kartläggning av insatser och resurser utifrån kön inom det sociala stödet för exempelvis äldre, arbetslösa, personer med funktionsnedsättning och personer med sociala problem. Kartläggningen ligger till grund för analys och förbättringar.
- Integrering av normkritiskt jämställdhetsperspektiv inom fritidsverksamheter för ungdomar. Med stöd av könsuppdelad statistik av besök och upplevelser genomförs utvecklingsinsatser som ytterligare stärker verksamhetens förmåga att skapa värde för både flickor och pojkar.
- Beskrivning av könskonsekvenser i samband med investeringar. Flera verksamheter har tidigare efterfrågat stöd och det finns nu ett material för att bedöma om könskonsekvensbeskrivning är relevant och för att i så fall genomföra den. En inventering av verksamhetssystemen visar att merparten av systemen innehåller både könsuppdelad statistik och kostnader.

12.7 Främja hållbara metoder för offentlig upphandling

Uppsala kommun köper varor och tjänster för över fem miljarder kronor per år. Kommunen arbetar aktivt med att utveckla hållbarhetskraven i upphandling och för att öka andelen ekologiska, rättvisemärkta och närproducerade livsmedel i verksamheten.

Exempel på uppdrag till nämnder och bolagsstyrelser i Mål och budget:

- Utveckla metod för att ställa sociala krav i upphandling (2017)
- Utveckla former för upphandling av tjänster och entreprenader för att säkra kollektivavtalsenliga villkor, samt utveckla och genomföra "Vita jobb"-modellen (2017)
- Vid upphandling av den särskilda kollektivtrafiken ska krav ställas på att fordonen använder de fossilfria drivmedel som bäst uppfyller gällande hållbarhetskriterier och som bygger på närproducerade energiresurser (2017)
- Fortsätta att utveckla kommunkoncernens förmåga att ställa sociala och miljömässiga krav vid upphandling (2019)

Hållbar upphandling

Uppsala har under flera år utvecklat miljökrav och sociala krav i kommunens upphandlingar. Hållbar upphandling är ett av de viktigaste verktygen för att genomföra den samhällsomställningen som behövs för att nå Parisavtalet och bidra till att nå Agenda 2030-målen. Här följer några exempel på ökade inslag av hållbarhet i upphandling.

- Under 2017 genomfördes en pilotupphandling avseende städtjänster till badidrott- och eventarenan Fyrishov. Upphandlingen omfattade

kollektivavtalsenliga villkor såsom minimivillkor gällande lön, arbetstid och semester.

- Under 2018 reviderades kommunens policy och riktlinjer för upphandling och inköp för att stärka fokus på hållbarhet i kommunens upphandlingar.
- Under 2019 inrättade Uppsala kommun ett upphandlingsråd med representanter från näringslivet, idéburna organisationer och förtroendevalda. De arbetar tillsammans för att utveckla kommunens upphandlingar. Målet är att Uppsala ska bli Sveriges bästa upphandlingskommun.
- Under 2019 ställdes långtgående hållbarhetskrav i upphandling av skolskjuts, färdtjänst och andra transporter som kommunen finansierar. Kriterierna togs fram i samverkan med BioDriv Öst, Region Uppsala, Swedavia och Stockholms stad. Kommunen tilldelades Årets Biogasutmärkelse år 2019 för de offensiva miljökraven som ställdes i denna upphandling.
- Under 2020 genomfördes en rad upphandlingar med krav på ökad användning av förnybara drivmedel och ekologiska livsmedel. Ökade hållbarhetskrav ställdes också på bland annat multifunktionsskrivare, anläggningsmaskiner och transportfordon.

De framgångsfaktorer kommunen kan se för att öka hållbarheten genom upphandling handlar om politisk styrning, dialog med leverantörsmarknaden och kunskapspartnerskap med exempelvis statliga myndigheter. Utvecklingen av upphandlingskrav för att minska klimatpåverkan från plastprodukter är ett exempel där alla dessa tre framgångsfaktorer har använts.

Fairtrade City

Ett led i att använda upphandling som verktyg för att öka hållbarheten handlar om rättvis handel. För att aktivt bidra till förändring för odlare i länder med utbredd fattigdom är Uppsala sedan 2015 en Fairtrade City. Det innebär att Uppsala kommun och lokala aktörer jobbar tillsammans för mer rättvis handel och ökad etisk konsumtion i hela kommunen. Diplomeringsen förutsätter att Uppsala lever upp till kriterier och krav på rättvis handel samt internationella arbetsorganisationens kärnkonventioner i offentlig upphandling. Arbetet leds av en styrgrupp med representanter från näringsliv, handeln, frivilligorganisationer samt kommunala politiker och tjänstepersoner.

Fairtrade City-diplomeringsen bör framförallt ses som en förändringsprocess. Syftet är att diplomeringsen ska uppmuntra och motivera en löpande förändring och förbättring. Därför ingår också krav för att behålla diplomeringsen, bland annat att rättvist handlade produkter successivt ska öka genom en ökad andel konsumtion för en eller flera produkter alternativt att nya produkter

väljs. Några exempel på skillnader i kommunens inköp är Fairtrademärkt te som ökat från 14 procent 2017 till 35 procent 2020. All drickchoklad som serveras i automater är numera Fairtrademärkt, liksom 99 procent av kommunens inköp av rosor.

Hållbara finansier

Kommunen strävar efter att öka hållbarheten i placeringar, investeringsprojekt och lån. Hållbara lån innebär att långgivaren ställer krav på projekttyper och projektens förväntade hållbarhetseffekter. Vid ansökan av hållbara lån behöver kommunen därför beskriva hur projektet förväntas uppnå hållbarhetskraven och rapportera effekter till långgivaren efter projektets slut.

Uppsala har använt gröna lån för en stor om- och tillbyggnad av Stadshuset. Det finns ett låneramsavtal för finansiering av investeringar i skolor och förskolor i syfte att främja integration. Kommunens eget bostadsbolag Uppsalahem har använt hållbara lån för att finansiera vindkraftverk och två fastigheter. Kommunen strävar efter att använda lån med hållbarhetskriterier för att finansiera förbättringar inom vatten och avlopp och renoveringar av bostäder. Uppsala planerar att utveckla arbetet inom hållbar finansiering för att öka antalet hållbara lån.

Lärdomar och fokus framåt: riktade jämställdhetsanalyser och balanserad hållbarhetsintegrering i upphandling

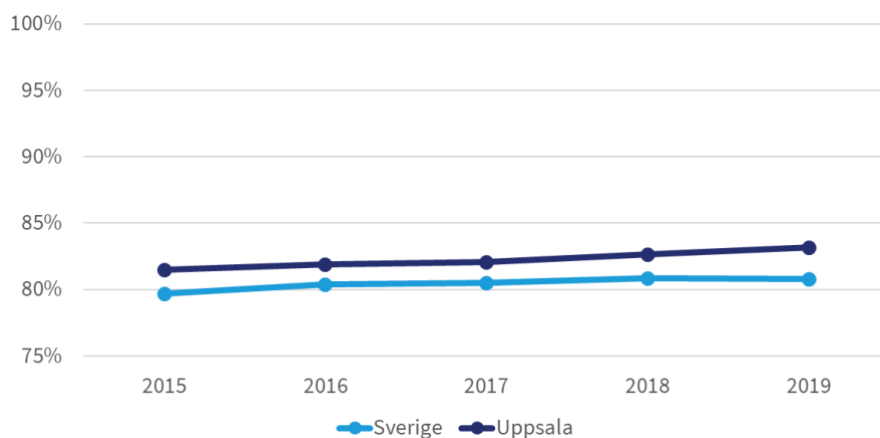
Kommunens arbete för att öka jämställdhet innebär att synliggöra och sedan åtgärda ojämställdhet i kommunens verksamheter. Här behöver kommunen bli ännu bättre på att följa upp och analysera verksamhet utifrån ett jämställdhetsperspektiv för att på så sätt öka kvaliteten i verksamheterna. Det viktiga är att kommunens verksamheter ger likvärdiga förutsättningar för service och att servicen ger ett likvärdigt värde till kvinnor och män. Områden som särskilt prioriteras i det fortsatta arbetet är hinder för utsatta grupper att komma i egenförsörjning, konsekvenser för kvinnor utifrån demografiska och finansiella utmaningar samt ungas välmående och kvinnors våldsutsatthet.

Kommunen har utvecklat hållbarhetskrav inom många upphandlingsområden. En utmaning framöver är att kommunen börjar närma sig nivåer på skärpta krav där det kan uppstå målkonflikter mellan ekonomisk hållbarhet och ekologisk eller social nytta. Det kan till exempel handla om att hållbara materialval kan leda till att det blir dyrare att bygga, vilket i sin tur kan leda till högre boendekostnader. Kommunen utvecklar därför nu sätt att hantera målkonflikter. Här bygger kommunen vidare på framgångsfaktorerna politisk styrning, dialog med leverantörsmarknaden och kunskapsutbyte med exempelvis statliga myndigheter.

”Det viktiga är att kommunens verksamheter ger likvärdiga förutsättningar för service och att servicen ger ett likvärdigt värde till kvinnor och män.”

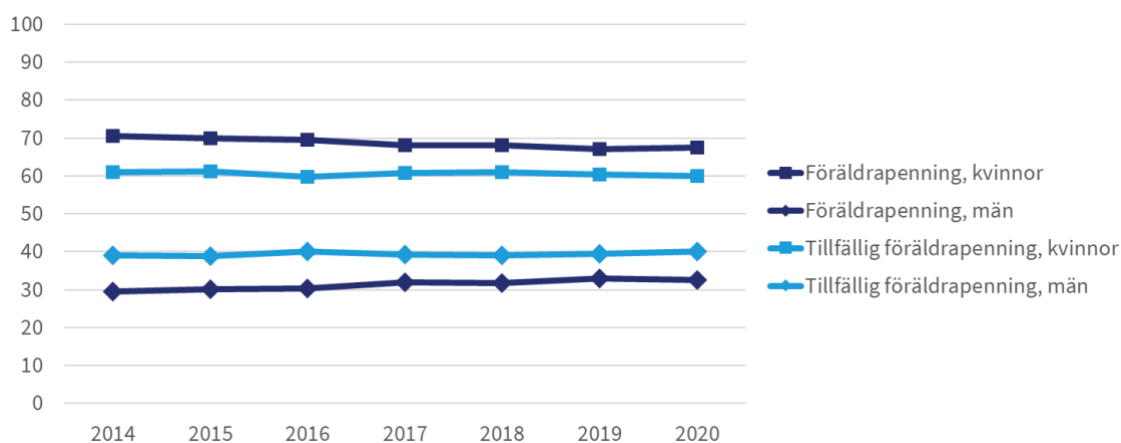
Exempel på statistik som rör hållbar utveckling inom inriktningsmålet

Kvinnors medianinkomst som andel av mäns

Figur 6. Kvinnors medianinkomst som andel av mäns medianinkomst. Skillnaden mellan kvinnors och mäns medianinkomst är mindre i Uppsala än i Sverige som helhet. Skillnaden har minskat under de senaste fem åren, men i ganska låg takt. Källa: kolada.se.

Fördelning av föräldrapenning mellan kvinnor och män

Figur 7. Fördelning av föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning mellan kvinnor och män. Skillnaden mellan hur kvinnor och män fördelar föräldrapenningen är påtaglig, men minskar över tid. Skillnaden mellan hur tillfällig föräldrapenning vid vård av sjukt barn fördelas är mindre och har legat på ungefär samma nivå de senaste åren. Källa: kolada.se.

Inriktningsmål 2

Uppsala ska vara tryggt och attraktivt att leva, verka och vistas i

Stärkt krisberedskap och trygghets- och säkerhetsfrågor bidrar till Agenda 2030:s mål om hållbara städer och samhällen, där bland annat reducering av katastrofrisk på alla nivåer är ett av delmålen. En del av att arbeta för fredliga och inkluderande samhällen handlar om att minska alla former av våld och dödligt våld. Agenda 2030 strävar efter att stärka positiva ekonomiska, sociala och miljömässiga kopplingar mellan stadsområden, stadsnära områden och landsbygdsområden genom att förbättra den nationella och regionala utvecklingsplaneringen.

Vad kan Uppsala göra?

Uppsala kan arbeta förebyggande för att öka tryggheten i samhället, både genom sociala insatser, samhällsplanering och vård av offentliga platser. Trygghet främjas också av att kommunen stimulerar tillgången till kultur, fritidsaktiviteter, handel och service. Kommunen kan se till att det finns en infrastruktur för kultur- och fritidsupplevelser och att näringslivet och civila samhället utvecklas – både i tätorter och på landsbygden. Kommunens säkerhetsarbete handlar också om att öka motståndskraften mot kriser och klimatförändringar.

I blickfånget: krishantering och social oro

Coronapandemin har kastat ljus på hur krishantering kring smittsamma sjukdomar behöver bli bättre både inom kommunen och mellan kommun, region och stat. Samhället behöver även anpassa sig till effekterna av klimatförändringar redan idag. Kommunen behöver möta klimatförändringarna genom förebyggande åtgärder som skapar en attraktivare och mer hälsosam stad med exempelvis ökad trädplantering och grönska. Ett förändrat klimat med stigande medeltemperatur, förändrade flöden i vattendragen samt en ökad och mer intensiv nederbörd kommer att ställa höga krav på planering och beredskap.

Dagens skillnader mellan individer och bostadsområden skapar en grogrund för försvagad sammanhållning, minskad tillit, otrygghet och på sikt en marginalisering som kan komma till uttryck genom social oro. Kommunen kan motverka detta genom en systemsyn i samhällsplaneringen där det sociala hållbarhetsperspektivet får stort avtryck inom stadsbyggnad, utbildningssystem, arbetsmarknad, företagande, trygghetsarbete och integrationsfrämjande arbete i nära samverkan med civilsamhälle och näringsliv.

1.5 Bygg motståndskraft mot ekonomiska, sociala och miljökatastrofer

Kommunerna har en viktig roll i samhällets krisberedskap. Kommunens verksamheter behöver ha en god förmåga att hantera krissituationer i fred, exempelvis äldreomsorg, vattenförsörjning, fjärrvärme, räddningstjänst och skola. Kommunen behöver även ha en grundläggande förmåga till civilt försvar.

Exempel på uppdrag till nämnder och bolagsstyrelser i Mål och budget:

- Ta fram program för klimatanpassning (2017)
- Stärka krisberedskapen i kommunens alla verksamheter (2018)
- Stärka planeringen av det civila försvaret (2018)

Krisberedskap och civilt försvar

Inträffade händelser som torka, värmebölja och skyfall har gett upphov till lärdomar som tas om hand systematiskt och omsätts i lärande. Under spridningen av covid-19 har kommunen utvecklat sin förmåga att samordna och leda kommunens verksamheter under kris genom inrättande av en kommunövergripande inriktnings- och samordningsfunktion. Nämnder och bolag med samhällsviktig verksamhet har under pandemin tagit fram risk- och sårbarhetsanalyser för egen verksamhet. Det stärker kommunens förmåga till krisberedskap tillsammans med kommunens utveckling av det förebyggande arbetet inom nödvatten, skyfall och reservkraft.

Det mer intensiva arbetet med att utveckla krisberedskapen har pågått under flera år. Under 2017 beslutade kommunen om en ledningsplan inför och vid allvarlig störning. Ledningsplanen beskriver kommunens gemensamma förhållningssätt och arbetssätt vid allvarliga verksamhets- och samhällsstörningar, inklusive hur det geografiska områdesansvaret med samordning med externa aktörer går till. Under 2018 genomförde kommunens nämnder och bolagsstyrelser verksamhetsnära risk- och sårbarhetsanalyser och arbetade med att ta fram egna ledningsplaner inför och vid allvarliga störningar.

Uppsala har tagit fram riktlinjer för att se till att användningen av mark inte hotar dricksvattenförsörjningen i kommunen. Kommunen arbetar även systematiskt med att skapa hållbara framtidslösningar för vatten i kretslopp och att bevara naturliga ekosystem i sjöar och vattendrag.

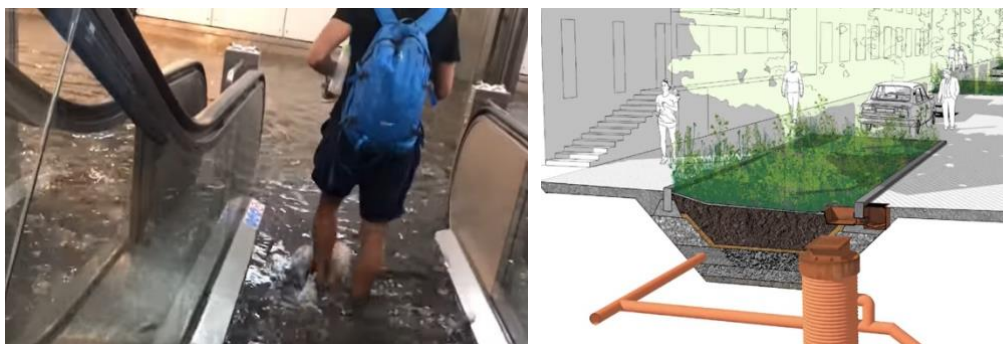
Under 2019 prövades kommunens krisledningsplan fullskaligt i samband med den nationella övningen Havsörn, med kärnteknisk olycka som scenario. Övningen var århundradets hittills största civila samverkansövning där cirka 1600 personer från 77 organisationer deltog. Uppsala kommun deltog i övningen med cirka 50 medarbetare. Under 2020 deltog kommunen i totalförsvarsövning 2020 under ledning av Försvarsmakten och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. Syftet var att öva central, regional, operativ och nationell samverkan för att öka Sveriges motståndskraft vid ett eventuellt angrepp.

Klimatanpassning

Vissa kriser uppstår på grund av klimatrelaterade väderfenomen. Uppsala kommun arbetar därför aktivt med klimatanpassning. Till exempel används grönska och träd istället för energikrävande kylanläggningar för att erbjuda svalka under värmeböljor.

Kommunen arbetar med både stadsplanering, vatten och avlopp, beredskap och krisledning för att minska risken för bland annat översvämningar. I det nya området Rosendal skapar kommunen dagvattenbäddar längs med alla gator.

Dagvattenbäddarna hanterar regnvatten på ett sätt som både motverkar översvämningar och renar vattnet. Det har prövats tidigare i centrala Uppsala där ett körfält omvandlades till cykelbana och växtbäddar som laddades med biokol, vilket skapar en så kallad klimatsänka där koldioxid från atmosfären binds i jorden.

Vänstra bilden visar översvämningen i Uppsala Resecentrum sommaren 2018. Högre bilden visar en skiss över hur dagvattenbäddar tar hand om och renar regnvattnet.

Ett underlag till översiktsplanen för 2016 handlade om kombinationen av värmeböljor, förhöjd temperatur och fenomenet urbana värmeöar. 2017 togs en första översiktsrapport fram över klimatförändringars effekter och samhällets åtgärder i Uppsala. 2018 kompletterades miljö- och klimatprogrammet med ett avsnitt om klimatanpassning, som ligger till grund för åtgärder av kommunens nämnder och bolag.

Uppsala utnämndes både 2017 och 2019 till bästa kommun i Sverige på klimatanpassning i IVL Svenska Miljöinstitutet och Svensk Försäkrings kartläggning av kommunernas klimatanpassningsarbete. Kommunens arbete med att hantera översvämningar och andra klimathot får bland annat högsta betyg i undersökningen.

16.1 Minska våldet i världen

I Uppsala ska trygghet vara en rättighet för alla och inte ett privilegium för några få. Kommunen arbetar förebyggande med trygghet och säkerhet för att det ska vara attraktivt att leva, verka och vistas i Uppsala.

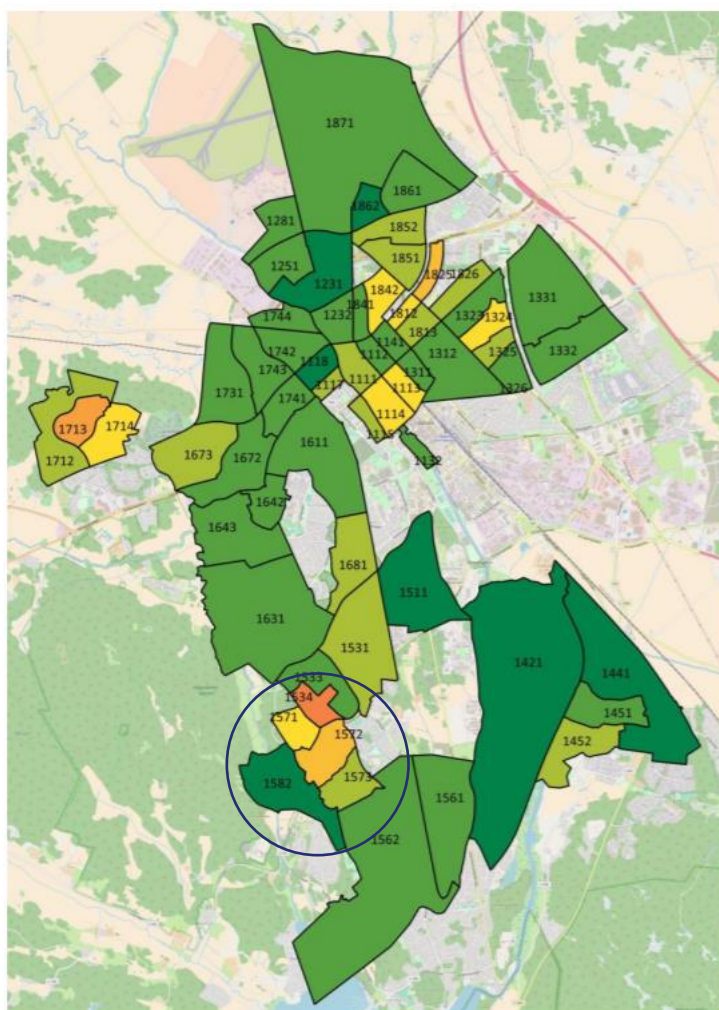
Exempel på uppdrag till nämnder och bolagsstyrelser i Mål och budget:

- Stärk arbetet med att förebygga och förhindra social oro samt öka tryggheten (2018)
- Vässa kommunens förmåga att förebygga och bekämpa ungdomsbrottslighet och kriminalitet (2021)

Aktivt trygghetsarbete

Människors egna synpunkter och upplevelse av trygghet är en central fråga för kommunen och polisen som arbetar med brottsbekämpning och samhällsplanering. 2017 genomförde kommunen en första trygghetsundersökning. I undersökningen svarade drygt 4 000 kommuninvånare på frågor om beteenden och hur trygga de kände sig i sina bostadsområden och i centrala Uppsala.

Resultaten visar på ett samband mellan otrygghet och den socioekonomiska situationen i ett bostadsområde. I områden där den sociala sammanhållningen och förtroendet för samhällsaktörer är högre råder mindre oro att utsättas för brott. Resultaten visar att upplevd otrygghet mer handlar om *var* någon bor än om *vem* man är i termer av exempelvis kön, ålder eller födelsebakgrund. Ett undantag är att kvinnor begränsar sin rörlighet i högre utsträckning än män som en konsekvens av oro att utsättas för brott.

Figur 8. Oro att bli utsatt för brott utifrån vilket bostadsområde svarspersonen bor i (Uppsala tätort 2017). Skalan går från röd (mest orolig) till mörkgrön (minst orolig). Det är stor skillnad mellan även geografiskt närliggande områden. Exempelvis har hyresrättsområdena 1534 och 1571 en större oro för att utsättas för brott jämfört med 1572 och 1573 där det är vanligare med bostadsrätter och 1582 där det är vanligast med småhus med äganderätt. Källa: Uppsala kommuns trygghetsundersökning.

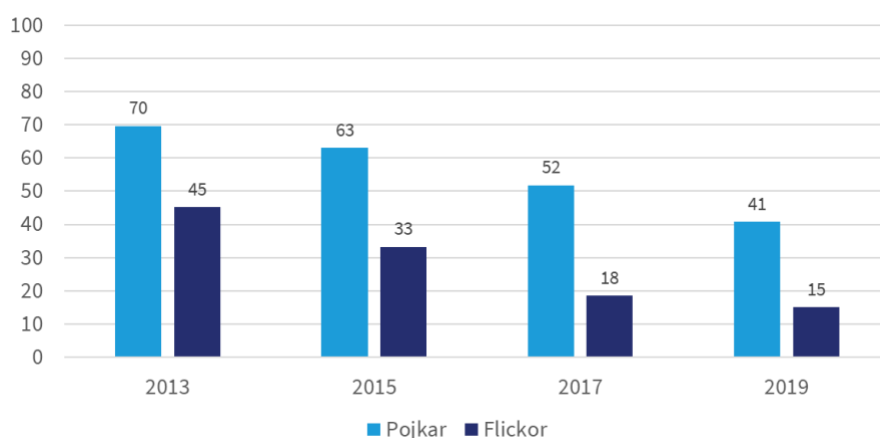
Resultaten bidrar tillsammans med andra undersökningar till en mer heltäckande bild av behov av att öka den upplevda tryggheten i Uppsala.

Sedan 2018 har kommunen en handlingsplan för trygghet och säkerhet med 118 åtgärder inom nio målområden. Målområdena handlar bland annat om trivsamt och

trygg miljö, minskad brottslighet, internt skydd och personsäkerhet samt civilt försvar. Uppsala kommun har därutöver särskilda överenskommelser med polisen om nolltolerans mot brott och ett tryggare Uppsala. Det handlar bland annat om att skapa en skolmiljö som är fri från narkotika, hot och våld och att stärka arbetet med särskilt utsatta brottsoffer.

Samverkan sker även med näringsliv, föreningsliv och civilsamhälle. Till exempel samverkar kommunen med fastighetsägare och med kvinno- och tjejjourer trygghetsskapande åtgärder. Det pågår även flera investeringssatsningar i parker, parkeringshus och andra anläggningar för att öka tryggheten.

Bland annat har unga tjejer upplevt otrygghet i till exempel centrum där känslan av otrygghet har ökat bland ungdomar under de senaste åren.

Figur 9. Andel ungdomar i gymnasieskolans årskurs 2 som svarar att de alltid känner sig trygga ute på stan och i centrum fördelat på kön mellan 2015–2019. Källa: Liv och hälsa ung 2019, Region Uppsala.

Socialarbetare rör sig nattetid i centrum och andra delar av kommunen för att öka vuxennärvaron. För att öka tryggheten arbetar kommunen för att stärka kvinnors och flickors deltagande i aktiviteter, arbete, studier och användande av det offentliga rummet. Flickor och pojkar anser i ungefär samma utsträckning att de har möjlighet att delta i de fritidsaktiviteter de vill. Det gäller för cirka 90 procent för ungdomar i årskurs 7.

Samverkan med näringslivet kring platsutveckling för ökad trygghet

Våren 2021 blir Uppsala första svenska stad att tillämpa den nya platsutvecklingsmodellen affärs- och medborgarplats (AMP). Tanken är att både offentliga och privata aktörer som finns i ett område ska gå samman och ta ett gemensamt ansvar för området. Verksamheten på platsen ska skapa säkra, trygga miljöer genom att aktivera människor i olika ålder och kön på samma plats. Modellen grundar sig i forskning och internationella exempel såsom Business Improvement Districts i USA.

Den tidigare statsministern Fredrik Reinfeldt, ordförande för Centrum för AMP, tillsammans med Erik Pelling, ordförande för kommunstyrelsen i Uppsala.

Finansieringen för bland annat en verksamhetsledare sker i partnerskap mellan kommunen och fastighetsägare och näringsidkare vid platsen. Fastighetsägare och näringsidkare får nya möjligheter att påverka hur platsen ska användas. Uppsala samarbetar med Centrum för AMP, som är en ideell förening med branschorganisationer och fastighetsägare som medlemmar. Den tidigare statsministern Fredrik Reinfeldt är ordförande för Centrum för AMP.

11.A Främja nationell och regional utvecklingsplanering

Uppsala kommun är den kommun i Sverige med flest boende på landsbygd. Det är cirka en fjärdedel av kommunens befolkning som bor utanför Uppsala stad, över 50 000 personer. Landsbygderna och de mindre tätorterna är viktiga för hela kommunens utveckling.

Exempel på uppdrag till nämnder och bolagsstyrelser i Mål och budget:

- Utifrån landsbygdsprogrammet öka delaktigheten och inflytande inom lämpliga områden med framtagna metod för medborgarbudget. (2018)
- Främja företagande på landsbygden. (2019)
- Bygga fler pendlarparkeringar under planperioden i anslutning till kollektivtrafikens knutpunkter i bland annat Storvreta, Almunge, Vattholma, Björklinge och Vänge (2019)

Landsbygdskommunen Uppsala

Sedan 2017 har kommunen stärkt möjligheterna att bo, verka och leva på landsbygderna genom ett landsbygdsprogram. Ett par år senare tillsattes en politisk landsbygdsberedning, som arbetar för en långsiktigt ekologisk, social och ekonomisk

hållbar utveckling. Beredningen arbetar också för att motverka den upplevda klyftan mellan stad och land.

Ett utvecklingsområde handlar om att stärka servicen på landsbygden. Sedan många år har kommunen biblioteksbussar som fungerar som mobila bibliotek och vid tre bibliotek på landsbygden finns det möjlighet att använda biblioteket även när personal inte finns på plats. Sedan 2017 finns en bygglövsbil för landsbygden. Genom medborgarbudgetar kan invånare på landsbygden påverka sin närmiljö och sin bygds utveckling (se mer om medborgarbudget i avsnitt längre fram). Under 2018 beslutade kommunen även om ett nytt bredbandsprogram med fokus på att stimulera bredbandsutbyggnaden på landsbygden.

Från 2018 och framåt har kommunen öppnat flera servicepunkter på landsbygden varje år. Idag finns det åtta servicepunkter som ger invånare på landsbygden en bättre kommersiell service i form av exempelvis dagligvaror, post, apotek, betaltjänster och drivmedel. Servicepunkterna innebär en ny samverkansform mellan offentlig och kommersiell sektor för bättre service på landsbygden. Samverkansformen handlar om att ta reda på vilka behov som finns i respektive bygd, utveckla servicen och skapa nya mötesplatser.

Under flera år har kommunen förbättrat transportmöjligheterna på landsbygden. Kommunen har därför byggt flera pendlarparkeringar och planerar att bygga fler. Det ska också bli lättare att cykla, både inom och till tätorter på landsbygden. Kommunen bygger för varje år fler cykelvägar och samarbetar med andra ansvariga för att öka tillgången till cykelvägar inom genomförandet av Region Uppsalas länstransportplan.

Lärdomar och fokus framåt: krishantering och trygghet

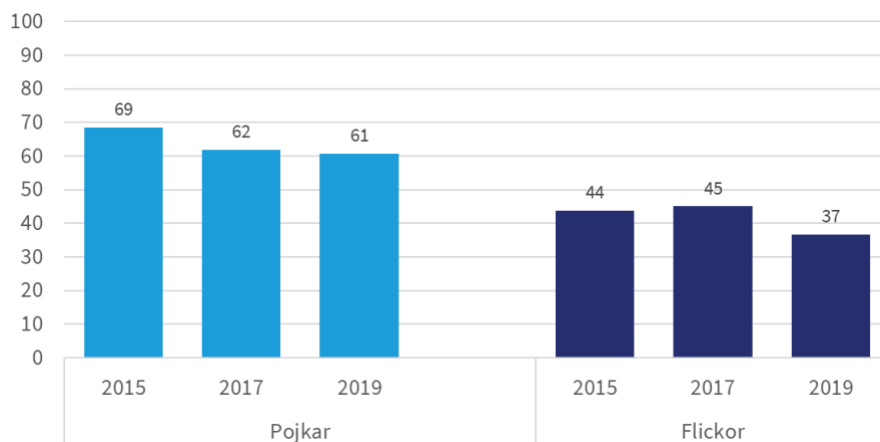
Under de senaste åren har kommunen utvecklat och övat sin krisledningsförmåga och prövat den i samband med torka, värmebölja och skyfall. Utöver det har coronapandemin bidragit till många lärdomar som rustar kommunen för framtida krishantering, exempelvis när det gäller krissamverkan, beredskapslager för skyddsutrustning och kriskök. Utöver krishantering behöver kommunen fortsätta med att anpassa samhället till att vara bättre rustat för att möta konsekvenserna av klimatförändringar.

Trygghet är ett av fyra prioriterade områden i kommunens Mål och budget för 2021–2023. Det är ett långsiktigt arbete som bland annat baseras på underlag från kommunens omfattande trygghetsundersökning. Kunskapen om hur den upplevda tryggheten varierar i olika delar av kommunen ligger till grund för mer riktade insatser för en ökad trygghet.

”Kunskapen om hur den upplevda tryggheten varierar i olika delar av kommunen ligger till grund för mer riktade insatser för en ökad trygghet.”

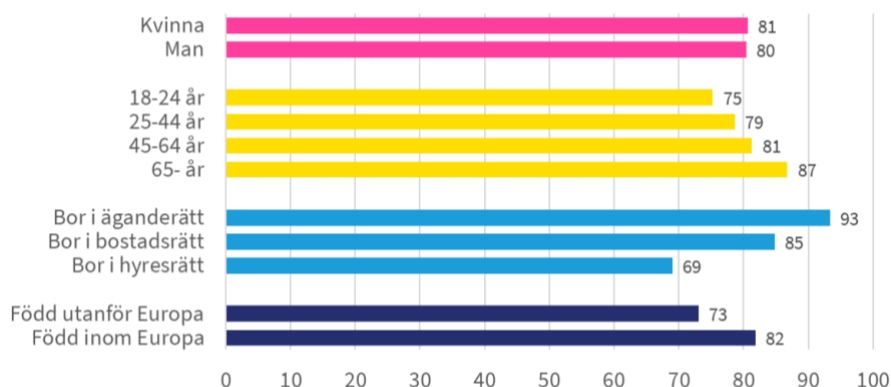
Exempel på statistik som rör hållbar utveckling inom inriktningsmålet

Alltid trygga i sitt bostadsområde på kväll och natt, andel ungdomar i årskurs 7 (ca 13 år)

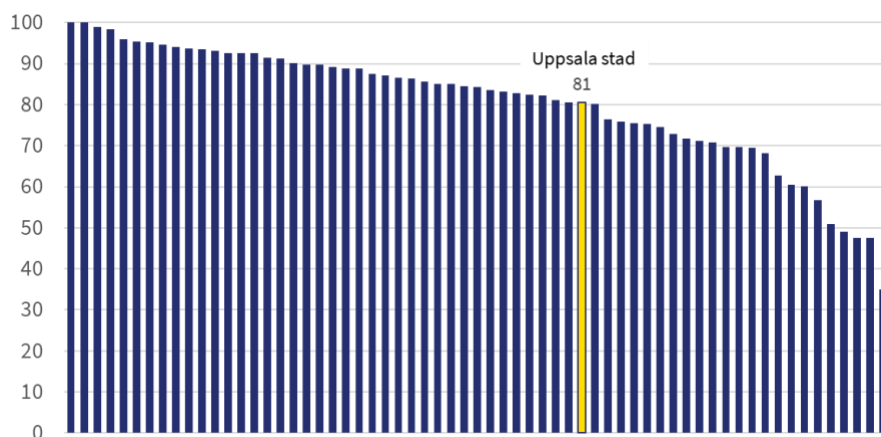

Figur 10. Andel ungdomar i årskurs 7 som svarar att de alltid känner sig trygga i sitt bostadsområde på kväll och natt fördelat på kön mellan 2015-2019. Flickor upplever i lägre grad än pojkar att de alltid är trygga i sitt bostadsområde. Den upplevda tryggheten är lägre för både flickor och pojkar år 2019 än tidigare. Källa: Liv och hälsa ung 2019, Region Uppsala.

Tillit till varandra i bostadsområden

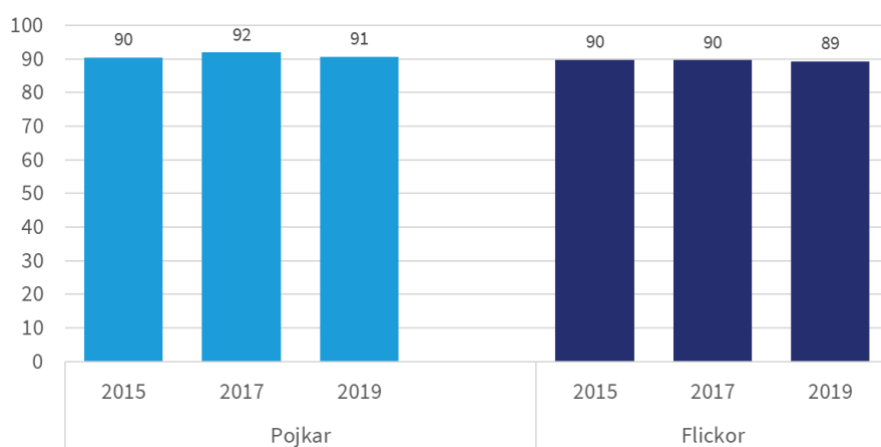

Figur 11. Tillit till andra i det egna bostadsområdet fördelat på kön, ålder, boendeform och födelseland. Andel som svarat *Stämmer ganska bra* eller *Stämmer mycket bra* i förhållande till samtliga som svarat på frågan *Jag litar på de som bor i mitt bostadsområde*. Källa: Uppsala kommuns trygghetsundersökning 2017.

Figur 12. Tillit till andra i det egna bostadsområdet fördelat på bostadsområden i Uppsala stad. Andel som svarat *Stämmer ganska bra* eller *Stämmer mycket bra* i förhållande till samtliga som svarat på frågan *Jag litar på de som bor i mitt bostadsområde*. De bostadsområden där tilliten är högst respektive lägst skiljer sig påtagligt åt socioekonomiskt, exempelvis i utbildningsnivå, arbetslöshet, inkomstnivå och hälsa. Den geografiska indelningen är enligt nyckelkodsområdesnivå 4 och avser redovisar områden som har minst 15 svar i trygghetsundersökningen. Källa: Uppsala kommuns trygghetsundersökning 2017.

Möjlighet att delta i de fritidsaktiviteter man vill

Figur 13. Andel ungdomar i årskurs 7 som svarar att de kan delta i de fritidsaktiviteter de vill fördelat på kön mellan 2015–2019. Källa: Liv och hälsa ung 2019, Region Uppsala.

Inriktningsmål 3

Uppsalas stad och landsbygd ska växa genom ett hållbart samhällsbyggande

FN har som mål att väsentligen öka andelen förnybar energi och att fördubbla den globala förbättringstakten vad gäller energieffektivitet till år 2030. För Sveriges del är transportsektorn den stora utmaningen kring förnybar energi. Agenda 2030 betonar vikten av att minska städernas negativa miljöpåverkan per person, att stärka motståndskraft och förmåga till anpassning till klimatrelaterade faror samt att integrera klimatåtgärder i politik, strategier och planering på nationell nivå.

Vad kan Uppsala göra?

Uppsala kommun har ansvar för den fysiska samhällsplaneringen och därmed för hur kommunen växer och utvecklas. Kommunen kan skydda mark- eller vattenområden, stärka ekosystemen på egen mark och integrera stadsgrönska och ekosystemtjänster i bebyggda miljöer. Många av kommunens verksamheter gör själva ett klimatavtryck och kan därför påverka exempelvis energiåtgång och vilka fordon och maskiner som används. Kommunen är också en lokal samhällsaktör, som kan stimulera lokalsamhället till att göra förbättringar som ökar den ekologiska hållbarheten.

I blickfånget: minska utsläpp och bygga en hållbar kommun

De lokala utsläppen av växthusgaser har minskat samtidigt som befolkningen har ökat, men det är inte tillräckligt för att kommunen ska kunna uppnå målen om att vara klimatneutral 2030 och klimatpositiv 2050. Minskade utsläpp från trafik och att säkerställa en fossilfri energiförsörjning är två nyckelfrågor. Men även att minska de indirekta utsläppen från offentlig verksamhet, näringsliv och privatpersoner från exempelvis mat, konsumtion och resor.

Kommunen planerar att bygga ut staden med 33 000 nya bostäder, utöka järnvägsnätet och etablera spårväg fram till 2050 och samtidigt ligga i framkant med att minska stadens klimatpåverkan. Det ställer stora krav på att samtliga involverade aktörer går åt samma håll för att göra det enkelt för den enskilda människan att göra rätt.

11.6 Minska städers miljöpåverkan

I Uppsala är målsättningen att vara fossilfri 2030 och klimatpositiv 2050. För att nå dit behöver kommunen ta vara på innovationskraft, smarta lösningar och digitaliseringar i samverkan med näringsliv och andra goda krafter. Kommunens egna verksamheter och det som kommunen upphandlar behöver vara ännu mer miljövänliga än idag.

Exempel på uppdrag till nämnder och bolagsstyrelser i Mål och budget:

- Utveckla arbetet för att nå klimatmålen för fossilfritt 2030 och klimatpositivt 2050 (2017)
- Skapa förutsättningar för fler mobilitetsanläggningar och förbättrad tillgång till säkra cykelparkeringar (2019)
- Bygga fler pendlarparkeringar under planperioden i anslutning till kollektivtrafikens knutpunkter i bland annat Storvreta, Almunge, Vattholma, Björklinge och Vänge (2019)
- Öka byggandet i trä. (2020)

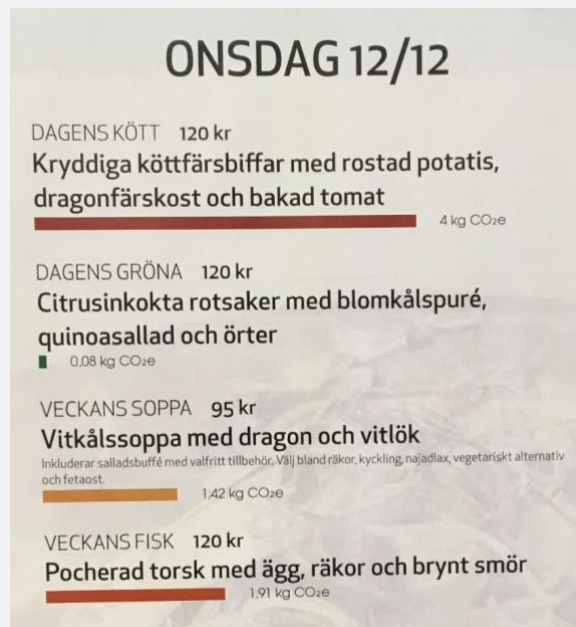
Många av klimatåtgärderna som presenteras i det här avsnittet sker inom ramen för Uppsala klimatprotokoll, som är en arena för klimatåtgärder och samarbete där majoriteten av Uppsalas större arbetsgivare är representerade. Kärnan i arbetet ligger i att varje medlem sätter upp, driver och tar ansvar för sina energi- och klimatmål inom de sektorer där de kan påverka klimatarbetet. Medlemmarna i klimatprotokollet samverkar för att inspirera, ge kunskap och utvecklas tillsammans.

Klimatprotokollets medlemmar minskade de gemensamma utsläppen av växthusgaser med 10 procent mellan åren 2015–2017. Resultatet var en fördubbling av målet för perioden, som var 5 procent. Även målet att minska energianvändningen med 2,7 procent uppnåddes och resultatet blev 3,5 procent. Minskningarna skedde under en period då medlemmarnas omsättning ökat. För Uppsala kommun totalt sett var utsläppen 2019 5,1 ton koldioxidekvivalenter per invånare, vilket är en minskning jämfört med tidigare år.

”I Uppsala är målsättningen att vara fossilfri 2030 och klimatpositiv 2050. För att nå dit behöver kommunen ta vara på innovationskraft, smarta lösningar och digitaliseringar i samverkan med näringsliv och andra goda krafter.”

KlimatGott

Uppsala kommun drev mellan 2018 och sommaren 2020 projektet KlimatGott. Projektet bidrog till att minska utsläpp av växthusgaser från mat som serveras på restauranger och att göra gäster mer medvetna om matens klimatpåverkan.

Restauranger har fått utbildning kring matens klimatpåverkan, klimatsmart matlagning och hur de kan använda ett digitalt verktyg för att kontrollera klimatpåverkan från den mat de lagar.

Det digitala verktyget kan användas för att utveckla menyer med lägre klimatpåverkan, eftersom klimatpåverkan beräknas utifrån recept.

Restaurangerna visar i menyerna hur stort klimatavtryck varje rätt ger och gästen har möjlighet att välja den rätt som är bäst för klimatet. Flera av de deltagande restaurangerna minskade utsläppen med över 30 procent.

Hållbara transporter

Förändrade beteenden kring transporter och resor spelar en stor roll för att minska utsläppen. Här följer några exempel på åtgärder som rör hållbarheten för resor och transporter.

Pendlarparkeringar. Uppsala växer och en allt större del av resorna i Uppsala tätort men också landsbygden förväntas ske med gång, cykel och kollektivtrafik. Målet är att 75 procent av resandet inom Uppsala stad ska ske med gång, cykel och kollektivtrafik 2050. Detta ställer även krav på hur man reser in till Uppsala tätort. Pendlarparkeringar ökar tillgängligheten till kollektivtrafiken på landsbygden, särskilt för resor till Uppsala stad.

Laddinfrastruktur för elbilar. Det kommunala parkeringsbolaget har utvecklat 26 offentliga laddstationer i staden med stöd av statliga klimatinvesteringar. Laddstationerna förväntas ge en utsläppsminskning på mer än 1100 ton koldioxid per år i Uppsala. Investeringen är den första storskaliga fasen av en långsiktig utveckling av laddinfrastruktur för elfordon i Uppsala.

Mobilitets- och energihubb

I den nybyggda stadsdelen Rosendal finns ett mobilitetshus som omfattar 500 parkeringsplatser, parkering för cyklar samt bil- och cykeldelning. Mobilitetshuset fungerar som en flexibel och föränderlig testbädd för innovativa sociala och tekniska lösningar. Testbädden är kopplad till forskning och lärande genom samarbete med Uppsala Universitet.

Byggnaden innehåller från början olika typer av energilagring och solenergiproduktion. Den egenproducerade energin ska kunna portioneras ut för att avlasta stamnätet under tider då många elbilar laddas samtidigt.

Fossilfria kommunala fordon. Kommunen har som målsättning att endast äga och använda fossilfria fordon. Kommunen har cirka 500 personbilar och lätta lastbilar i den egna verksamheten. I början av 2016 var andelen fossilfria fordon 14 procent. Under 2020 hade andelen ökat till nära samtliga personbilar och lätta lastbilar. Andelen förnybarenergi som faktiskt också används i bilarna har också stadigt ökat med tiden och uppgår 2020 till 77 procent.

Åtgärder för att lättare kunna cykla. Uppsala strävar efter att göra det enkelt för dem som cyklar i staden och de som cykelpendlar.

- Särskilda cykelvägar gör det enklare och smidigare att ta sig fram, bland annat några snabbcykelleder. Utmed cykelvägar visar skyltar riktning och avstånd till vanliga målpunkter.
- En digital cykelkarta hjälper cyklisten att hitta rätt. Där syns även Uppsalas cykelparkeringar och cykelpumpar.
- En cykelvårdsstation och cykelserviceplatser underlättar självservice av cyklar.
- Cykling på vintern underlättas genom att se till att cykelbanor är fria från snö. Genom ett särskilt vintercyklingsprojekt har kommunen tagit hjälp av invånare för att få in tips om hur vintercyklingen kan underlättas.

Kommunens uthålliga arbete har lett till att Uppsala utnämnts till Sveriges bästa cykelkommun av den rikstäckande föreningen Cykelfrämjandet 2018, 2019 och 2020.

Utbyggnad av Uppsala på ett hållbart sätt

Uppsala är ett av regeringens prioriterade områden i satsningen på nya hållbara städer och stadsdelar. Satsningen Uppsalapaketet med nya bostäder och arbetsplatser i de sydöstra stadsdelarna kommer att fungera som förebild för hållbart byggande och vara en testbädd för nya cirkulära systemlösningar.

Uppsala har lyckats samla brett, ta hjälp av all alla möjliga sorters experter och titta ur olika perspektiv. Uppsala går från linjärt tänkande, byggande och förbrukning till ett system med slutna kretslopp. Uppsala ligger i fronten på nytag när det gäller hållbar stadsutveckling i Sverige.

*Stefan Anderberg, professor i
industriell ekologi vid Linköpings universitet!*

Byggsektorn står för cirka tjugo procent av växthusgasutsläppen i Sverige. Påverkan ligger framförallt i utvinning och produktion av bygg- och anläggningsmaterial. Uppsala har därför börjat stimulera ett ökat byggande i trä för att minska klimatpåverkan från betong.

Transporter till byggplatser och arbetsmaskiner har också betydande klimatpåverkan. Kommunen har därför etablerat ett bygglogistikcenter där all leverans av byggmaterial lastas om för vidare transport till rätt byggarbetsplats i ett fullastat transportfordon. Byggnadslogistikcenter bidrar till minskade byggtransporter, vilket bidrar till förbättrad luftkvalitet i staden, minskade trafikstockningar, minskade utsläpp av växthusgaser och minskat trafikbuller. Varorna skyddas också vid centret mot stöld, klimatskador och förstörelse på plats. Bygglogistikcentret har varit i drift sedan 2019. Antalet transporter till byggplatser bedöms ha minskat med över 80 procent, vilket också gäller för utsläppen av växthusgaser.

12.5 Minska mängden avfall markant

Idag produceras ungefär 99 procent av den plast som används globalt av fossil råvara. I Sverige ingår plastförpackningar i ett insamlingssystem för återvinning som bekostas av producentansvar. Trots det är det bara 16 procent av de insamlade plastförpackningarna som blir till en ny produkt. Det beror bland annat på att det finns specifika krav på det material som återvinns till nya produkter. I dagsläget går därför den största delen av plastavfallet till energiåtervinning genom förbränning och bidrar därför till betydande klimatutsläpp.

Exempel på uppdrag till nämnder och bolagsstyrelser i Mål och budget:

- Öka återvinningen och en säker återanvändning (2017)

Minskad miljö- och klimatpåverkan från plast

I Uppsala finns ett kraftvärmeverk som producerar fjärrvärme genom att bränna avfall. I Uppsala är koldioxidutsläppen från plast i avfallsförbränningen nästan lika stora som utsläppen från personbilstrafiken.

I kommunens Miljö- och klimatprogram finns ett särskilt mål om att kommunalt finansierad verksamhet bara ska använda plast som kommer från återvunnen eller förnybar råvara. Uppsala klimatprotokoll startade redan 2015 åtgärder kring plast och plastens klimatpåverkan och inom protokollet finns en särskild fokusgrupp som heter

”Jakten på plasten”. Kommunen har satsat på att minska klimatpåverkan från plast, bland annat genom skarpare upphandlingskriterier. För att få bättre effekt har kommunen samarbetat med Uppsalas universitet, andra lokala aktörer, nationella myndigheter, nationella intresse- och branschorganisationer och andra kommuner.

Samverkan har lett till att det finns en vägledning och ett kriteriebibliotek för upphandling, utbildningsmaterial till verksamheter samt ett gemensamt engagemang i frågan. En av de insatser som lett till störst effekter är bytet från plastpåsar till papperspåsar som emballage för insamling av matavfall. Materialbytet innebär en minskning av plast som går till förbränning med 245 ton, vilket motsvarar ungefär 1 200 ton koldioxidekvivalenter per år.

Det har visat sig att marknaden ännu inte är mogen att erbjuda den återvunna eller förnybara plast som lever upp till kraven från kommunen och kommunens samarbetspartners. Det har lett till att förändringen går långsammare än förväntat.

7.2 Öka andelen förnybar energi i världen

Förenta nationerna har som mål att väsentligen öka andelen förnybar energi och att fördubbla den globala förbättringstakten vad gäller energieffektivitet till år 2030. En avgörande del i klimatarbetet är omställningen till ett nytt energisystem. Därför har Uppsala kommun tagit fram ett energiprogram för att utveckla ett miljömässigt, socialt och ekonomiskt hållbart energisystem.

Exempel på uppdrag till nämnder och bolagsstyrelser i Mål och budget:

- Öka andelen förnybar energi och fördubbla förbättringstakten vad gäller energieffektivitet. (2017)
- Öka andelen förnybar energi och öka takten i arbetet med energieffektivisering och energisparande (2018)

Hållbar energi i fastigheter

Energianvändningen i fastigheter är ett av de områden som har stor betydelse för utsläppen. Energieffektivisering och övergång till grön fjärrvärme spelar en betydande roll för att minska klimatutsläppen. Här följer några exempel på åtgärder som ökar hållbarheten för energianvändningen.

Lokal effektmarknad för el. Uppsala har sedan ett antal år tillbaka kapacitetsbrist i sitt elnät. Innan stamnätet hinner byggas ut ser Uppsala kommun över andra möjligheter. En lösning är EU-projektet CoordiNet där kommunen tillsammans med bland andra Vattenfall eldistribution arbetar med en ny sorts lokal effektmarknad. Genom effektmarknaden används Uppsalas energisystem mer effektivt och effekttopparna i elnäten minskar. Det skapar också möjlighet för Uppsala att växa och använda mer förnybar energi.

Energigemenskaper för lokala lösningar. Genom EU-projektet Coben (Community benefits of civic energy) utvecklas gemensamma metoder och affärsmodeller för energigemenskaper. Det kan handla om en bostadsrättsförening som sätter solceller på taket, ett byalag som går ihop för att byta oljepannan till fliseldning i byskolan eller

att gå in som andelsägare i vindkraft. Gemenskaperna minskar beroende av fossila bränslen och ökar självförsörjningsgraden av energi. Kommunen matchar engagerade individer och potentiella energigemenskaper med rätt stöd och resurser för att få igång fler energigemenskaper.

Testbädd för smarta elnät. Kommunen samarbetar lokalt kring en testbädd för smarta elnät, Live-in Smartgrid. Där kan forskare och företag testa innovationer och snabbare komma till en färdig produkt eller tjänst. Flera initiativ är igång, bland annat jobbar projektet med eleffektkartläggningar i skolkök för att bland annat minska snabba effekttoppar.

Biogas

När biogasanläggningen byggdes på 90-talet var den unik i sitt slag och den är fortfarande en av världens ledande anläggningar för produktion av biogas från organiskt avfall. Sedan slutet av 1990-talet har Uppsala haft sin egen produktion av biogas från organiskt avfall från hushåll, restauranger och industrier. Produktionen har ökat kraftigt från cirka 100 000 normalkubikmeter per år till nästan 7 000 000 idag. Det motsvarar över 42 GWh energi eller fyra miljoner liter diesel.

Användning av biogas ger omkring 90 procent lägre klimatpåverkan jämfört med fossila alternativ. Biogasen driver över 100 bussar inom Uppsalas kollektivtrafik och alltfler kommunens sopbilar. Biogas erbjuds även till privata bilister vid publika tankställen.

Biogasanläggningen tar mot och behandlar cirka 30 000 ton matavfall varav 85 procent kommer från kommunens hushåll och restauranger. I slutänden ger biogasproduktionen en restprodukt i form av biogödsel. Det är en ekologisk gödsel som används på åkermark runt Uppsala. 2020 spreds drygt 61 000 ton biogödsel från anläggningen på åkermark i närområdet, vilket är 100 procent av det som producerats.

Från fossila bränslen till koldioxidfångst

Kraftvärmeverket som producerar fjärrvärme i Uppsala spelar en viktig roll för Uppsalas möjlighet att minska koldioxidutsläppen och nå målet att bli klimatpositiv. Hittills har värmeverket fasat ut torv som bränsle, konverterat till bioolja och arbetat för att minska negativ klimatpåverkan från plast. Planerna framåt handlar om att fånga och lagra koldioxid från anläggningen i Uppsala innan decenniets slut. Koldioxidinfångning vid värmeverket i Uppsala kan komma att omfatta både sopor, plast och trävaror som förbränns.

Uppsala kommun har samarbetat med Vattenfall, som driver värmeverket, och Uppsala universitet för att fånga koldioxid. För att åstadkomma negativa utsläpp i Uppsalas lokala klimatpåverkan krävs det avskiljning och permanent lagring av cirka 200 000 ton koldioxid per år samtidigt som trafiken har låga utsläpp.

Koldioxidinfångning är ett av de mer kostnadseffektiva sätten att minska koldioxidbelastningen. Koldioxiden kan utvinnas ur rökgaserna och komprimeras till flytande form för att därefter transporteras till Norge, som har erfarenhet av att långtidsförvara flytande koldioxid i håligheter 800 meter ner i berggrunden under havsbotten.

I drift från 2030 blir Vattenfalls el- och fjärrvärmesystem i staden klart klimatpositivt. Från 2040 får Uppsala som samhälle möjlighet att kompensera för klimatpåverkan från

det lokala jordbruket och annan icke-energi-relaterad klimatpåverkan. När även övrig klimatpåverkan utanför Uppsala räknas med, kan Uppsala bli klimatpositiv 2050 om koldioxidlagringen ökar till över 300 000 ton.

15.9 Integrera ekosystem och biologisk mångfald i nationell och lokal förvaltning

Utrotningen av växter och djur är ett ökande hot i hela världen. I takt med att Uppsala växer ökar belastningen på ekosystemen. Att svara mot utmaningarna kräver ett långsiktigt hållbart bruk av kommunens naturmiljöer och aktivt arbete för att skydda och återställa ekosystem och biologisk mångfald.

Exempel på uppdrag till nämnder och bolagsstyrelser i Mål och budget:

- Utveckla en modell för kompensations- och förstärkningsåtgärder av ekosystemtjänster och biologisk mångfald i den växande staden. (2018)
- Motverka förluster av biologisk mångfald genom uppföljning av artskyddsåtgärder i fysisk planering och tillståndsgivning. (2021)

Biologisk mångfald

I takt med att Uppsala växer påverkas växter och djur av mänsklig aktivitet. Därför satsar kommunen på att säkerställa ekosystem och på att utveckla livsmiljöer för att stärka den biologiska mångfalden. Ett konkret exempel är hur sandlevande vildbin flyttades ett hundratal meter från en plats där bostäder och kontor skulle byggas till en ny bipark som innehåller växter med lång blomningstid. Genom flytten skyddas även den skyddsvärda bibaggen som lever som parasit på vildbina.

Uppsalas naturreservat och andra områden på kommunens mark med hög biologisk mångfald utvecklas genom löpande skötsel och större riktade skötselinsatser. Det handlar exempelvis om att gynna vissa träd och arter som är knutna till dem, underlätta för fiskar att vandra, bekämpa invasiva arter som skadar ekosystemet och anlägga våtmark.

Kommunen stödjer också den biologiska mångfalden på bostadsgårdar och tak. Inför köpeavtal får byggaktörer poäng för anläggning av fjärilsrabatter, inhemska arter av träd och buskar som gynnar pollinerare, boplatser åt djur, biotop och fasadgrönska. Det görs även en viktning mellan social hållbarhet, biologisk mångfald och klimatanpassning.

Hospitalträdgården i Ulleråker

Ulleråker är en stadsdel i Uppsala där det tidigare låg ett hospital för psykiatrisk vård. Sedan dess har ett nytt bostadsområde vuxit fram intill de gamla institutionsbyggnaderna. Stadsdelen står nu inför ytterligare bostadsbyggande och utvecklar en parkmiljö som knyter an till den gamla hospitalträdgården. Trädgården hade tidigare omfattande grönsaksodlingar och fruktträdgårdar, men sedan sjukhuset avvecklades på 1980-talet har grönytorerna förfallit.

Fem hektar mark omvandlas till blomsteråker och ängsmark som gynnar pollinatörer. Där skapas även habitat för bin och insekter i sandslänter, faunadepåer och insektshotell. 75 artsanpassade holkar för fåglar och fladdermöss har satts upp och skyltar informerar besökare om naturen och åtgärderna. I färdigt skick kommer parken att bland annat erbjuda boulebana, lekplats, 200 odlingslotter och en stor mängd fruktträd. Planer finns på att skapa en dagvattenpark för att ytterligare gynna den biologisk mångfalden. Området kommer att sträcka sig över motsvarande ett trettiotal fotbollsplaner.

Lärdomar och fokus framåt: samhällsomställning genom lokal samverkan

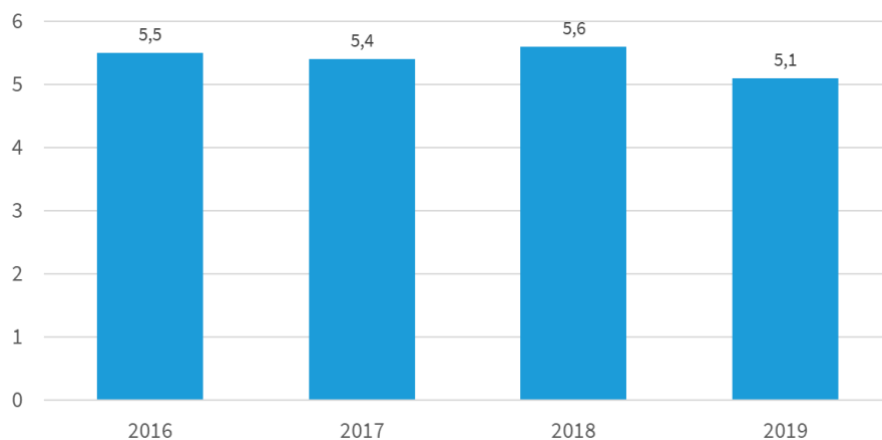
Uppsala behöver ytterligare kraftigt minska utsläppen av koldioxid och andra växthusgaser. För att nå nollutsläpp år 2030 behöver de gemensamma utsläppen minska med 14 procent årligen. För att nå klimatmålen och samtidigt säkerställa livskraftiga ekosystem och ett gott liv för alla kommunens invånare krävs en stor omställning av hela samhället. I stället för att minska det som redan görs skapas nya system.

För att lyckas minska de lokala utsläppen behöver stora lokala aktörer vara med i omställningsarbetet. Uppsala klimatprotokoll är en sådan lokal samverkansarena, som också har lett till resultat i rätt riktning. Klimatprotokollet ger en arena för samverkan, inspiration och lärande. Nu stärks arbetet ytterligare genom en ny klimatfärdplan. Färdplanen omfattar hållbara lösningar inom bland annat teknik, energi, transport, affärsutveckling, kretsloppssystem, kolinlagring, cirkulär ekonomi, jord- och skogsbruk, hållbara livsstilar, konsumtion och engagemang.

”För att nå klimatmålen och samtidigt säkerställa livskraftiga ekosystem och ett gott liv för alla kommunens invånare krävs en stor omställning av hela samhället.”

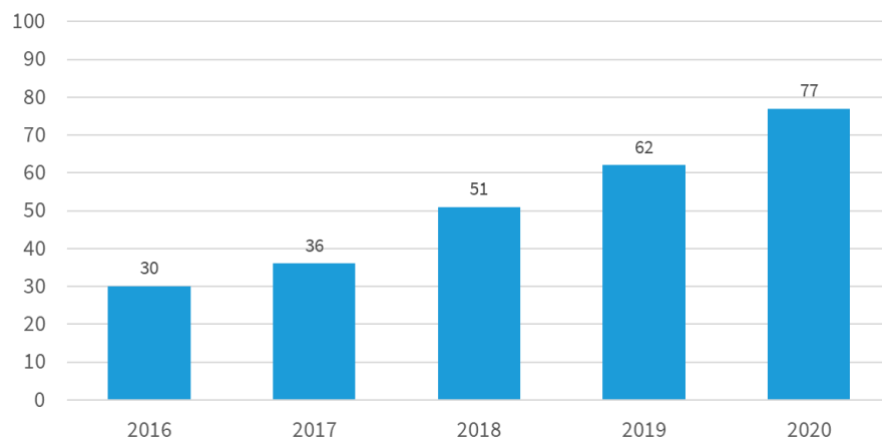
Exempel på statistik som rör hållbar utveckling inom inriktningsmålet

Utsläpp av växthusgaser per invånare, antal ton koldioxidekvivalenter per invånare

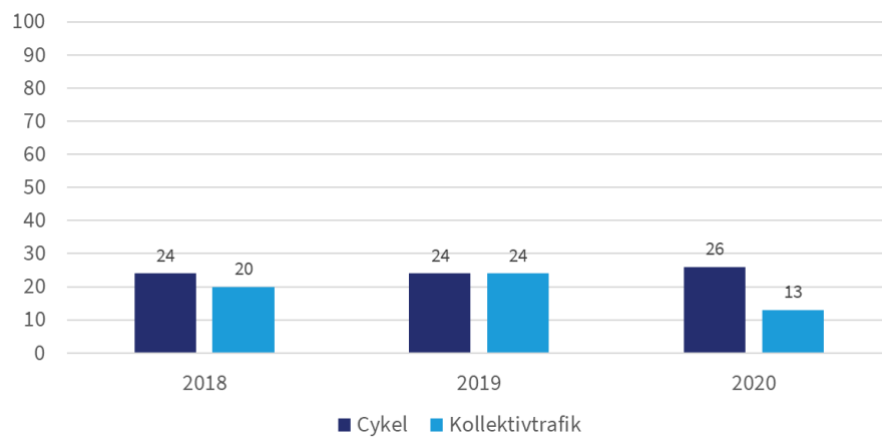

Figur 14. Utsläpp av växthusgaser per invånare, antal ton koldioxidekvivalenter per invånare, kommungeografiskt. Det finns inte nationell jämförbarhet, utan de uppgifter som finns är missvisande. Kommunen har aktivt arbetat med att få till stånd en relevant kommunal jämförbarhet nationellt. Den generella trenden är att utsläppen minskar i relation till mängden invånare. Källa: Uppsala kommun.

Andel använd förnybar energi i egna personbilar och lätta lastbilar

Figur 15. Andel använd förnybar energi i egna personbilar och lätta lastbilar. Avser exakt andel – exempelvis innehåller etanol 15 procent fossilt. Avser hela kommunkoncernen förutom bolagen Uppsalahem och Uppsala vatten och avfall. Användningen har ökat kraftigt under de senaste fem åren. Källa: Uppsala kommun.

Cykel och kollektivtrafik som andel av resor som börjar och slutar i Uppsala kommun

Figur 16. Andel resor med cykel eller kollektivtrafik som börjar och slutar i Uppsala kommun. Under pandemiåret 2020 går det att se en minskning av användningen av kollektivtrafik, men en liten ökning av cykling. Källa: Kollektivtrafikbarometern, Region Uppsala.

Inriktningsmål 4

Uppsala ska vara jämlikt och inkluderande med goda förutsättningar för folkhälsa och livskvalitet

Det globala målet om minskad ojämlikhet innehåller flera delmål som handlar om att skapa ett mer jämlikt samhälle 2030. Ett jämlikt samhälle bygger på principen om att alla lika rättigheter och möjligheter, där alla får och tar del av utvecklingen. Det handlar till exempel om att möjliggöra och verka för att alla människor, oavsett ålder, kön, funktionsnedsättning, ras, etnicitet, ursprung, religion eller ekonomisk eller annan ställning blir inkluderade i det sociala, ekonomiska och politiska livet.

Även om många länder har haft en positiv ekonomisk utveckling så har klyftorna ökat både inom och mellan länder. Utöver konsekvenser för folkhälsa och livskvalitet riskerar ojämlikhet att bidra till åsiktspolarisering, svagare tillit, sammanhållning och delaktighet, alla viktiga parametrar i ett välmående och välfungerande demokratiskt samhälle.

Vad kan Uppsala kommun göra?

Uppsala kommun kan med tidiga och samordnade insatser inom utbildningssystem, socialtjänst och kultur- och fritidsverksamhet stärka förutsättningarna för en god hälsa och livskvalitet bland invånarna. Det bidrar även till integration och inkludering i samhället. Tidiga och samordnade insatser främjar upplevelsen av trygghet och samhörighet och kan bidra till att motverka social oro och förebygga såväl våld och våldutsatthet som missbruk och kriminalitet. Kommunen kan också främja nationella minoriteters liksom andra utsatta gruppers rättigheter samt deras tillgång till och delaktighet i arbets- och samhällsliv. Utöver det som tas upp i detta kapitel bidrar åtskilliga av kommunens insatser som redovisas under kommunens andra inriktningsmål till ett jämlikt och inkluderande Uppsala.

I blickfånget: ojämlikhet och polarisering

Uppsala är en ekonomiskt välmående kommun. Den genomsnittliga utbildningsnivån är hög, arbetslösheten är låg och Uppsalaborna har generellt sett en god hälsa. Men Uppsala karaktäriseras samtidigt av skillnader i hälsa, utbildning, arbete och inkomst. Det finns en ojämlikhet i levnadsvillkor, både mellan individer och bostadsområden. Det finns grupper och bostadsområden med relativt höga ohälsotal, hög arbetslöshet och hög andel invånare som har behov av att få ekonomiskt bistånd av kommunen. I dessa områden bor det en högre andel personer som är äldre eller utrikes födda. I kontrast till det finns det bostadsområden inom kommunen där ohälsotalen är relativt sett låga och anknytningen till arbetsmarknaden eller eftergymnasiala studier är stark. I socioekonomiskt mer välbärgade bostadsområden upplever invånarna sig generellt sett mer trygga än i socioekonomiskt mer utsatta områden.

10.3 Säkerställ lika rättigheter för alla och utrota diskriminering

I Uppsala ska invånarna få sina rättigheter tillgodosedda, oavsett individuella förutsättningar. Kommunens verksamheter ska fungera bra och likvärdigt för alla oavsett kön, ålder, etnisk tillhörighet, religion, trosuppfattning, sexuell läggning, könsidentitet eller funktionalitet. Diskriminering får inte förekomma och alla människors lika värde är en central del i Uppsala kommuns arbete. Att uppfylla invånarnas rättigheter är ett mått på att kommunen fungerar, vilket stärker förtroendet, skapar tillit och stärker demokratin.

Exempel på uppdrag till nämnder och bolagsstyrelser i Mål och budget:

- Utifrån framtagna ECCAR-handlingsplan stärka kommunens engagemang mot rasism och diskriminering (2017)
- Genomföra analyser för jämställdhetsbudgetering inom minst ett nytt utvecklingsområde årligen, samt att utifrån analys ta fram åtgärder i syfte att minska ojämställdhet (2017)
- Genomföra ett kompetenslyft om barnrätt inom kommunen (2018)

Mänskliga rättigheter

Uppsala kommun arbetar med mänskliga rättigheter brett och på många olika plan. Under 2020 beslutade kommunstyrelsen om en ny handlingsplan för mänskliga rättigheter. Handlingsplanen togs fram i dialog med föreningar samt nationella minoriteter. Kommunen har genomfört en rad öppna arrangemang, seminarier och panelsamtal för att lyfta kultur, demokrati, inkludering och likvärdigt bemötande inom ramen för temaåret för mänskliga rättigheter.

”Kommunens verksamheter ska fungera bra och likvärdigt för alla oavsett kön, ålder, etnisk tillhörighet, religion, trosuppfattning, sexuell läggning, könsidentitet eller funktionalitet.”

Gränbyskolans kub för mänskliga rättigheter

Ett exempel på arbetssätt som främjar mänskliga rättigheter är Gränbyskolans arbete under 2020 med en Mänskliga rättigheters-kub. Det är en fysisk kub som skolan arbetat med under läsåret 2019/2020 och som illustrerar rätten till en nationalitet.

Arbetet integreras i undervisningen och eleverna får gestalta Kuben med allt arbete som skolan gör och som illustrerar rätten till nationalitet. På Gränbyskolan finns det cirka 40 nationaliteter. Kuben är ett program som genomförs i samarbete med Raoul Wallenberg Academy.

Under senare år har kommunens verksamheter successivt stärkt sin kunskap om mänskliga rättigheter. Bland annat har fler än 1600 medarbetare deltagit i grundläggande utbildningar om normer och HBTQ. Därutöver har nära 80 arbetsplatser gått en fördjupad utbildning om normers konsekvenser för hälsa och livsvillkor för HBTQ-personer samt inlett ett förändringsarbete för en öppen och inkluderande arbetsmiljö och verksamhet. Kommunen har också utbildat verksamheter i såväl rättighetsbaserat arbetssätt, nationella minoriteter och jämställdhet samt genomfört kompetenslyft inom barnrätt i samverkan med barnombudet i Uppsala län.

Nationella minoriteter med exemplet romer

Under 2020 gjorde kommunen en genomgång av kommunens webbplats uppsala.se för att se hur kommunikationen kring nationella minoriteter kan förbättras, det vill säga kommunikationen med judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar. En referensgrupp om ungefär tio personer från samtliga nationella minoriteter medverkade och bidrog till att det blivit lättare att hitta information riktad till nationella minoriteterna och i förlängningen till alla Uppsalabor. På uppsala.se finns

bland annat informationsfilmer som riktar sig till romer om deras rättigheter och till kommunanställda om kommunens skyldigheter utifrån minoritetslagstiftningen. Filmerna är översatta och har spelats in på flera varianter av romani chib.

Som en del i den nationella strategin för romsk inkludering, utsåg kulturdepartementet Uppsala kommun till utvecklingskommun för romsk inkludering 2016-2020. Utvecklingsarbetet för romsk inkludering ingår nu i handlingsplanen för mänskliga rättigheter som även innehåller kommunens mål och riktlinjer för det minoritetspolitiska arbetet.

Årlig uppföljning av jämställdhetsarbetet

Uppsala kommun följer årligen upp hur det står till med jämställdheten i kommunen, både som plats och organisation. Uppföljningen informerar kommunens invånare, chefer och medarbetare om jämställdhetsläget, vad kommunkoncernen gör och vad den behöver göra framöver för att stärka jämställdheten i Uppsala. Bokslutet är därmed ett verktyg för att utveckla kommunkoncernens verksamhet.

Jämställdhetsbokslut 2020 visar att skillnaderna mellan kvinnor och män när det gäller till exempel hälsa, utbildningsnivå och inkomstnivå kvarstår. Skillnaderna mellan könen är relativt konstanta sett över en tioårsperiod. Inom hälsa, särskilt bland unga, utbildning och mäns våld mot kvinnor tycks utveckling stå still eller möjligen ha försämrats. Den samlade bedömningen är att Uppsala kommun har identifierat, arbetat med och mött flera aktuella jämställdhetsutmaningar på ett rimligt sätt, inte minst givet de förutsättningar och begränsningar som coronapandemin fört med sig. Kommunen kan utveckla sin samhällsutvecklande roll och på det sättet driva på den långsamma utvecklingen mot ett jämställt Uppsala.

10.2 Främja social, ekonomisk och politisk inkludering

Som i alla större kommuner finns det socioekonomiska skillnader i Uppsala mellan grupper och geografiska områden. Den kompetens som kommer till kommunen via nyanlända invånare behöver tas till vara och inträdet på arbetsmarknaden behöver fungera väl.

Exempel på uppdrag till nämnder och bolagsstyrelser i Mål och budget:

- Utveckla den strategiska planeringen för ökad jämlikhet och minskad segregation utifrån kartläggning av levnadsvillkor och hälsa. (2018)
- Ta fram en handlingsplan för snabbare etablering samt bättre och jämställd integration (2019)

Från ekonomiskt bistånd till att delta i arbetslivet

Personer med en låg utbildningsbakgrund, utrikes födda, unga och personer med en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga har i regel en relativt svag förankring på arbetsmarknaden. När arbetslösheten stiger drabbar det dessa personer hårt. Kommunen använder utbildning och arbetsmarknadsinsatser för att öka deras anställningsbarhet. Utrikes födda kvinnor har generellt sett en svagare

arbetsmarknadsanknytning, lägre deltagande i integrationspolitiska insatser och även sämre resultat av insatserna, än utrikes födda män. Andelen barn och unga som är födda utanför Sverige som lever i ett hushåll med låg inkomst har ökat under de senaste åren. Det går inte att se motsvarande ökning för svenskfödda eller utlandsfödda som är över 19 år.

Uppsala kommun har tagit fram en 26-punktsplan för fler Uppsalabor i jobb 2019–2022. Planen är ett initiativ för att bryta en utveckling av en ökande andel invånare med behov av ekonomiskt bistånd och syftar till att få fler arbetslösa i sysselsättning. Utrikes födda kvinnor är en prioriterad målgrupp i arbetet. Planen har hittills lett till bland annat en mer arbetsmarknadsinriktad samhällsorientering, mer extern finansiering av insatser och ett starkare arbetsmarknads- och utbildningsfokus på stödet för att förkorta vägen till arbete och studier.

Fokus familjen

Projektet Fokus familjen riktar sig till familjer med långvarigt behov av försörjningsstöd med målet att de ska få en egen försörjning. I projektet har ett multikompetent team sedan 2018 arbetat med familjer som haft försörjningsstöd under en längre tid.

Av de 173 personer som deltog i projektet var 20 procent självförsörjande 2020. Drygt 60 procent hade påbörjat arbetsträning eller praktik och därmed gjort en stegförflyttning mot arbetsmarknaden och framtida självförsörjning. Även den psykiska hälsan hade förbättrats och många upplevde en förbättrad ekonomi då de har bättre kontroll över sin ekonomi. Projektet är i dag införlivat i ordinarie arbetsmarknadsverksamhet.

Under 2020 har trenden om ett ökande antal personer som har ekonomiskt bistånd brutits. Antalet hushåll som fått ekonomiskt bistånd sjönk jämfört med föregående år. Det beror bland annat på satsningen på extratjänster och att fler har gått till arbete eller studier efter avslutade kommunala arbetsmarknadsinsatser 2019. Effekter av Coronapandemin kan dock innebära att färre kommer att kunna försörja sig själva under 2021.

Områdesarbete

För att ta vara på olika professioners kompetenser arbetar kommunen samordnat med insatser för geografiska områden. Samverkan mellan socialtjänst, skola, polis och fritid (SSPF) är exempel på ett permanent sätt att förebygga social oro. Syftet är att tidigt upptäcka och stödja ungdomar som är i riskzon för utanförskap, droger, kriminalitet och radikalisering. Sedan 2019 omfattar SSPF samtliga högstadieskolor inom Uppsala kommun och några mellanstadieskolor. Genom SSPF-grupperna skapas en gemensam bild av nuläget och en möjlighet att lyfta grupper av ungdomar eller enskilda anonymt för att rådgöra kring olika situationer.

Kommunen använder också satsningar för att avgränsat i tid kraftsamla inom ett geografiskt område. På senare tid har omfattande insatser gjorts inom de socioekonomiskt mer utsatta stadsdelarna Gottsunda/Valsätra och Gränby/Kvarngärdet. Kommunens arbete i Gottsunda/Valsätra 2018-2020 har omfattat fem fokusområden: Hållbara livsmiljöer och trivsel, Trygghet, Barn och ungas uppväxtvillkor, Arbete samt Delaktighet.

Uppföljningen av arbetet visar att det har skett förflyttningar inom samtliga fem områden. Det förebyggande arbetet har stärkts med bland annat satsningar på socialarbetare i skolan, fler fritidsaktiviteter i anslutning till skoltid och etablering av ett utbildnings- och jobbcenter i Gottsunda. Investeringssatsningar i parker ger positiva mötesplatser. Områdesarbetet har också inneburit att fler ungdomar har fått sommarjobb och möjlighet till feriearbete under andra lov. Medborgardialoger har genomförts i både tidiga skeden av centrumomvandlingen och nya Gottsundaskolan samt i framtagande av ett medborgarlöfte tillsammans med Polisen och fastighetsägarföreningen i området.

Arbetet med handlingsplan Gottsunda/Valsätra har även stärkt kommunens förutsättningar för synergier mellan långsiktig stadsutveckling och områdesutveckling och skapat en gemensam kapacitet för fortsatt arbete.

”Samverkan mellan socialtjänst, skola, polis och fritid (SSPF) är exempel på ett permanent sätt att förebygga social oro. Syftet är att tidigt upptäcka och stödja ungdomar som är i riskzon för utanförskap, droger, kriminalitet och radikaliserings.”

Inkluderande arenor

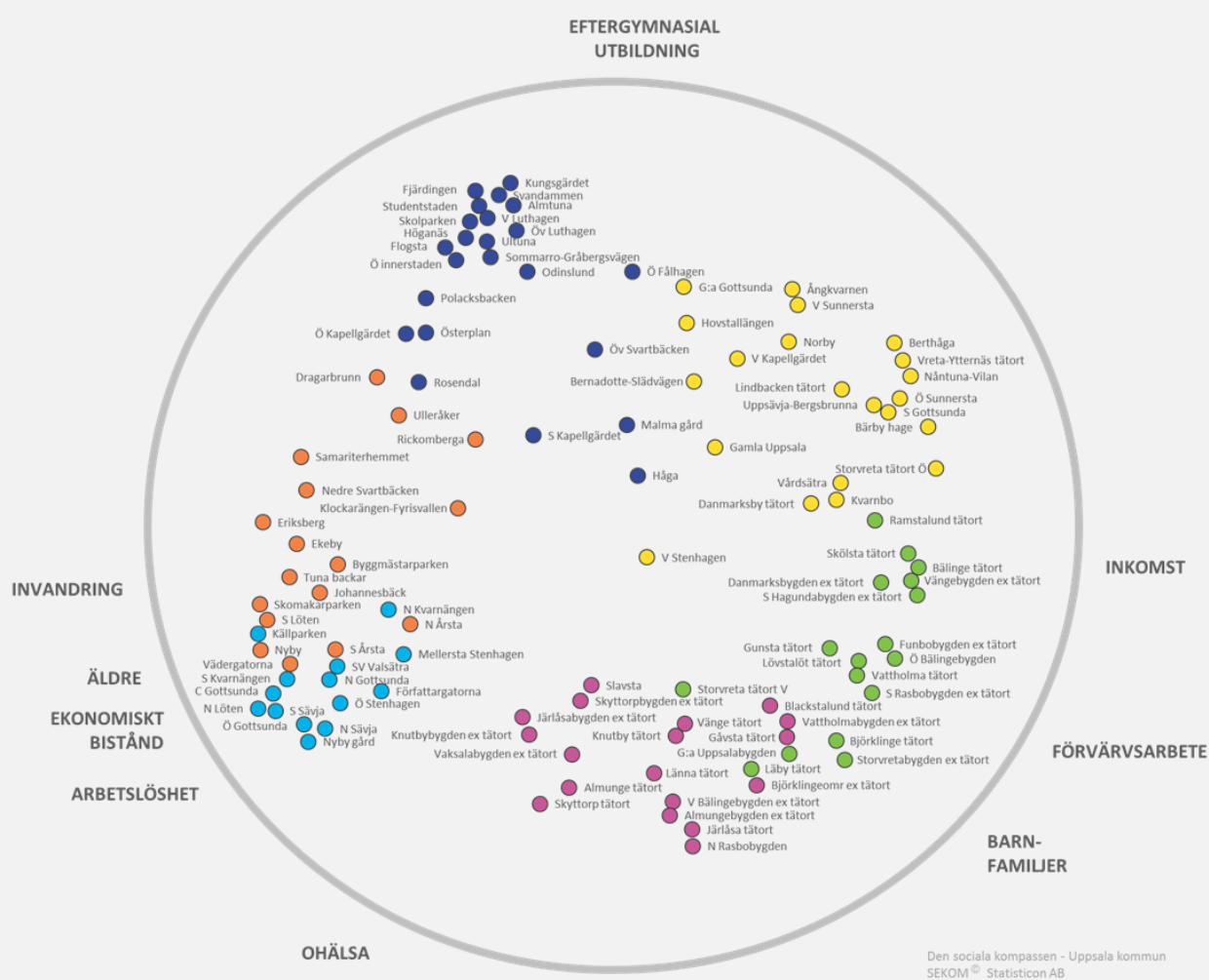
Biblioteken i Uppsala erbjuder språkfrämjande insatser till nyanlända och asylsökande. Det finns exempelvis uppsökande verksamhet med bibliotekscyklar för att öka läsandet, språkcaféer och ”Låna en Uppsalabo” där nyanlända personer kan möta svenskar som är födda eller som bott i Sverige under längre tid.

Uppsala kommun har en bred samverkan med organisationer och studieförbund för att främja integrationen av nyanlända. Tillsammans med Uppsala Stadsmission driver kommunen Mötesplats Uppsala och projektet Boendematchning. Mötesplats Uppsala stödjer ensamkommande unga med vuxenstöd för att hantera skola och planera sin framtid. Projekt Boendematchning hjälper ungdomar med tillfälligt uppehållstillstånd för studier att hitta boendelösningar som är trygga och långsiktiga. Projektet letar olika boendalternativ och rustar målgruppen med information om bostadsmarknaden genom ”boskola”.

Den sociala kompassen

För att planera för framtiden och som stöd för politikerna när de vill ta fram förslag som ska minska socioekonomiska skillnader och öka den sociala hållbarheten använder Uppsala kommun sociala kompassen. Den sociala kompassen ger en fördjupad bild av socioekonomiska och demografiska likheter och skillnader mellan olika områden i kommunen.

Kompassen visar att skillnaderna mellan Uppsalas bostadsområden är mer komplex och mångfasetterad än många tror. Samtidigt bekräftar den många av de likheter och skillnader som vi redan kände till och ger en väl förankrad bild av kommunens socioekonomiska förhållanden. Kartläggningen visar att det finns sex typer av områden – socioekonomiska landskap – som liknar varandra vad gäller socioekonomiska och demografiska förutsättningar. De olika landskapen kodas i kompassen med hjälp av olika färger. Två av dessa är landsbygdslandskap och fyra är tätortslandskap.

Figur X. Den sociala kompassen i Uppsala 2018.

Kompassen används som stöd i bland annat den fysiska planeringen, vid nybyggnation, upprustning av lekmiljöer för barn som underlag vid bidragshandläggningen till barns och ungas fria tid. Den sociala kompassen togs först fram 2016 med statistik för 2014 och har därefter uppdaterats två gånger.

3.4 Minska antalet dödsfall till följd av icke smittsamma sjukdomar och främja mental hälsa

I Uppsala växer de flesta barn och unga upp under goda sociala förhållanden och har en god hälsa. Men allt fler signalerar att de mår sämre. Det gäller särskilt flickor i tonåren. Den psykiska hälsan är ojämlikt fördelad mellan grupper och det finns skillnader kopplat till inkomst, och bostadsområde eller bostadsort. Ungas självupplevda psykiska hälsa varierar också beroende på deras könsidentitet och sexuella läggning, funktionsnedsättningar och födelseland. Barn och unga i familjer med sämre ekonomiska och sociala förhållanden är särskilt sårbara.

Exempel på uppdrag till nämnder och bolagsstyrelser i Mål och budget:

- Utveckla det förbyggande arbetet för psykisk hälsa (2017)
- Ta fram handlingsplan i syfte att förbättra ungas psykiska hälsa samt stärka samordningen mellan Uppsala kommun, Region Uppsala och Upplandsstiftelsen (2019)
- Fortsätta utvecklingen av främjande, förbyggande och tidiga insatser för barn och unga, bland annat genom att utöka Uppsala ungdomsjours arbete mot barn i lägre åldrar (2020)

Att främja och förebygga god hälsa för alla barn och unga

Uppsala kommun arbetar främjande och förebyggande för barns och ungas psykiska hälsa inom flera områden, bland annat skolans hälsofrämjande och förebyggande arbete, skolnärvaro, ekonomisk utsatthet, delaktighet och inflytande, föräldraskap och suicidprevention. Givet att den psykiska hälsan har försämrats de senaste åren särskilt i vissa grupper samordnas det hälsofrämjande arbetet för psykisk hälsa nu kommunövergripande. En analysrapport för barn och ungas psykiska hälsa är under framtagande 2020/21. Rapporten ska ge kommunen underlag för att prioritera och planera arbetet med barn och ungas psykiska hälsa i kommunens verksamheter.

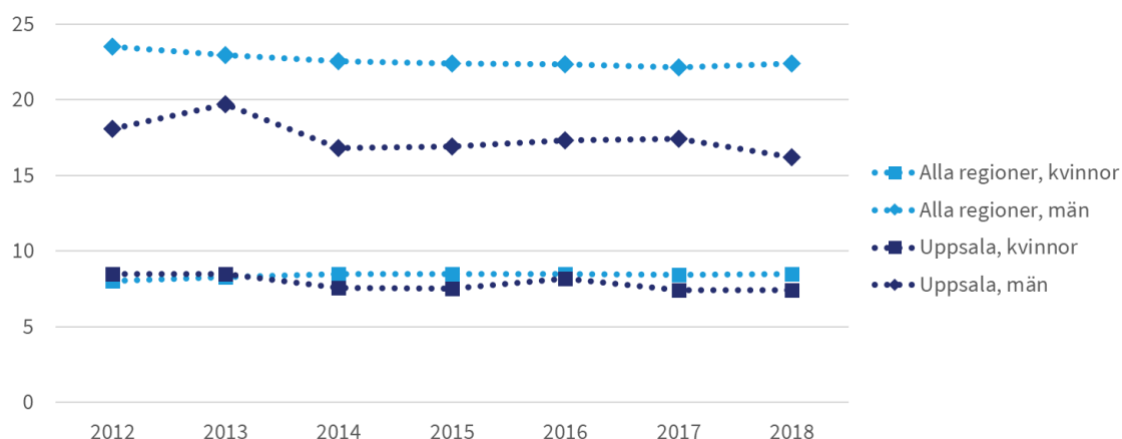
Genom Ungdomscentrum kan barn, unga och föräldrar få råd och stöd. Det kan handla om ungas problem med alkohol och droger, problem i skolan, problem med vänner eller familj, eller andra saker som bidrar till ett sämre mående. Kommunen behöver också nå ut med vuxennärvaro där unga människor finns. Uppsala ungdomsjour samarbetar med skolor, fritidsgårdar och med polisen för att göra Uppsala tryggare för barn och ungdomar. Ungdomsjouren finns ute på fältet i Uppsala och samordnar bland annat sociala insatser ihop med nattvandrarföreningar och volontärer vid större evenemang eller storhelger som valborg. Samarbetet med lokala nattvandringsgrupper ledde 2018 till att Uppsala utsågs till årets nattvandrarkommun av stiftelsen nattvandring.nu.

Det finns ett särskilt stöd till professionella som möter familjer där någon av föräldrarna har intellektuell funktionsnedsättning eller andra kognitiva svårigheter. Stödet ges tillsammans med Region Uppsala inom ramen för SUF-kunskapscentrum där SUF står för Samverkan, Utveckling och Föräldraskap. Målet med verksamheten är barn ska ha goda uppväxtvillkor och verksamheten tar avstamp i Förenta nationernas konventioner om barnets rättigheter respektive om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Kommunens insatser inom fritid och kultur och arbetet för att minska behovet av långvarigt ekonomiskt bistånd är några av flera åtgärder inom andra områden som bidrar till att främja barn och ungas psykiska hälsa.

Det suicidpreventiva arbetet utvecklas

Det är mindre vanligt med självmord i Uppsalaregionen än i övriga Sverige, men förekomsten skiljer sig åt mellan olika grupper i samhället. Det gäller inte minst mellan kvinnor och män. Det är omkring dubbelt så vanligt med självmord bland män än bland kvinnor, men skillnaden är mindre i Uppsala än i stort sett alla andra delar av Sverige.

Figur 17. Antal självmord per 100 000 invånare 15 år och äldre, femårsmedelvärde. Region Uppsala jämfört med ett ovägt medelvärde för alla Sveriges regioner. Källa: kolada.se.

Kommunen har i dag suicidpreventionsombud som stöd i de förvaltningar som arbetar med riskgrupper för självmord. Kommunen har också genomfört kommunikationskampanjer där kontaktvägar för den som söker samtalsstöd och hjälp har spridits.

Kommunen samarbetar med bland annat regionen i ett länsnätverk kring suicidpreventivt arbete. Ett prioriterat område är insatser för personer i socioekonomisk utsatthet. En vägledning kring suicidpreventivt arbete har tagits fram, en kartläggning av verksamheternas nuvarande suicidpreventiva arbete har påbörjats och fortbildning ska erbjudas till yrkesprofessionella. Under 2020-2021 genomför kommunen händelseanalyser efter inträffade självmord som ett pilotprojekt.

3.5 Förebygg och behandla drogmissbruk

Ökad psykisk ohälsa och tillgången till droger medför att människor riskerar att hamna i utanförskap, missbruk och kriminalitet. Antalet anmälda narkotikabrott har ökat i Sverige och i Uppsala sedan 2016. I Sverige är det över sex gånger så vanligt att män är misstänkta för narkotikabrott än kvinnor. Debutåldern för att pröva narkotika, alkohol eller tobak har ökat under 2000-talet, men det är en trend som har avstannat sedan 2017. Även konsumtionen av alkohol har minskat och ligger idag på historiskt låga nivåer.

Exempel på uppdrag till nämnder och bolagsstyrelser i Mål och budget:

- Utveckla arbetet med tidiga och samordnade insatser mot skadligt bruk och missbruk av alkohol och droger mellan socialtjänst, hälso- och sjukvård och skola för barn, unga och unga vuxna (2019)
- Stärk det förebyggande arbetet mot ungdomars bruk av alkohol, spel, narkotika och andra droger samt utveckla samverkan med Region Uppsala och polismyndigheten kring barn och ungdomar med missbruksproblem (2019)

Regional samverkan för god kvalitet i missbruks- och beroendeinsatser

Skolor och socialtjänst har uppmärksammat ökade problem med narkotika bland ungdomar i Uppsalas skolor. Bland de som går i gymnasieskolans årskurs 2 uppger ungefär 20 procent av pojkarna och 15 procent av flickorna att de någon gång provat narkotika.

För tidig upptäckt och insatser samverkar i dag flera verksamheter med informationsutbyte och kring individer som behöver stöd. Under 2020 har ett åtgärds paket mot narkotika i skolan genomförts. Det riktar sig till medarbetare som arbetar med barn och unga och innefattar en webbportal med information om droger och orosanmälningar, film och en uppdaterad handlingsplan.

För att höja kvaliteten inom missbruks- och beroendevården samverkar Uppsala med bland annat Region Uppsala på både övergripande nivå och verksamhetsnivå. På individnivå sker samverkan utifrån en samordnad plan för den som behöver stöd.

Ett exempel på samarbete med regionen handlar om Team Maria, som arbetar för att få unga i åldern 13–20 år drogfria genom tidiga insatser. I arbetet ingår att utreda, bedöma och diagnostisera unga med psykisk ohälsa och som även har ett skadligt bruk av alkohol och narkotiska preparat. Inom verksamheten finns möjlighet att erbjuda abstinensbehandling för att bryta ett allvarligt missbruk.

Kommunens ungdomscentrum stödjer ungdomar och deras föräldrar vid olika typer av missbruksproblematik. Ungdomscentrum erbjuder bland annat familjestöd till spelmissbrukande ungdomar. Som ett led i att förbättra missbruksvården hämtar kommunen in erfarenheter från brukarteam och brukare involveras i förbättringsteam kring familjer med missbruksproblematik.

16.1 Minska våldet i världen

Våld i alla dess former är ett av de största hoten mot utveckling på både individuell nivå och samhällsnivå. Även om Uppsala har en lägre andel anmälda våldsbrott än jämförbara kommuner är arbetet för att minska och förebygga våld, särskilt mot kvinnor och flickor, prioriterat. Våld innebär inte bara mänskligt lidande, utan raserar också den mellanmänskliga tillit och sammanhållning som är grunden för ett samhälles ekonomiska, miljömässiga och sociala utveckling. Våld kan bidra till en minskad trygghet, vilket beskrivs i kapitlet om att Uppsala ska vara tryggt och attraktivt att leva, verka och vistas i.

Exempel på uppdrag till nämnder och bolagsstyrelser i Mål och budget:

- Stärka det kommunövergripande operativa arbetet med att motverka våld i nära relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck (2018)

Upptäcka och stötta våldsutsatta personer

Nexus är en kommunal stödverksamhet för invånare som blir utsatt för hot eller våld av sin partner eller före detta partner, av släktingar eller någon annan närstående. Det handlar bland annat om olika former av skyddat boenden för våldsutsatta kvinnor och barn.

För att snabbt kunna upptäcka om någon är utsatt för våld i nära relationer genomförde Uppsala 2019 en kunskapssatsning för att skapa våldsombud. Ett 90-tal medarbetare från flera sociala verksamheter utbildades till våldsombud i en omfattande utbildning av forskare och utbildare inom området.

Tillsammans med föreningen Tjejs rätt i samhället har kommunen tagit fram riktade utbildningspaket till en stor bredd av verksamheter inom kommunen som bland annat handlar om hur man som personal kan upptäcka, bemöta och stötta våldsutsatta personer.

Våld i nära relationer, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck samt olika former av våld mot barn, ökar vid isolering. Under pandemin uppmärksammar kommunen särskilt den ökade risken för våldsutsattheten i hemmet och för att visa vilket stöd som finns att få.

”Våld i nära relationer, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck samt olika former av våld mot barn, ökar vid isolering. Under pandemin uppmärksammar kommunen särskilt den ökade risken för våldsutsattheten i hemmet och för att visa vilket stöd som finns att få.”

Intensifierat arbete och samverkan mot hedersrelaterat våld och förtryck

Uppsala kommun har under senare år intensifierat arbetet med hedersrelaterat våld och förtryck. Arbetet görs i dag med utgångspunkt i en kartläggning som föreningen Tjejs rätt i samhället genomfört på uppdrag av Uppsala kommun och Länsstyrelsen i Uppsala län. Kommunen har ett fördjupat samarbete med föreningen genom ett idéburet offentligt partnerskap. Satsningen omfattar bland annat träffpunkter och läxhjälp, idrottsverksamhet, öppen stödverksamhet, utökad jourverksamhet och utbildning av arbetsgrupper i kommunen. Syftet är att fler individer, barn som vuxna, upptäcks och får möjlighet att leva ett liv fritt från våld, förtryck och kontroll.

Team mot hedersrelaterat våld

Sedan 2020 finns ett särskilt team för att stärka kommunens arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck. Teamet ska fungera som ett strategiskt nätverk för långsiktig kompetens inom området. Det ska bidra till att alla i kommunens organisation som jobbar med barn och unga ska ha rätt kunskap och metoder för att upptäcka och motarbeta hedersrelaterat våld och förtryck. Teamet innebär en gemensam plattform i Uppsala för hedersrelaterade frågor och består av nyckelpersoner från förvaltningar, organisationer och myndigheter i Uppsala.

Lärdomar och fokus framåt: jämlik folkhälsa och integrering av social hållbarhet

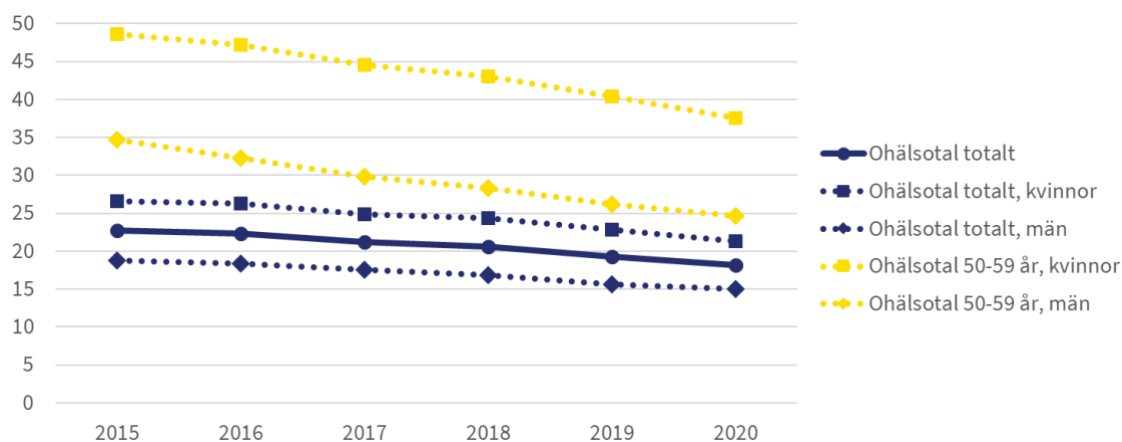
Med hållbarhetsintegrering som strategi för genomförandet av Agenda 2030 har Uppsala kommun integrerat en god och jämlik hälsa i ordinarie styr- och ledningsstrukturer och i politikområden som utbildning, sysselsättning, arbetsvillkor, demokrati, bostäder och samhällsplanering och social omsorg. Med en utvecklad samverkan med andra samhällsaktörer har kommunen därmed goda möjligheter att skapa förutsättningar i samhället för att nå en god och jämlik hälsa i befolkningen. Kunskap om invånares olika behov och förutsättningar gör det möjligt för verksamheter att ha ett bemötande som passar invånaren.

Coronapandemins konsekvenser på kort och lång sikt, såsom arbetslöshet, ekonomisk oro, isolering, hög arbetsbelastning, sorg samt utsatthet för våld och förtryck, riskerar att förstärka den ojämlikhet i levnadsvillkor och hälsa som redan finns i Uppsala. Konsekvenserna slår hårdast mot redan utsatta grupper. Även barn i utsatta grupper har ökad risk för psykisk ohälsa. Förutom förebyggande åtgärder för att tidigt identifiera psykisk ohälsa och ge extra stöd till utsatta grupper, behöver kommunen arbeta kraftfullt, brett och samlat för att motverka ökad ojämlikhet i levnadsvillkor, med särskilt fokus på redan utsatta grupper.

”Coronapandemins konsekvenser på kort och lång sikt, såsom arbetslöshet, ekonomisk oro, isolering, hög arbetsbelastning, sorg samt utsatthet för våld och förtryck, riskerar att förstärka den ojämlikhet i levnadsvillkor och hälsa som redan finns i Uppsala.”

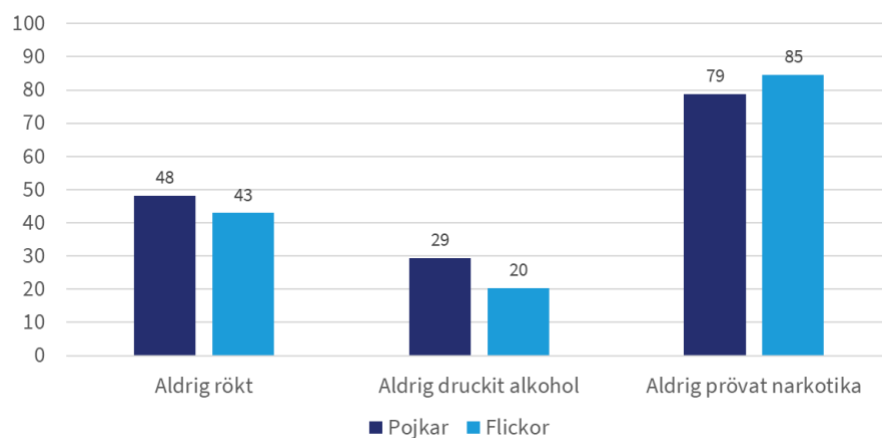
Exempel på statistik som rör hållbar utveckling inom inriktningsmålet

Ohälsotal

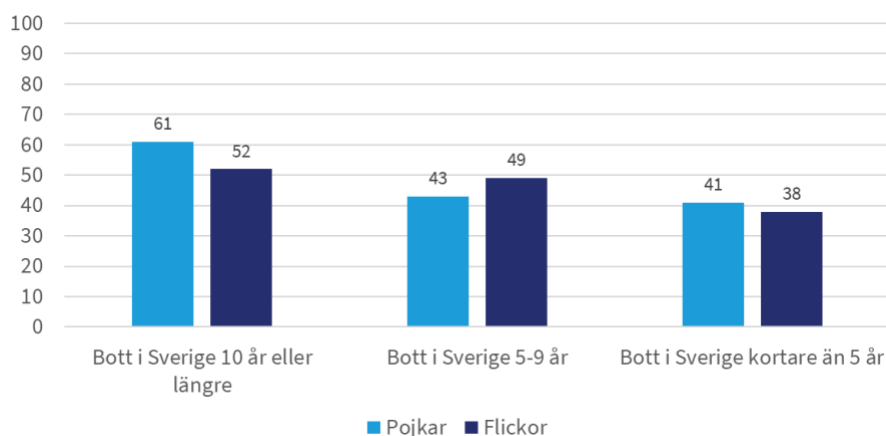
Figur 18. Ohälsotal fördelat på ålder och kön, antal dagar per år. Ohälsotalet är ett mått på utbetalda dagar med sjukdomsrelaterade ersättningar dividerat befolkningen i åldern 16-64 år. Diagrammet visar att äldre är mer sjuka än yngre och att kvinnor är mer sjuka än män, men illustrerar också att könsskillnaden ökar med åldern. Källa: kolada.se.

Ungdomar som aldrig provat rökning, alkohol eller narkotika

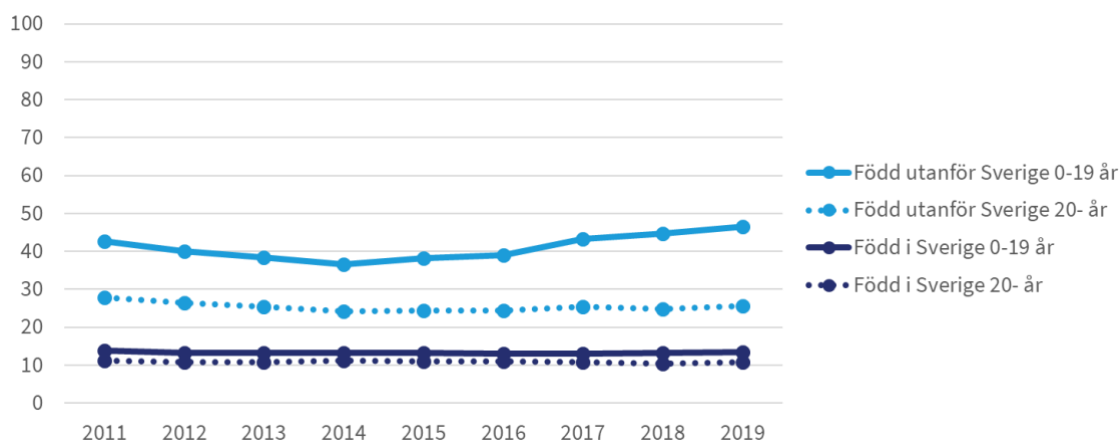
Figur 19. Andel ungdomar i gymnasieskolans årskurs 2 (cirka 17 år gamla) som uppger att de aldrig provat rökning, alkohol eller narkotika 2019. Det saknas längre tidsserier. Det är vanligare att pojkar aldrig rökt eller provat alkohol jämfört med flickor, men vanligare att flickor aldrig provat narkotika jämfört med pojkar. Källa: Liv och hälsa ung, Region Uppsala.

Ungdomar som tycker att man kan lita på de flesta människor

Figur 20. Andel ungdomar i grundskolans årskurs 7 och 9 och gymnasieskolans årskurs 2 som svarar att de tycker att man kan lita på de flesta människor, uppdelat på kön och hur länge man bott i Sverige. Det saknas längre tidsserier. Tilliten till andra är klart högre hos ungdomar som bott i Sverige under en längre tid jämfört med ungdomar som bott i Sverige under kort tid. Källa: Liv och hälsa ung, Region Uppsala.

Invånare i hushåll med låg inkomst med hänsyn till hushållets storlek och sammansättning

Figur 21. Andel invånare som bor i hushåll med en disponibel inkomst som är lägre än 60 procent av medianinkomsten för samtliga. Hänsyn tas till hushållets sammansättning genom att hushållets samlade inkomst divideras med så kallade konsumtionsenheter, som tar hänsyn till antalet vuxna och barn i hushållet. För födda i Sverige bor ungefär 10 procent av invånarna i hushåll med en låg inkomst. Det är en något högre andel barn som bor i hushåll med låg inkomst och skillnaden över tid är liten. För utrikes födda är det betydligt vanligare att bo i hushåll med låg inkomst och skillnaden mellan barn och vuxna är väsentligt större. Sedan 2014 har det blivit vanligare att utrikes födda barn bor i hushåll med låg inkomst. Ökningen sammanfaller i stort med det stora flyktingmottagandet 2015–2016. Källa: Statistiska centralbyrån.

Inriktningsmål 5

Uppsalas invånare ska ha bostad och arbete

Agenda 2030 pekar på att fattigdom omfattar fler dimensioner än den ekonomiska. Alla länder behöver inkluderas oavsett deras ekonomiska status, eftersom fattiga människor även finns i rika länder och medelinkomstländer. Det globala målet om anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt lyfter fram vikten av att verka för en tillväxt som är inkluderande och långsiktigt hållbar och för en full och produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor för alla. Agenda 2030 lyfter även fram betydelsen av fullgoda, säkra och ekonomiskt överkomliga bostäder.

Vad kan Uppsala göra?

Kommunen har det yttersta ansvaret för bebyggelseutvecklingen och den fysiska samhällsplaneringen. Kommunen har också ansvar för att skapa goda förutsättningar för bostadsförsörjningen och att säkerställa allmänna intressen. Som markägare har kommunen möjligheter att påverka utvecklingen.

Uppsala kommun erbjuder utbildningsinsatser i kombination med arbetsmarknadsinsatser till arbetssökande ungdomar och vuxna. Stödet för personer som står långt från arbetsmarknaden utvecklas. I samverkan med bland andra universiteten kan kommunen utveckla de kunskapsintensiva branscherna, vilket ger förutsättningar för utveckling av bygg-, service- och tjänstenärings.

I blickfånget: bostäder och arbete för alla

Den pågående expansionen av Uppsala ställer nya krav på en god livsmiljö och bostäder för alla. En utmaning består i att bygga en långsiktigt hållbar kommun som är fysiskt och socialt sammanhållen där man kan leva ett gott liv och ha en fungerande vardag. Idag råder en obalans mellan hushållens ekonomiska förutsättningar och prisbilden i bostadsutbudet i kommunen. Därför behöver utbudet av boendeformer i kommunen öka. Det behöver skapas fler bostäder med lägre boendekostnader.

Majoriteten av de arbetslösa i Uppsala kommun tillhör grupper som är missgynnade och utsatta på arbetsmarknaden. Exempel på sådana grupper är personer med endast förgymnasial utbildning och personer som är födda utanför Europa. Samtidigt är bristen på kvalificerad arbetskraft ett reellt problem inom vissa yrkesgrupper. När kraven på arbetsmarknaden höjs är utbildning nyckeln till att komma in på arbetsmarknaden. Idag påverkar även coronapandemin arbetsmarknaden i Uppsala. Särskilt drabbade är hotell- och restaurangföretag där arbetslösheten ökar.

11.1 Säkra bostäder till överkomlig kostnad

Uppsala har under de senaste åren haft en befolkningsutveckling långt över riksgenomsnittet. Kommunen har en god planeringsberedskap för att kunna ha en hög takt i bostadsbyggandet. Andelen hyresrätter i Uppsalas bostadsbestånd ligger sedan flera år på drygt en tredjedel, vilket är lägre än bland jämförbara kommuner. Utrikes födda har i större utsträckning än inrikes födda en osäker boendesituation.

Exempel på uppdrag till nämnder och bolagsstyrelser i Mål och budget:

- Genom innovation och nya lösningar vid byggande och förnyelse av bostäder skapa förutsättningar som bidrar till lägre boendekostnader (2018)
- Underlätta ungas etablering på bostadsmarknaden genom fler ungdoms- och studentbostäder samt möjliggöra andra boendelösningar så som kompiskontrakt (2019)
- Utveckla utbudet av bostäder för äldre genom att verka för fler seniorbostäder med gemensamhetslokaler och moderna servicehus (2019)
- Genom att stödja arbetet med bygg- och bostadsgemenskaper möjliggöra för fler att kunna påverka och engagera sig i sitt boende tillsammans med andra (2020)

Hållbart samhällsbyggande genom Uppsalamodellen för markanvisningar

En markanvisning innebär att ett företag får rätt att köpa mark för att bygga till exempel bostäder. För att avgöra vilket företag som ska få rätt att bebygga marken låter kommunen företaget lämna förslag på hur de tänker sig att använda marken. Det förslag som bäst lever upp till kommunens villkor får möjlighet att köpa marken och bygga på den. Markanvisningar är ett verktyg för kommunen att uppnå ett samhällsbyggande som är miljömässigt och socialt hållbart.

2018 tog kommunen fram en uppsalamodell för markanvisningar. Modellen innebär att kommunen i samband med markanvisningstävlingar portionerar ut små och stora markområden utifrån önskade stadskvaliteter. Uppsalamodellen är en av anledningarna till den stora ökningen av bostadsbyggande i Uppsala. Syftet med Uppsalamodellen är att:

- öka bostadsbyggandet
- säkra önskade kvaliteter
- få en prisvariation på bostäder
- skapa hållbara och variationsrika miljöer
- stimulera nytänkande.

Under 2019 ledde modellen till att flera nya boendeformer fick en markanvisning, till exempel kollektivboende, kooperativ hyresrätt, bygggemenskap och coliving-koncept. Under 2020 genomfördes flera markanvisningar i syfte att säkerställa en lägre hyra, varav två även inkluderade krav på att byggnaderna skulle ha låga energital. Sett över tid har andelen hyresrätter och bostadsrätter i bostadsbeståndet ökat, medan eget ägande har minskat.

En bostadsmarknad för alla

För att skapa en bostadsmarknad för alla är det inte bara antalet nya bostäder som spelar roll utan invånarnas möjlighet att hitta ett boende som passar deras behov och hushållsekonomi.

2019 beslutade kommunen om handlingsplanen *Bostad för alla* för att skapa bostäder som fler har möjlighet att efterfråga. Unga, våldsutsatta personer och ekonomiskt utsatta grupper är några målgrupper för kommunens arbete för en bostad för alla. Ett program för bostadsförsörjning kommer ytterligare att förstärka insatser för att det befintliga beståndet ska kunna användas mer effektivt och för att fler ska få tillgång till billigare bostäder.

Kommunens bostadsbolag Uppsalahem har ökat mängden lägenheter för studenter och ungdomar. 2020 införde Uppsalahem även en ny boendeform i form av kompiskontrakt. Genom ett kompiskontrakt får två kompisar möjlighet att dela på ett bostadskontrakt. Satsningen genomförs för att underlätta för unga att snabbare komma in på bostadsmarknaden.

De senaste 20 åren har allt fler äldre bott kvar i sina hem med stöd av hemtjänst och hemsjukvård. Det gör att det blir viktigt att öka bostadens fysiska, geografiska och ekonomiska tillgänglighet. Genom att inkludera äldre perspektivet tidigt i plan- och byggprocessen ökar äldrevänligheten i boendet. Kommunen samarbetar med byggaktörer kring framtida tekniklösningar i bostäder, såsom sensorer.

8.3 Främja politik för nya arbetstillfällen och öka företagsamhet

Uppsala kommun har 230 000 invånare och 22 000 företag. Av dessa är 13 000 små företag som drivs av en enda person. Nyföretagandet ligger på en stabil nivå och varje år startas cirka 1 500 nya företag. Näringslivet får kraft från Uppsalas två universitet: Uppsala universitet och Sveriges lantbruksuniversitet. Internationellt är Uppsala känt för att vara starkt inom till exempel Life Science, Clean Tech och Information Communication Technology. Uppsala ingår i en större regional arbetsmarknad där cirka 23 000 personer dagligen pendlar in till kommunen och cirka 26 000 pendlar ut. Huvudmålet för Uppsala kommuns näringslivspolitik är att skapa förutsättningar för fler arbetstillfällen, ungefär 2 000 nya jobb per år. Uppsala spelar genom sin särart och styrkor en viktig roll i utvecklingen av hela huvudstadsregionen.

Exempel på uppdrag till nämnder och bolagsstyrelser i Mål och budget:

- Kommunen introducerar ett näringslivsprotokoll i syfte att tillsammans med näringslivets olika aktörer skapa förutsättningar för 70 000 nya jobb till 2050 (2017)
- Inom ramen för näringslivsprotokollet tillsammans med näringslivets olika aktörer skapa förutsättningar för 70 000 nya jobb till 2050 (2018)
- Tillsammans med näringslivets olika aktörer skapa förutsättningar för 2000 nya arbetstillfällen årligen (2019)

Företagsfrämjande insatser genom samverkan

För att arbetsmarknaden ska växa i takt med befolkningsökningen är målet för Uppsalas näringslivsutveckling att skapa förutsättningar för 70 000 nya jobb till år 2050. För att förstärka långsiktigheten i näringslivsarbetet tog Uppsala kommun fram ett näringslivsprogram i nära samarbete med näringslivet 2017. Programmet innehåller sju prioriterade mål om bland annat kompetens på arbetsmarknaden, lokaler och företagsklimat.

En stor del av Uppsalas framgång beror på ett starkt stödsystem för innovationer. Universiteten, näringslivet, kommunen och företagsfrämjande organisationer hjälper tillsammans forskare, studenter, innovatörer, entreprenörer och nystartade företag att lyckas. En del av organisationerna som kommunen samarbetar med kan, utöver att ge råd och tips, hjälpa till med finansiering. I Uppsala finns det även många företagsparker, nätverk och mötesplatser där företag, organisationer, forskare och entreprenörer kan starta samarbeten och inspireras av varandra.

För att mildra effekterna för det lokala närings- och föreningslivet med anledning av pandemin beslutade Uppsala kommuns krisledningsnämnd i mars 2020 om en 10-punktslista med olika företagsfrämjande åtgärder. Bland annat startade kommunen en digital företagsakut dit Uppsalaföretag kunde vända sig för att få kostnadsfri rådgivning och handledning av experter inom olika områden.

”En stor del av Uppsalas framgång beror på ett starkt stödsystem för innovationer. Universiteten, näringslivet, kommunen och företagsfrämjande organisationer hjälper tillsammans forskare, studenter, innovatörer, entreprenörer och nystartade företag att lyckas.”

Mikrofond för sociala företag

Uppsala kommun har under 2019 i samverkan med den företagsstödande organisationen Coompanion i Uppsala län och riskkapitalkooperativet Mikrofonden i Uppsala län inrättat en mikrofond för aktörer som är verksamma inom den sociala ekonomin. Genom att inrätta en mikrofond har kommunen bidragit till att ge bättre förutsättningar för utveckling och tillväxt inom den sociala ekonomin och därigenom stärkt möjligheterna för egen försörjning och egenmakt för de målgrupper som de sociala verksamheterna riktar sig till.

8.5 Full sysselsättning och anständiga arbetsvillkor med lika lön för alla

Uppsala kommun har låg arbetslöshet i jämförelse med övriga kommuner i Sverige. Uppsala har också en lägre andel invånare som får ekonomiskt bistånd än jämförbara kommuner. Majoriteten av de arbetslösa tillhör grupper som är missgynnade och utsatta på arbetsmarknaden, exempelvis personer med endast förgymnasial utbildning och personer som är födda utanför Europa.

Exempel på uppdrag till nämnder och bolagsstyrelser i Mål och budget:

- Genom ökad samordning förkorta den tid det tar för nyanlända att få egen försörjning (2017)
- Väsentligt minska andelen ungdomar som varken arbetar eller studerar (2017)
- I ökad utsträckning erbjuda personer med funktionsnedsättning arbete (2017)
- Fler ungdomar ska erbjudas feriearbete för att få erfarenheter, kontakter och nätverk inför kommande yrkesliv (2017)
- Kommunen ska tillsammans med Arbetsförmedlingen genom arbetsmarknadsanställningar/åtgärder som extratjänster och traineejobb, exempelvis med gröna jobb, möjliggöra för nyanlända och personer långt från arbetsmarknaden att etablera sig i arbetslivet (2018)
- Etablera lärcentrum med vuxenutbildning, SFI och arbetsmarknadsverksamhet i Gottsunda för att förbättra tillgängligheten med avsikt att särskilt stärka nyanlända kvinnors ställning på arbetsmarknaden (2019)

Kommunens insatser mot arbetslöshet

Nyanländas inträde på arbetsmarknaden går inte tillräckligt fort och det tar längre tid för utrikes födda kvinnor än för utrikes födda män att etablera sig på arbetsmarknaden. Det är också stor skillnad mellan hur vanligt det är att inrikes och utrikes födda har ett arbete, men skillnaden har minskat över tid.

Den statliga Arbetsförmedlingen har huvudansvaret för insatser mot arbetslöshet. Uppsala kommun kompletterar Arbetsförmedlingen genom att ha egna arbetsmarknadsinsatser och samverkar även med det civila samhället för att öka anknytningen till arbetsmarknaden för personer som står långt från den.

Extratjänster är en arbetsmarknadsanställning som syftar till att långtidsarbetslösa och nyanlända ska få arbete och en stärkt position på arbetsmarknaden. Extratjänster ska på olika sätt bidra till verksamheten men den ska inte ersätta ordinarie tjänster. Som ett led i arbetet med integration och inkludering satsar Uppsala kommun på extratjänster under 2021. Satsningen görs i samarbete med Arbetsförmedlingen. Målet är att 500 personer börjar en extratjänst under 2021. Kommunen gjorde en liknande satsning 2017–2018. Då anställdes 700 långtidsarbetslösa och nyanlända personer på en extratjänst. Efter extratjänstanställningen gick 70 procent av deltagarna vidare till jobb eller studier, vilket är en förklaring till att antalet personer som får ekonomiskt bistånd från kommunen har minskat under det senaste året.

Pandemin riskerar att ytterliga försvåra nyanländas inträde på arbetsmarknaden till följd av högre arbetslöshet. Under 2021 ska Uppsala kommun särskilt utreda vad som bör göras för att bryta trenden avseende utrikes födda kvinnors arbetsmarknadsetablering och vidta åtgärder för att åstadkomma en förändring.

Feriearbete och satsningar på unga

Jämfört med liknande kommuner har Uppsala under lång tid haft en lägre andel ungdomar som varken studerar eller arbetar. Kommunen samarbetar bland annat med den statliga myndigheten Arbetsförmedlingen i flera projekt för att stödja unga vuxna att etablera sig på arbetsmarknaden, bland annat inom ramen för den statliga Delegationen för unga och nyanlända till arbete.

Att tidigt komma i kontakt med arbetslivet underlättar ungas etablering på arbetsmarknaden. Genom tidiga satsningar på feriearbete förbättras ungdomars erfarenheter, kontakter och nätverk inför kommande yrkesliv. Uppsala kommun har en feriejobbsgaranti som innebär att alla elever i årskurs nio som söker sommarjobb erbjuds ett jobb. Extra fokus ligger på att motverka att feriearbete väljs utifrån traditionellt könsbundna mönster. Speciellt fokus har även legat på att påminna ungdomar i familjer med försörjningsstöd. Trots pandemin kunde alla ungdomar i årskurs 9 erbjudas ett sommarjobb under sommaren 2020.

Vuxenutbildning

Uppsala kommun erbjuder utbildningsinsatser i kombination med arbetsmarknadsinsatser till arbetssökande. För att skapa fler arbetstillfällen och ge bättre möjligheter för företagen att växa startade Uppsala kommun under 2019 en yrkesutbildning inom life science-industrin i samverkan med branschen. Uppsalas Life Science-industri har brist på operatörer och utbildningen förser branschen med den kompetens som efterfrågas.

Unik yrkesutbildning inom life science

Under 2019 startade Uppsala kommun en ny yrkesutbildning för att bli operatör inom läkemedelsindustrin. Utbildningen är i sitt enda slag i Sverige och har tagits fram i samverkan med branschen. Efterfrågan på operatörer är stor och life science-sektorn är kommunens största tillväxtbransch med fler än 100 bolag och cirka 5 000 anställda.

Utbildningen vänder sig brett till de som är intresserade av en väg till jobb och att få arbeta inom life science-industrin. I utbildningen ingår bland annat kurser om hygien, datastyrd produktion och industriell mätteknik. Deltagarna får även ta truckkörkort.

Under 2019 etablerade kommunen ett utbildnings- och jobbcenter i stadsdelen Gottsunda som en del av den handlingsplan för området som tidigare nämnts. Där ges möjlighet till att studera inom vuxenutbildning, svenska för invandrare och på distans. Där finns också tillgång till studie- och yrkesvägledare och jobbcoacher. Det första året hade utbildnings- och jobbcenter över 5 000 spontanbesök och nådde cirka 1 500 deltagare vid fem rekryteringsmässor. Genom den ökade tillgängligheten till utbildnings- och jobbcentrum vill kommunen särskilt stärka nyanlända kvinnors ställning på arbetsmarknaden. Under 2021 planeras ett motsvarande utbildnings- och jobbcenter att öppnas i ett annat socioekonomiskt utsatt område, Gränby-Kvarngärdet.

Lärdomar och fokus framåt: återhämtning efter pandemin och en tillgänglig bostadsmarknad

Pandemin fick tidigt under våren 2020 konsekvenser för arbetsmarknaden i Uppsala län. Det syntes i antalet varsel, antalet nya arbetssökande och i en stigande arbetslöshet. Arbetslösheten har ökat med 40 procent under 2020, från 6 700 personer i december 2019 till 9 400 i december 2020. Trots ökningen är Uppsala län mindre hårt drabbat än de flesta andra län och arbetslösheten har bidragit till att nyföretagandet har ökat under 2020.

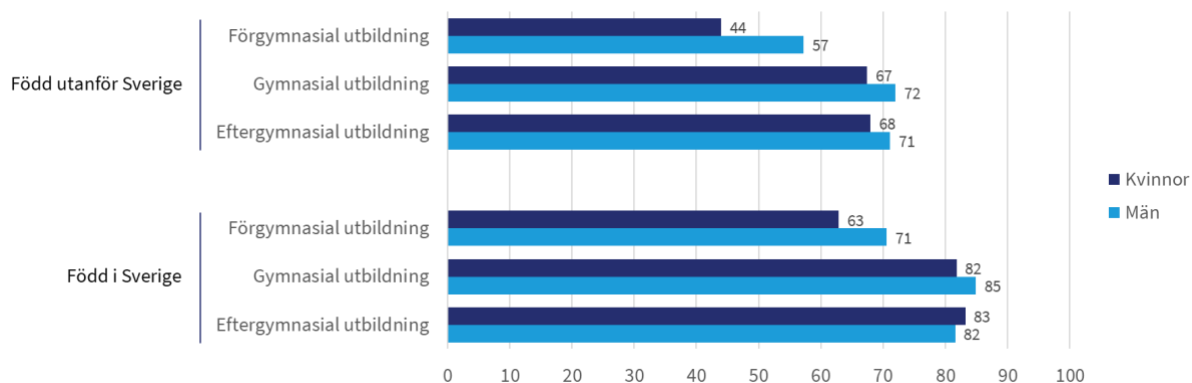
Pandemins effekter för arbetsmarknaden har inte lett till att fler invånare behövt ekonomiskt bistånd under 2020 än 2019, men det kan ändras om arbetslösheten håller i sig. Pandemin riskerar att försvåra möjligheten att nå målet om att max fyra procent av invånarna ska behöva ekonomiskt bistånd senast 2022. De grupper som står längst ifrån arbetsmarknaden, bland annat utrikes födda kvinnor, kan därför komma att behöva stöd med försörjning under en lång tid framöver. Kommunen behöver här som stor arbetsgivare underlätta inträdet på arbetsmarknaden i form av exempelvis praktikplatser eller arbetsmarknadspolitiska anställningar.

Uppsala har jämförelsevis dyra bostadsrätter och småhus och få hyresrätter. Därför fortsätter kommunen att utveckla Uppsalamodellen för markanvisningar så att bostadsutvecklare som bidrar till att öka den sociala hållbarheten och en positiv utveckling på den lokala arbetsmarknaden premieras. Utvecklingen av modellen strävar också efter att minska och renodla antalet krav och utvärderingskriterier för att undvika kostnadsdrivande kravställningar i markanvisningarna.

”Arbetslösheten har ökat med 40 procent under 2020, från 6 700 personer i december 2019 till 9 400 i december 2020. Trots ökningen är Uppsala län mindre hårt drabbat än de flesta andra län och arbetslösheten har bidragit till att nyföretagandet har ökat under 2020.”

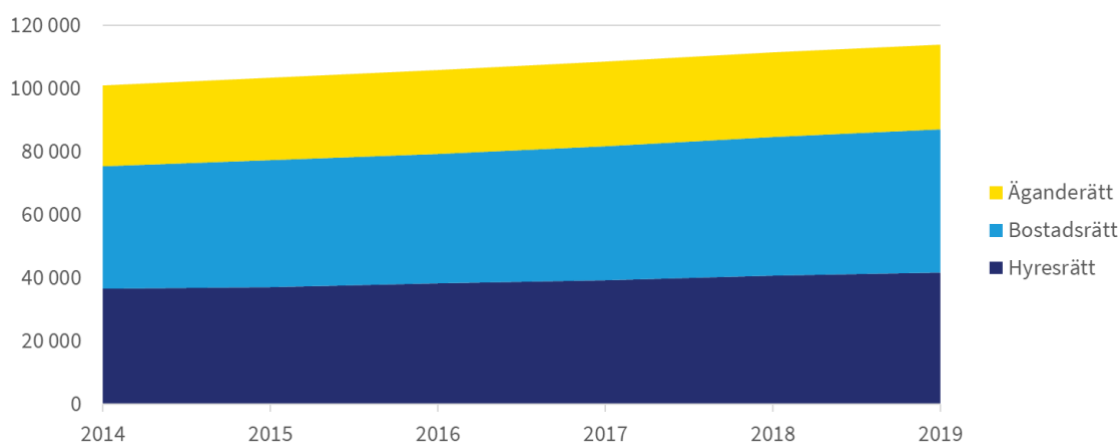
Exempel på statistik som rör hållbar utveckling inom inriktningsmålet

Invånare som förvärvsarbetar

Figur 22. Andel invånare i Uppsala som förvärvsarbetade 2019 utifrån kön, utbildningsbakgrund och födelseland. Skillnaden mellan kön och födelseland är störst för de som har lägst utbildningsbakgrund. Källa: Statistiska centralbyrån.

Antal bostäder med olika upplåtelseform i Uppsalas bostadsbestånd

Figur 23. Antal bostäder med olika upplåtelseform i Uppsalas bostadsbestånd. Här går det att se att antalet bostäder har ökat med 12 procent mellan 2014 och 2019. Under samma period har andelen boende med äganderätt sjunkit något medan andelen bostadsrätter och hyresrätter har ökat något. Källa: Statistiska centralbyrån.

Inriktningsmål 6

Uppsalas alla barn och elever ska klara sin utbildning, nå sin gymnasieexamen och utmanas i sitt lärande

Agenda 2030:s mål 4 handlar om att säkerställa en inkluderande och jämlik utbildning av god kvalitet och främja livslångt lärande för alla. Utbildningsfrågor ska ses utifrån behovet av kunskapsinhämtning under hela livet och då särskilt kopplat till möjligheten till deltagande i arbets- och samhällsliv. All utbildning ska främja värderingar, kunskaper och färdigheter som bidrar till hållbar utveckling.

Vad kan Uppsala göra?

Kommunen ansvarar för grundutbildning i form av förskola, grundskola, grundsärskola, gymnasieskola, gymnasiesärskola och vuxenutbildning, inklusive svenska för invandrare. Kommunen ansvarar också för kultur- och fritidsverksamhet för barn och ungdomar vid sidan av skolan. Utbildning är kommunens största uppgift sett till antalet invånare som påverkas av verksamheten, antalet medarbetare som arbetar i den och antalet enheter som finns. Även om den statliga styrningen över utbildningen är stark, så har kommunens ett stort utrymme att påverka hur väl utbildningen fungerar.

Inom utbildningssystemet strävar kommunen efter att fördela stöd utifrån behov med hjälp av resursfördelning, kompetensförsörjning och insatser på grupp- och individnivå. På så sätt kan skolan bidra till att kompensera för ojämlika levnadsförhållanden.

I blickfånget: skapa likvärdiga livsmöjligheter

Utifrån ett internationellt perspektiv har Sverige en god tillgång till utbildning. All offentligt finansierad utbildning är avgiftsfri och det finns inga möjligheter att betala sig till en "bättre" utbildning. Över 80 procent av alla barn som är 1-5 år går i förskola. Uppsalas största utmaning inom utbildningsområdet handlar om att skapa likvärdiga livsmöjligheter för alla barn och unga, trots att deras förutsättningar skiljer sig åt.

4.1 Avgiftsfri och likvärdig grundskole- och gymnasieutbildning av god kvalitet

Uppsala har samorganiserat all skola för barn och unga i en enda förvaltning för att på så sätt förstärka att skolgången ska hänga samman. Uppsala har därför skapat Sveriges största utbildningsförvaltning och har på så sätt fått bättre möjligheter att stödja och styra utbildningsverksamheten.

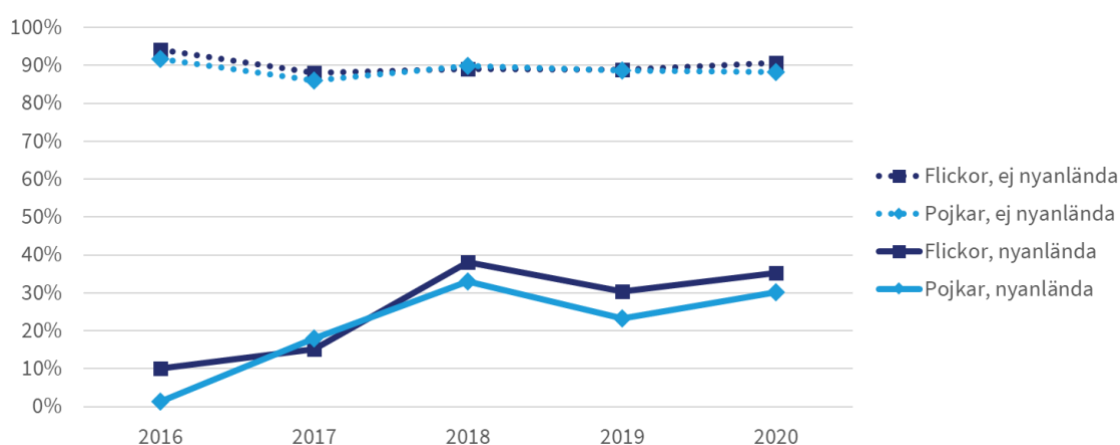
Exempel på uppdrag till nämnder och bolagsstyrelser i Mål och budget:

- Fortsatt satsningen på tidiga insatser i grundskolans lägre årskurser (2017)
- Ta fram en strategi för ökad likvärdighet mellan kommunens skolor och arbeta för att skolor med lägre resultat förbättras samt att skolor med goda resultat fortsätter sitt framgångsrika arbete (2020)

Skillnader i skolresultat

Även om studieresultaten för skolorna i Uppsala kommun är bättre än genomsnittet för Sverige finns det skillnader inom kommunen. Flickor har under lång tid haft bättre studieresultat än pojkar, oavsett ålder och vilka mått som används. Det krävs mindre för att vara behörig till ett yrkesprogram till gymnasieskolan än ett högskoleförberedande program. I Uppsala är över 85 procent av eleverna som går ut grundskolan behöriga till ett yrkesprogram och skillnaden mellan flickor och pojkar har minskat kraftigt de senaste fem åren.

Det finns också skillnader utifrån hur länge en elev befunnit sig i Sverige. Som många andra kommuner tog Uppsala emot ett stort antal nyanlända elever som en följd av den stora flyktingvågen 2015. Elever som kommer sent in i svensk grundskola har generellt svårare att uppnå kunskapskraven för gymnasiebehörighet. Följande diagram visar i vilken mån elever med kortare tid i Sverige än fyra år har uppnått gymnasiebehörighet jämfört med elever som varit i Sverige längre än fyra år.

Figur 24. Avgångselever från årskurs 9 som är behöriga till yrkesprogram på gymnasieskolan fördelat på kön och om eleven är nyanländ till Sverige eller inte. Källa: Uppsala kommun.

Det finns en påtaglig skillnad mellan olika skolors resultat. Avståndet mellan de 25 procent skolor som har högst skolresultat (meritvärde) och de 25 procent skolor som har lägst har sedan 2016 blivit större. Totalt sett blir resultaten allt bättre. De 25 procent bäst presterande skolorna har dock ökat mer, vilket gör att det finns en större skillnad i resultat mellan skolorna idag jämfört med tidigare. Det bör dock noteras att trenden för samtliga kvartiler är positiv. Även trenden på nationell nivå är positiv, men nivån på andelen som är behöriga till yrkesprogram är lägre i Sverige som helhet än i Uppsala.

Exempel på strategier för att öka likvärdigheten

Uppsalas långsiktiga strategi för att uppväga skillnader i barns och elevers förutsättningar består av fyra delar: systematiskt kvalitetsarbete, medveten

resursfördelning, arbete för att motverka skolsegregation samt strategisk kompetensförsörjning. Här ges exempel på de tre förstnämnda.

Systematiskt kvalitetsarbete. Ett verkkningsfullt arbete för likvärdighet måste bygga på en god kunskap om vilka skillnader som finns mellan förskolor och skolor både vad gäller förutsättningar och resultat. Analyser synliggör och ger kunskap om orsaker till skillnader både mellan elevgrupper, mellan skolor och inom skolor. Den kunskapen ligger till grund för utvecklingsarbete på alla nivåer inom utbildningssystemet. Uppföljningar görs utifrån förväntade resultat i grundskolan och föräldlingsvärden i gymnasieskolan. Med hjälp av kartläggningar av eleverna i början av skoltiden ges förskolan återkoppling på sin verksamhet.

Medveten resursfördelning. Kommunens modell för resursfördelning ska ge likvärdiga förutsättningar för alla elever att klara sin utbildning och utmanas i sitt lärande, oavsett bakgrund, kön eller funktionsnedsättning. Kommunens ersättningsmodell tar hänsyn till både antalet elever på en skola och elevsammansättningen. Förutom ett grundbelopp per elev som är lika för alla elever i samma ålder får skolor en särskild strukturersättning utifrån socioekonomiska förhållanden i elevgruppen. Utöver det ges särskilda ersättningar för nyanlända elever och för elever med extraordinära stödbehov.

Det finns flera stora riktade statsbidrag som ska bidra till att öka likvärdigheten. Ett av de största är riktat till grundskolan. Uppsala väljer ut vissa skolor för riktade insatser för att öka likvärdigheten. För dessa grundskolor satsas resurser som ska användas för att genomföra insatser för att öka likvärdigheten. Statsbidraget för likvärdig skola används även för att höja kvaliteten i det förebyggande och hälsofrämjande elevhälsoarbetet samt för att främja nyanländas elever lärande.

Arbete för att motverka skolsegregation. De socioekonomiska skillnaderna mellan bostadsområden påverkar skolornas elevsammansättning. Bostadssegregationen bidrar alltså till en skolsegregation. Vårdnadshavare uppmuntras därför till att göra ett aktivt skolval och elevresa erbjuds till både kommunala och fristående skolor. Fördelningen av vilka skolor som har grupper för nyanlända elever görs på ett medvetet sätt. Särskilda attraktiva profiler på vissa skolor syftar till att locka elever dit för att få en mer blandad elevsammansättning.

4.6 Alla människor ska kunna läsa, skriva och räkna

Grunden för det livslånga lärandet läggs i tidig ålder. Det förberedande arbetet påbörjas redan i förskolan. Det innebär att alla medarbetare i Uppsalas förskolor och skolor har ett gemensamt ansvar för framgången i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan.

Exempel på uppdrag till nämnder och bolagsstyrelser i Mål och budget:

- Ta fram kriterier för en räkna-skriva-läsa- garanti och metod för uppföljning i grundskolans lägre årskurser (2017)
- Genomföra en riktad biblioteks- och lässatsning på kommunens landsbygdsskolor (2018)

Tidigt fokus på läsning

Kommunen har under flera år uppmärksammat yngre barns förmågor att läsa, skriva och räkna. Fokus ligger på att ge eleverna rätt insatser så tidigt som möjligt – redan i förskolan. Exempel på satsningar är digitala bibliotek, barnbibliotekarier på bokbussar och kapprumsbibliotek.

Kapprumsbibliotek

Vid ett kapprumsbibliotek möts barn och föräldrar av barnböcker i förskolans entré för att det ska vara lätt att låna med sig böcker hem. Hittills finns det kapprumsbibliotek på 17 förskolor i Uppsala kommun. En förskollärare beskriver hur det gick till när deras förskola skaffade ett kapprumsbibliotek.

Vi fick skriva en lista över antalet barn och vilka hemspråk som finns på vår förskola. Utifrån det ställde stadsbiblioteket samman en lista med 80 böcker för olika åldrar och språk. De köptes in av biblioteket och i november kom två barnbibliotekarier till vår förskola med böckerna. De hjälpte oss att inreda kapprumsbiblioteket och invigde det med oss. De visade barn och vårdnadshavare hur man lånar och pratade om böckerna och vad det betyder för barns utveckling att läsa högt tillsammans.

Annika, förskollärare vid Parkens förskola

Kommunen kartlägger samtliga sexåringar i förskoleklass i svenska och matematik för att tidigt upptäcka elever som behöver särskilt stöd. På så sätt får skolorna underlag till både generella och individinriktade insatser. Kartläggningarna synliggör också skillnader mellan skolor. Det är fler elever som har behov av stödinsatser i skolor med stor andel nyanlända elever och skolor i socioekonomiskt utsatta områden jämfört med övriga skolor. En slutsats är att tidiga stödinsatser behöver utvecklas mer.

Resultatet av kartläggningarna återkopplas på gruppnivå till de förskolor varifrån barnen kommit. Det ger en helt ny möjlighet för förskolan att se resultatet av den undervisning som bedrivs där och få verktyg för att arbeta kompensatoriskt utifrån varje enhets strukturella förutsättningar.

4.A Skapa inkluderande och trygga utbildningsmiljöer

Alla elever ska känna sig välkomna till skolan och bli hörda och sedda. Det kräver ett systematiskt arbete för att störande inslag ska minimeras så att eleverna kan fokusera på lärandet. Arbete ska fokuseras på att aktivt motverka skolfrånvaro och på att skapa en trygg och säker skolmiljö.

Exempel på uppdrag till nämnder och bolagsstyrelser i Mål och budget:

- Bygga och förbättra utbildningsmiljöer som är anpassade för barn och personer med funktionsnedsättning, samt tar hänsyn till jämställdhetsaspekter och därmed erbjuder en trygg, fredlig, inkluderande och ändamålsenlig lärandemiljö för alla (2017)
- Förbättra arbetsmiljön i kommunens förskolor och skolor genom att vidta ljuddämpande och stressreducerande åtgärder (2018)
- Arbetsmiljön i grundskola och vuxenutbildning ska anpassas för elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (2019)
- Vidta åtgärder för att öka närvaron i skolan och tidigt upptäcka elever i riskzonen för problematisk skolfrånvaro (2020)

Tillgängliga lärmiljöer

Kommunen arbetar för att skapa tillgängliga fysiska, pedagogiska och sociala lärmiljöer för alla elever, oavsett funktionsnedsättning, social bakgrund och könstillhörighet. Kommunen gör anpassningar av den fysiska miljön för barn och personer med funktionsnedsättning när lokaler ska utvecklas.

För att anpassa arbetsmiljön i grundskolan för elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar har kommunen påbörjat implementeringen av Specialpedagogiska skolmyndighetens värderingsverktyg på samtliga kommunala skolor. Genom kompetensutveckling och medarbetare som fungerar som utvecklingsstöd får skolor stöd i att utveckla tillgängligheten i lärmiljön. Skolorna identifierar och undanröjer hinder och förbättrar lärmiljön – fysiskt, socialt och pedagogiskt.

Skolkoordinatorer för att öka skolnärvaro

Skolfrånvaron bland elever har ökat under de senaste åren och det finns elever med så kallad problematisk skolfrånvaro. I skolornas analyser av orsaker till problematisk skolfrånvaro lyfts särskilt psykisk ohälsa. Elevgruppen med diagnos inom autismspektrumstörning är exempel på en grupp elever som riskerar problematisk skolfrånvaro.

Kommunen har inrättat särskilda skolkoordinatorer som arbetar med insatser för elever med problematisk skolfrånvaro. Skolkoordinatorerna har en samordnande roll mellan elev, familj, skola och andra aktörer som kan ge ett socialt eller medicinskt stöd till eleven.

Vi förmedlar känslan av att vi hjälps åt, att vi gör skillnad tillsammans. Vi ser till att insatserna tajmar varandra. Ibland kan det vara svårt att ta till sig flera insatser från olika håll samtidigt, så vi försöker se till att insatserna hakar i varandra.

Anders, koordinator
för ökad skolnärvaro

Koordinatorerna ger normalt sett stöd under maximalt sex månader. Efter stödet har cirka 30 procent av eleverna återgått till studier med en fungerande plan för ökad skolnärvaro. Skolorna har uppmärksammat på att säkerställa att flickor ges likvärdig tillgång till stöd för att återgå till skolan vid långvarig frånvaro.

Coronapandemins påverkan på studiemiljön

Elever i alla åldrar har olika förutsättningar för att få stöd hemifrån och att skapa sig en rofull studiemiljö. De som har sämre socioekonomiska förutsättningar med

trångboddhet och lågutbildade föräldrar får generellt sett sämre möjligheter att klara av utbildningen när den sker på distans. Det kan medföra att skolan får svårare att utföra sitt kompensatoriska uppdrag och att ojämlikheten i Uppsala ökar.

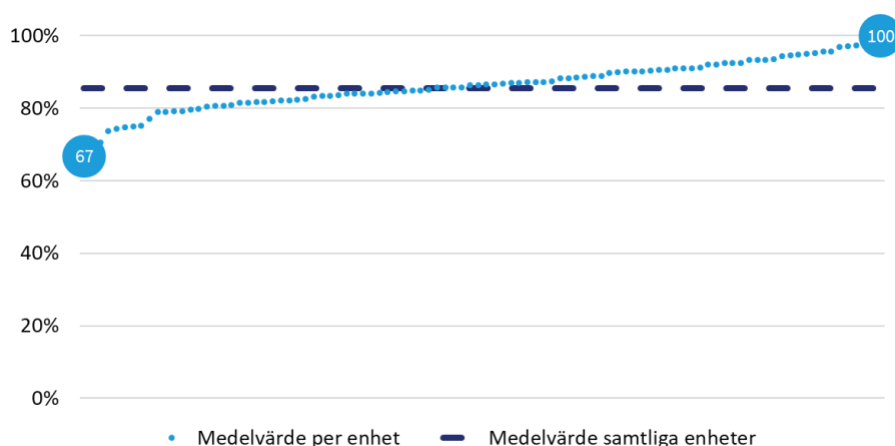
Lärdomar och fokus framåt: fortsatt fokus på likvärdighet

Det finns inget skäl att nöja sig med mindre än att alla barn ska ges de bästa förutsättningarna att klara sin skolgång efter förskolan, att alla elever ska bli behöriga till gymnasieskolan och att alla ungdomar ska lämna gymnasieskolan med en gymnasieexamen. Det finns fortfarande för stora skillnader mellan förskolor och skolor och även skillnader inom skolor som behöver åtgärdas. För att kunna öka likvärdigheten inom utbildningsområdet krävs insatser på alla nivåer. Det handlar om kraftfulla åtgärder inom bland annat följande områden:

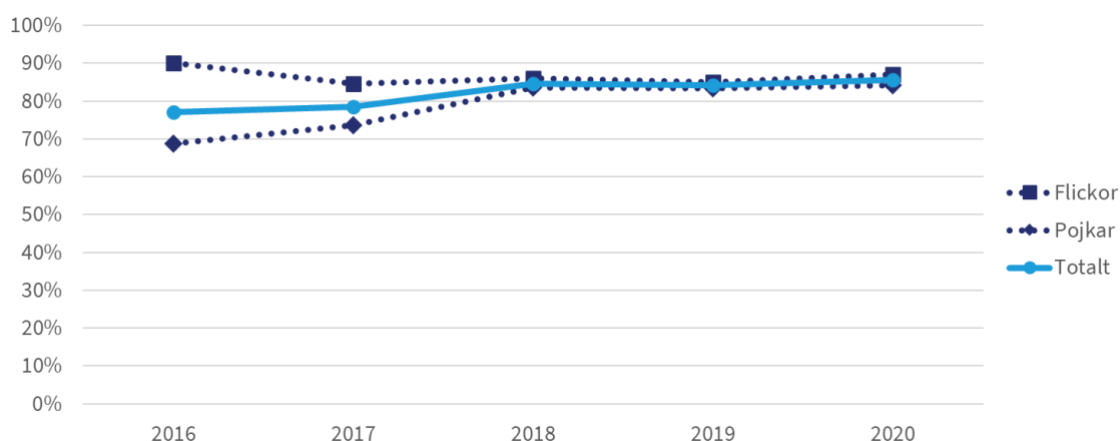
- *Kvalitetsarbete.* Arbetet för likvärdighet behöver bygga på en god kunskap om vilka skillnader som finns mellan förskolor och skolor både vad gäller förutsättningar och resultat. Med utgångspunkt i den samlade bilden som ges i uppföljning och analys behöver utvecklingen innefatta samtliga nivåer.
- *Kompetensförsörjning.* Hög kompetens hos förskollärare och lärare är en avgörande framgångsfaktor i förskolor och skolor. Både i de analyser som gjorts i Uppsalas verksamheter och de rapporter som nyligen kommit på nationell nivå, har det blivit synligt att det finns en snedfördelning av lärare i olika skolor. De skolor som möter störst utmaningar har ofta en lägre andel behörig personal och inte alltid tillgång till de skickligaste lärarna.
- *Barn och elevhälsa.* Med ett år som varit präglad av coronapandemi har det blivit tydligare än någonsin hur väsentlig en bra skolmiljö är för barns och ungas hälsa och utveckling. Den centrala elevhälsans organisation behöver ses över för att på ett bättre sätt kunna möta både individuella och mer generella behov. För att öka likvärdigheten behöver riktade insatser göras för olika grupper.

Exempel på statistik som rör hållbar utveckling inom inriktningsmålet

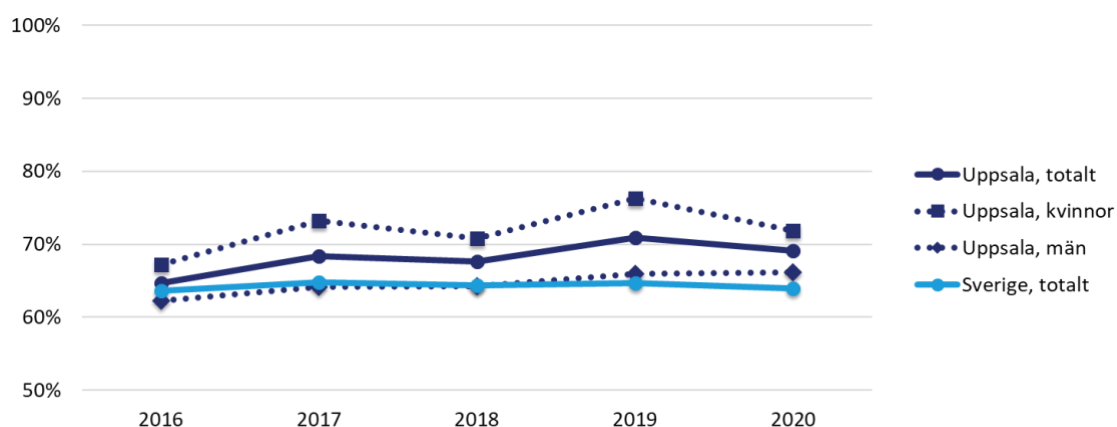
Föräldrars uppfattning om förskolans arbete med utveckling och lärande

Figur 25. Föräldrars uppfattning om frågor som rör sina barns förskolors arbete med utveckling och lärande 2020 fördelat på enheter. Diagrammet omfattar kommunal förskola och pedagogisk omsorg. Källa: Uppsala kommuns förskoleenkät.

Andel elever från årskurs 9 som är behöriga till yrkesprogram på gymnasieskolan

Figur 26. Andel elever från årskurs 9 som är behöriga till yrkesprogram på gymnasieskolan fördelat på kön. Flickor har historiskt i högre grad varit behöriga till yrkesprogram i gymnasieskolan än pojkar, men den skillnaden har minskat betydligt och är under de senaste åren mindre än tre procentenheter. Källa: Uppsala kommun.

Genomströmning i gymnasieskolan: examen inom tre år

Figur 27. Andel elever med gymnasieexamen inom tre år, kommunal gymnasieskola. Tidsserie för Uppsala totalt och fördelat på kön samt Sverige totalt, kommunal gymnasieskola. Kvinnor har en högre genomströmning än män. Uppsala har en högre genomströmning än Sverige som helhet. Genomströmningen i Uppsala har en svagt uppåtgående trend. (Observera att y-axeln är bruten och börjar på 50 procent). Källa: kolada.se.

Inriktningsmål 7

Uppsala ska vara en äldrevänlig kommun och invånare med funktionsnedsättning ska uppleva trygghet, frihet och tillgänglighet

Agenda 2030:s mål 3 är att säkerställa att alla kan leva ett hälsosamt liv och verka för alla människors välbefinnande i alla åldrar. Ett av FN:s delmål är att till 2030 minska det antal människor som dör i förtid av icke smittsamma sjukdomar med en tredjedel genom förebyggande insatser och behandling samt främja psykisk hälsa och välbefinnande. Andra delmål rör näringsriktig mat och att stärka insatserna för att förebygga och behandla olika slag av missbruk.

Vad kan Uppsala göra?

Kommunen ansvarar för äldreomsorg, omsorg om personer som har en funktionsnedsättning och socialtjänst. Kommunens ansvar handlar om att ge stöd till dem som behöver så att de kan leva ett så självständigt och fritt liv som möjligt. Det finns öppna verksamheter, som träffpunkter och seniorrestauranger. Det finns också insatser som man behöver ha ett särskilt beslut för att få, som hemtjänst, särskilda boenden eller daglig verksamhet för personer som har en funktionsnedsättning.

I blickfånget: skapa motståndskraft mot kriser och möta en större andel äldre

När kriser och större händelser hotar folkhälsan så är personer inom äldreomsorgen och personer som har en funktionsnedsättning särskilt sårbara. Värmeböljan sommaren 2018 och coronapandemin 2020 är två närliggande exempel som inneburit stora utmaningar för kommunen, men också lärdomar för framtiden.

Antalet kommuninvånare som är över 80 år kommer att öka kraftigt under de närmaste 10 åren samtidigt som färre ska försörja fler. Det innebär att kommunen behöver hitta delvis nya sätt att möta en större andel äldre, inte bara genom äldreomsorg, utan genom att hela kommunen blir äldrevänlig.

10.2 Främja social, ekonomisk och politisk inkludering

Antalet äldre i samhället ökar. Samhället behöver därför i ännu högre grad utformas med tanke på äldres behov och förutsättningar. Det gäller inte bara kommunens äldreomsorg, utan även generella kvaliteter som livsmiljöer, boende, gator, kommunikationer, kultur- och serviceutbud.

Exempel på uppdrag till nämnder och bolagsstyrelser i Mål och budget:

- Utveckla en äldrevänlig kommun inom ramen för WHO:s nätverk (2019)
- Motverka det digitala utanförskapet hos äldre och personer med funktionsnedsättning genom stödinsatser (2020)
- Inom ramen för äldrevänlig stad identifiera rekreationsstråk och tillgängliggöra parkbänkar (2017)

Äldrevänlig kommun

För att möta ett allt ökat antal äldre behöver äldreomsorgen utvecklas. Uppsala har därför ökat kompetensen i tjänstedesign bland medarbetare inom äldreområdet och satsar på att utveckla välfärdsteknik för att ge service på nya sätt.

Uppsala har under flera år arbetat brett för att kommunen ska bli mer äldrevänlig och har ett särskilt program och en särskild handlingsplan för det. Kommunens insatser knyter an till Världshälsoorganisationens arbete för äldrevänliga städer. Handlingsplanen har integrerats i den ordinarie styrningen av kommunen. Även om insatser görs för att öka kvaliteten i äldreomsorgen, exempelvis personalkontinuiteten, så handlar många av insatserna för att skapa en äldrevänlig kommun om andra typer av förbättringar.

Ett exempel på insatser för att underlätta äldres deltagande inkludering i samhället är fler parkbänkar. Under 2020 har över 100 parkbänkar placerats ut och fram till 2026 kommer ytterligare 50–75 bänkar att byggas varje år. Satsningen är ett led i att underlätta promenader och utevistelse.

Under 2020 beslutade kommunen om en långsiktig strategi för äldres tillgång till fysisk aktivitet. Fysisk aktivitet förebygger bland annat fallskador, som är mindre vanliga i Uppsala än i Sverige som helhet. Kommunens träffpunkter för äldre och andra förebyggande insatser har stort fokus på folkhälsa. Insatserna är kostnadsfria eller till självkostnadspris och välbesökta. Kommunens träffpunkter för äldre är HBTQ-diplomerade.

”Ett exempel på insatser för att underlätta äldres deltagande inkludering i samhället är fler parkbänkar. Under 2020 har över 100 parkbänkar placerats ut och fram till 2026 kommer ytterligare 50–75 bänkar att byggas varje år.”

Ett annat exempel handlar om att kunna röra sig ute. Så fort coronapandemin har avtagit kommer äldre att kunna köpa kraftigt rabatterade seniorkort för kollektivtrafiken. Det är ett led i att motverka ofrivillig ensamhet och öka tillgängligheten till hälsofrämjande och sociala aktiviteter. För att fler äldre ska kunna komma ut i friska luften har kommunen också köpt in ett antal rickshawcyklar.

Cykling utan ålder

Sedan 2016 har kommunen köpt in alltför specialbyggda rickshawcyklar som gör det möjligt för fler äldre och personer med funktionsnedsättning att komma ut i stad, park och natur. Rickshawcyklar är elassisterade cyklar med passagerarsäte.

Satsningen är ett samarbete mellan kommunen, Föreningen Cykling utan ålder och Röda Korset i Uppsala. Det är volontärer, anhöriga eller kommunens verksamheter som tar med äldre ut på cykelturer.

Under coronapandemin anställdes sommaren 2020 sommarjobbare med volontär erfarenhet, hygienutbildning och skyddsutrustning för att det fortfarande skulle vara möjligt att komma ut. Kommunen har numera 50 cyklar.

Coronapandemin har drabbat många äldre invånare hårt. I april 2020 slöt kommunen ett samverkansavtal med Röda Korset för att samordna stödinsatser från lokala frivilligorganisationer och föreningar. Samverkan har skapat möjligheter till stödsamtal, handling och hämning av mat, post- och apoteksärenden och bibliotekslån som levereras till hemmet. Under pandemin genomförs också en kampanj för att minska ofrivillig ensamhet. För att motverka ensamhet hos äldre och underlätta kontakter med närstående köpte kommunen 2020 in ett 90-tal surfplattor till sina vård- och omsorgsboenden. Kommunen har även satsat på personalkontinuiteten inom äldreomsorgen genom att erbjuda timvikarier längre anställningar. Det leder till att brukare möter färre olika personal och till att tryggheten för de anställda ökar.

2.2 Utrota alla former av felnäring

Utmaningar kopplade till felnäring består i huvudsak i att motverka undernäring eller felnäring hos utsatta grupper, exempelvis hos ensamma äldre. För att nå målet inriktas kommunens arbete mot att långsiktigt främja hälsosamma och hållbara måltider inom de kommunala verksamheterna.

Exempel på uppdrag till nämnder och bolagsstyrelser i Mål och budget:

- Förbättra äldres livskvalitet genom att säkerställa en god måltidsmiljö, när måltider ingår i omsorgen, samt stärka brukarnas inflytande över måltidsituationen (2019)
- Utred seniorluncher på skolor och privata restauranger (2019)

Måltider för äldre

Bra mat och en god måltidsmiljö påverkar livskvaliteten. Inom äldreomsorgen kan äldre välja mellan olika rätter. Det finns särskilda kostombud och kostråd ges kontinuerligt. I brukarråd på äldreboenden kan äldre lyfta fram önskemål som rör måltiderna på boendet.

Brukarundersökningar visar att äldre i Uppsalas äldreboenden är mindre nöjda med maten och måltidsmiljön än i jämförbara kommuner. Kvinnor är mindre nöjda än män. Arbetet med att förbättra måltiderna på äldreboendena fortsätter därför genom tätare samarbete med leverantörer av mat och genom att öka kompetensen kring måltider på boenden. Det finns även ett initiativ till att utöka äldres möjlighet till seniorluncher, bland annat genom att bland annat använda skolmatsalar och genom att samverka med näringslivet. Uppsala kommun driver sju seniorrestauranger som har äldre uppsalabor som målgrupp. På restaurangen Senioren utvecklas en bättre måltidsmiljö på temat igenkänning med äldre möbler och fotografier på Uppsala förr i tiden på väggarna.

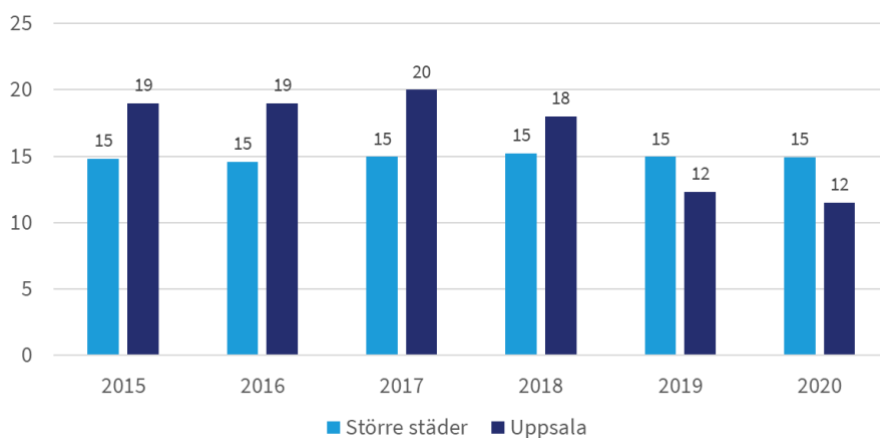
Lärdomar och fokus framåt: äldrevänlig kommun och nya sätt att ge service

Att skapa en äldrevänlig kommun handlar om att anpassa hela samhället till att inkludera äldre och personer som har en funktionsnedsättning. Genom att arbeta brett med många konkreta insatser, som exempelvis fler parkbänkar, förändras samhället successivt till att bli mer tillgängligt för alla. För att det ska fungera behöver det finnas en tydlig politisk vilja som stimulerar kommunens verksamheter och samverkanspartners att anpassa sina verksamheter och samverka för att skapa nya lösningar. Kommunen behöver fortsätta att skapa en äldrevänlig kommun, men också fortsätta arbeta med innovationer, digitalisering och införande av välfärdsteknik för att förbättra servicen till äldre.

”Att skapa en äldrevänlig kommun handlar om att anpassa hela samhället till att inkludera äldre och personer som har en funktionsnedsättning.”

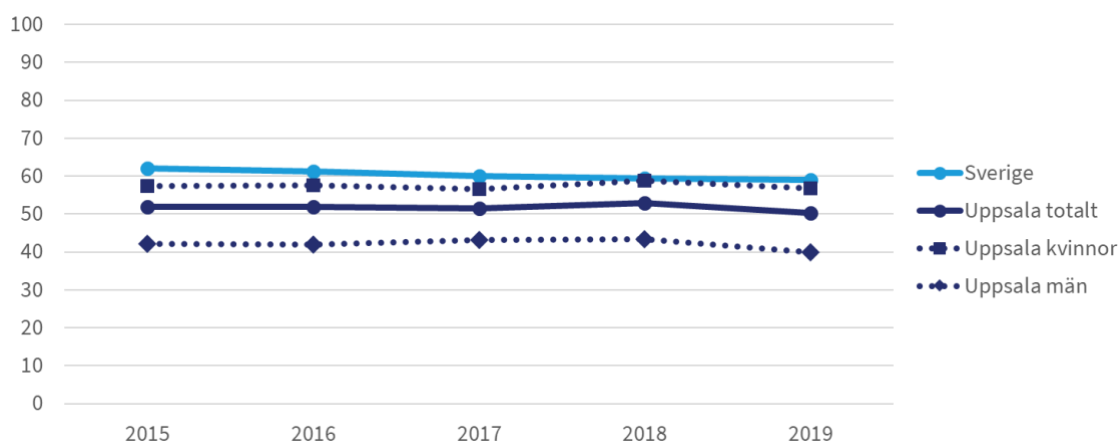
Exempel på statistik som rör hållbar utveckling inom inriktningsmålet

Personalkontinuitet i hemtjänsten

Figur 28. Antal personer som en hemtjänsttagare möter under 14 dagar (medelvärde). Uppsala hade tidigare en sämre personalkontinuitet än andra större städer, men har under de senaste åren minskat mängden olika människor som en hemtjänsttagare möter. Det saknas könsuppdelad statistik för hela perioden, men för de år där det finns är det ingen skillnad mellan kvinnor och män. Källa: kolada.se.

Fallskador för personer som är 80 år eller äldre

Figur 29. Fallskador för personer som är 80 år eller äldre, treårsmedelvärde, antal per 1000 invånare. Det är mindre vanligt med fallskador i Uppsala jämfört med Sverige som helhet. Det är över 40 procent vanligare med fallskador för kvinnor som för män. Källa: kolada.se.

Inriktningsmål 8

I Uppsala ska ingen lämnas utanför och invånare, organisationer och näringsliv ska vara delaktiga i att utforma samhället

Agenda 2030:s mål om att främja fredliga och inkluderande samhällen handlar om att se till att alla har tillgång till rättvisa samt bygga upp effektiva och ansvarsskyldiga och inkluderande institutioner på alla nivåer. Ett av delmålen under mål 16 är att säkerställa ett lyhört, inkluderande, deltagandebaserat och representativt beslutsfattande på alla nivåer. Ett annat delmål är att verka för och genomdriva icke-diskriminerande lagstiftning och politik för en hållbar utveckling.

Vad kan Uppsala göra?

Det är en kommunal uppgift att ordna så att kommunens invånare kan rösta i allmänna val till kommunfullmäktige, regionfullmäktige, riksdag och europaparlament. Uppsala kan därför underlätta för invånare att rösta. Kommunen kan också möta invånare, organisationer och näringsliv i dialoger för att få ett bättre underlag för beslut och verksamhetsutveckling. Utöver det kan Uppsala även stödja organisationer i det civila samhället att fungera.

I blickfånget: åsiktpolarisering och ojämlik delaktighet

Demokrati- och värdegrundsfrågor utmanas särskilt vid en kris. En ökad polarisering av åsikter och en ökad mängd kommunikationskanaler bidrar till en ökad sårbarhet i samhället för påverkansoperationer och spridning av alternativa fakta. Kommunen behöver skapa likvärdiga möjligheter för kommuninvånare att delta i samhällsdialogen och se till att det finns en stark, värdegrundsbasead samverkan mellan kommun, föreningsliv och näringsliv. Kommunen behöver också stärka sitt sätt att planera för och använda dialog i planerings- och utvecklingsarbete.

16.7 Säkerställ ett lyhört, inkluderande och representativt beslutsfattande

Ett högt valdeltagande är viktigt för alla direktvalda församlingar. Inför de senaste valen har Uppsala försökt få fler att rösta, särskilt förstagångsväljare och invånare i socioekonomiskt svagare områden. Studier visar att

- kvinnor röstar i högre grad än män
- inrikes födda personer röstar i högre grad än utrikes födda personer
- personer som inte har en funktionsnedsättning röstar i högre grad än de som har en funktionsnedsättning

- sammanboende röstar i högre grad än ensamstående
- personer med högre utbildningsnivå röstar i högre grad än personer med lägre utbildningsnivå
- personer med högre inkomstnivå röstar i högre grad än personer med lägre inkomstnivå
- personer mellan 35–74 år röstar i högre grad än övriga åldersgrupper

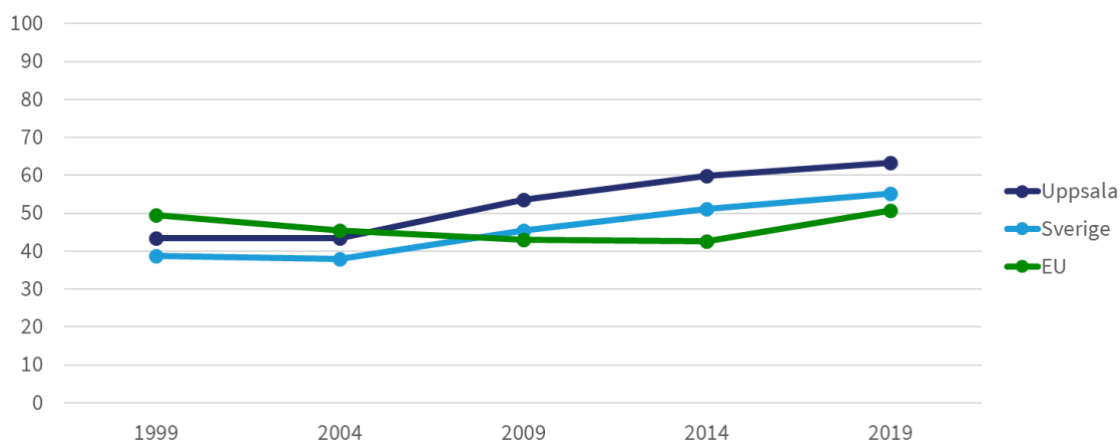
Exempel på uppdrag till nämnder och bolagsstyrelser i Mål och budget:

- Öka valdeltagande i områden och för grupper med lågt valdeltagande samt verka för ett mer jämlikt valdeltagande (2017)
- Öka tillgängligheten vid allmänna val (2018)

Valdeltagande

Valdeltagandet har ökat i Uppsala och var vid valet 2018 det högsta på över 25 år. Bland de som röstar i Uppsala är ökningen särskilt stor bland förstagångsväljare. Skillnaden mellan hur stor andel av förstagångsväljarna som röstar jämfört med övriga hade vid 2018 års val i stort sett försvunnit.

Andelen i Uppsala som röstat i europaparlamentsvalet har ökat med ungefär 20 procentenheter mellan valet 2006 och valet 2019. Det är högre än ökningen i Sverige som helhet och betydligt högre än Europeiska unionen.

Figur 30. Valdeltagande i europaparlamentsval, andel av röstberättigade. Källa: kolada.se, Europaparlamentet.

För att öka valdeltagandet har Uppsala ökat möjligheten att förtidsrösta. Tillgängligheten till vallokaler för personer som har en funktionsnedsättning har ökat. I alla vallokaler fanns det information om valet på flera andra språk än svenska och i vissa lokaler fanns det flerspråkiga röstmottagare. Uppsala kommun bedrev också under våren 2019 projektet Din rösträtt i EU-parlamentsvalet.

Särskilda demokratiambassadörer har informerat kommuninvånare om varför det är viktigt att rösta och hur man gör. Ambassadörerna hade bred språkkompetens och några hade egen erfarenhet av funktionsnedsättning. Skolbesök genomfördes och nära 800 personer deltog i särskilda valskolor. Insatserna lade ett särskilt fokus på grupper där valdeltagandet tidigare varit lågt – unga, utrikes födda samt personer som har en funktionsnedsättning – samt vissa geografiska områden med lågt valdeltagande.

Det finns 162 valdistrikt i Uppsala kommun. I ett av Uppsalas socioekonomiskt svagaste områden, Gottsunda, ökade valdeltagandet i sex av åtta distrikt. Dock ökade gapet i valdeltagande mellan de distrikt som hade högst respektive lägst valdeltagande. I 2018 års val till kommunfullmäktige var det 51 procent som röstade i det valdistrikt med lägst valdeltagande. Det kan jämföras med 94 procent i det distrikt som hade högst valdeltagande. Uppsala behöver därför fortsätta att underlätta för kommunens invånare att rösta.

Medborgardialog

För att öka delaktigheten i samhällsutvecklingen genomför kommunen dialoger med invånare, organisationer och näringsliv. För att öka jämlikheten i delaktigheten har särskilt fokus legat på målgrupper som kan ha svårare att ta del av information och göra sina röster hörda. Många av insatserna har därför riktats mot barn och unga, äldre och minoritetsgrupper. Här presenteras några exempel. Fokus ligger här på *medborgardialog*, alltså kommunens sätt att lyssna och ha en dialog med kommunens invånare, organisationer och näringsliv. Utöver det har kommunens olika verksamheter en löpande dialog med sina brukare och anhöriga genom exempelvis brukarråd och brukarrevisioner.

Exempel på uppdrag till nämnder och bolagsstyrelser i Mål och budget:

- Utveckla effektiva och innovativa former för medborgar- och brukardialog (2017)
- Utifrån landsbygdsprogrammet öka delaktigheten och inflytande inom lämpliga områden med framtagna metod för medborgarbudget (2018)
- Arbeta med att öka medborgarnas möjlighet till påverkan genom att ha dialog med fler medborgargrupper och utveckla former för att genomföra medborgardialog på fler språk än svenska (2020)

Kommunens arbete med olika typer av medborgardialoger är ett centralt verktyg för en jämnare fördelning av makt i samhället. Det finns en risk för att vissa grupper systematiskt uteblir från dialoger och att deras röster därför inte blir hörda. Kommunen har därför aktivt försökt hitta lämpliga former för dialog med olika samhällsgrupper på ett sätt som gör att så många som möjligt kommer till tals. Under pandemin har dialogformerna behövt ske digitalt. Men redan innan pandemin fanns det exempel på digitala dialoger om exempelvis idrotts- och fritidsanläggningar.

Dialog med ungdomar

Kommunens dialoger med barn har ökat som en följd av att kommunen har gjort ett kompetenslyft inom barnrätt. Flera typer av dialoger med barn och unga, vårdnadshavare och föreningsliv ligger till grund för kommunens program och handlingsplan för barn- och ungdomspolitik.

För att göra ungdomar delaktiga i arbetet med Agenda 2030 har Uppsala flera gånger skapat möjligheter till inflytande genom konceptet *we_change*. *We_change* är Sveriges största hållbarhetssatsning för unga och drivs av stiftelsen Fryshuset. På grund av pandemin genomfördes hösten 2020 ett Sustainability Hackathon digitalt. Ett hundratal gymnasieungdomar i Uppsala tog fram idéer på hur uppsalabor kan förflytta sig hållbart inom staden i framtiden. Den idé som vann i Uppsala vann också i Sverige. Ungdomar från Thorén Business School föreslog ett månadskort för transporter som

ska gälla för flera transportföretag och transportsätt. Alla idéer från Uppsalas Sustainability Hackathon tas med i arbetet med Uppsalas nya klimatfärdplan som ska vara klar i september 2021.

Dialog med äldre

Uppsala ingår i Världshälsoorganisationens (WHO) nätverk för äldrevänliga städer. Inom ramen för satsningen på en äldrevänlig kommun har Uppsala genomfört en enkätundersökning med ungefär 800 svar, telefonintervjuer med äldre personer som har färdtjänst och dialogkonferenser på 14 platser i kommunen med ungefär 1000 deltagare i åldern 60–94 år. rundabordskonferenser genomförts i 14 olika områden i Uppsala. Resultaten av dialogerna har gått in som ett underlag till en handlingsplan och program för äldrevänlig kommun. En beskrivning av vad dialogerna fångade upp sammanställdes i rapporter där det också går att se skillnader mellan olika områden. Vad dialogerna fångade upp presenterades också på ett antal möten som särskilt riktade sig till äldre. Erfarenheten av dialogerna visar att det var svårt att engagera framför allt äldre män, personer med utländsk bakgrund och socioekonomiskt svagare grupper.

Dialoger om kommunens fysiska utveckling

Fysisk planering är ett område som har en lång tradition av medborgardialog. Kommunen genomför löpande dialoger i samband med förändringar av staden eller landsbygden. Kommunen har en särskild webbplats som informerar om planerade samhällsbyggnadsprojekt och kommande områden. Inom vissa bostadsområden är dialogerna särskilt omfattande. Där ligger dialogerna till grund för särskilda planer för att utveckla stadsdelen.

Under 2018 började kommunen med medborgarbudgetar på landsbygden. Syftet är att lyfta och stötta det lokala engagemang som finns och öka möjligheten att påverka sin närmiljö och sin bygds utveckling. Var och ett av fem landsbygdsområden tilldelas pengar utifrån antal invånare. Invånare får lämna in idéer, som får en kostnad och en tidplan. Idéerna presenteras och invånare kan rösta på vilka idéer de vill ska genomföras. Det finns särskilda arbetsgrupper knutna till de olika landsbygdsområdena som har i uppgift att stödja processen. Arbetsgrupperna består av både politiker och representanter från landsbygdsområdena. Bland vinnarna 2020 fanns förslag på fler parkbänkar, en träscen, bättre belysning, utegym, gemenskapsyta utomhus och tillgång till hjärtstartare.

Dialoger för att främja mänskliga rättigheter

Kommunen har regelbundet olika former av samråd och dialog med de nationella minoriteterna: sverigefinnar, romer, samer, tornedalingar och judar. Syftet med samråd med minoritetsgrupper är att uppfylla de nationella minoriteternas rättigheter enligt lag att ha möjlighet till inflytande i frågor som berör dem. Som nationell minoritet går det alltid att kontakta kommunen på sitt minoritetsspråk.

Samråd har hållits med sverigefinnar sedan Uppsala kommun blev förvaltningsområde för finska år 2010. Kontakter med kommunen underlättas även av att det finns en särskild finstalande samordnare och kommunvägledare. Genom att kommunen är ett finskt förvaltningsområde har sverigefinnar ytterligare rättigheter, exempelvis möjlighet att välja finskspråkig förskoleverksamhet eller finskspråkig äldreomsorg. Kommunen satsar även på finskspråkiga kultur- och fritidsaktiviteter.

Uppsala kommun har även särskilda satsningar på att förbättra romers integrering. Kommunen har varit en av fem i Sverige som regeringen valt ut som utvecklingskommun för romsk inkludering. Kommunen har haft regelbundna samråd med romer sedan 2012. Sedan flera år finns en samhällsvägleddare med romsk språk- och kulturkompetens. Samhällsvägleddaren har ansvarat för en öppen mottagning och fungerat som lots till ordinarie handläggare inom utbildnings- och arbetsmarknadsområdet.

Sedan 2017 har kommunen ett forum för att öka samarbetet och dialogen med och mellan olika trossamfund i Uppsala. Utgångspunkten för forumets arbete är Förenta nationernas (FN) konvention om mänskliga fri- och rättigheter. Det interreligiösa samverkansforumet ska underlätta att nya kontakter knyts, att göra gemensamma insatser för att värna de demokratiska värdena och att förebygga social oro. De frågor som behandlas i forumet avgörs av vad som händer i samhället. Generellt gäller att främja en allmän förståelse om varandra och hur de olika samfunden och föreningarna kan bidra till ökad sammanhållning i lokalsamhället.

Lärdomar och fokus framåt: likvärdiga möjligheter till delaktighet

Kommunens satsning på att stimulera valdeltagandet bland grupper som historiskt varit mindre benägna att rösta tycks ha gett resultat. På motsvarande sätt strävar kommunen efter att öka deltagandet bland röstsvaga grupper i medborgardialoger. Det är särskilt viktigt för att öka tilltron till demokratin och för att stärka framtidstron. Här behöver kommunen ytterligare utveckla metoderna för dialog för att bredda deltagandet.

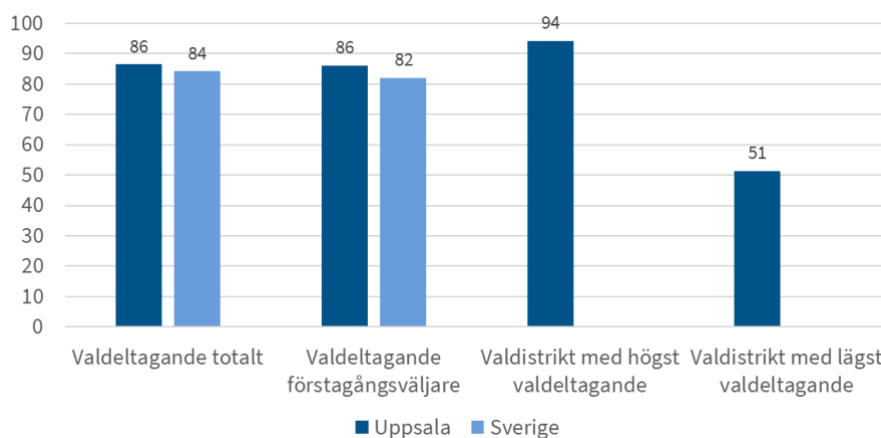
Genom att skapa mer kontinuerliga partnerskap med civila samhället och näringslivet kan kommunen öka delaktigheten och medansvaret för att hantera samhällsutmaningar. Det handlar om att skapa generella dialogarenor och att ge generellt goda förutsättningar för civila samhället och näringslivet, men också om att pröva partnerskap och samarbeten inom konkreta, avgränsade områden.

Sedan 2021 har alla nämnder och bolag i kommunkoncernen i uppdrag att skapa likvärdiga möjligheter för invånare att vara delaktiga i utvecklingen av Uppsala. Det ska ske genom att öka kunskapen och utarbeta en systematik som bidrar till likvärdiga möjligheter. Uppdraget utgår från principen från Agenda 2030 om att ingen ska lämnas utanför (Leave No One Behind). Här följer några exempel på förbättringar som kommer att genomföras.

- Utforma miljöer, samhällsservice och kommunikation enligt principer för universell utformning.
- Nå fler grupper vid dialoger och bredda kontaktytorna för medborgarinflytande, bland annat för barn och unga.
- Säkerställa metodstöd och för att verksamheter ska kunna skapa en mer likvärdig nytta för alla inom deras målgrupper.
- Motverka digitalt utanförskap.
- Använda flera språk i kommunikationen med invånare.

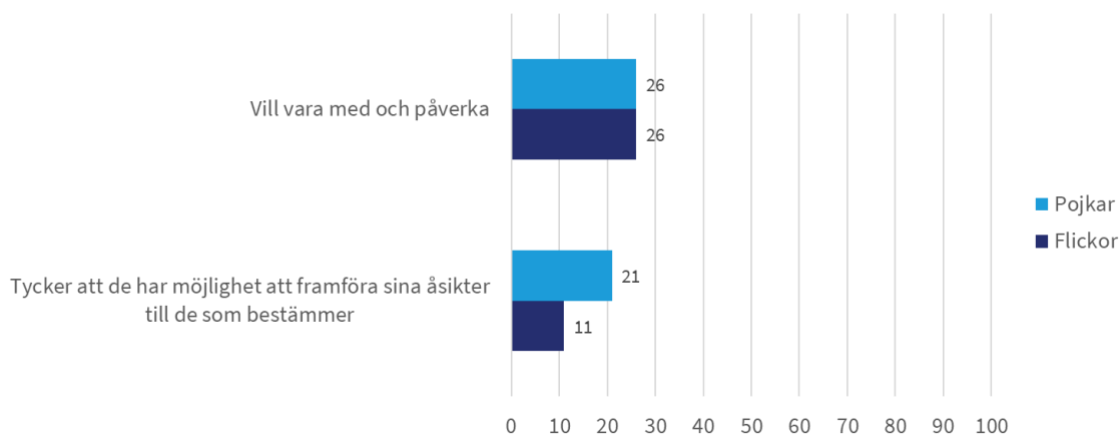
Exempel på statistik som rör hållbar utveckling inom inriktningsmålet

Valdeltagande i kommunalvalet 2018

Figur 31. Valdeltagande i det senaste kommunalvalet 2018 totalt och fördelat på olika grupper. Valdeltagandet redovisas som hur stor andel av de som har rätt att rösta som faktiskt röstar. Uppsala har ett högre valdeltagande än genomsnittet i Sverige. I Uppsala röstade förstagångsväljare i lika hög grad som övriga, men det finns påtagliga skillnader mellan bostadsområden. Källa: kolada.se.

Ungdomar uppfattning om att påverka kommunen

Figur 32. Andel ungdomar i gymnasieskolans årskurs 2 som svarar att de vill och kan vara med och påverka kommunen. Flickor och pojkar vill vara med och påverka i lika hög utsträckning, men pojkar anser i nästan dubbelt så hög grad att de också har möjlighet att framföra sina åsikter till dem som bestämmer. Källa: Liv och hälsa ung.

Inriktningsmål 9

Uppsala kommuns medarbetare ska ha bra arbetsvillkor och kan med hög kompetens möta Uppsala

I Agenda 2030 ses utbildningsfrågor utifrån behovet av kunskapsinhämtning under hela livet och då särskilt kopplat till möjligheten till deltagande i arbets- och samhällsliv. I Sveriges rapportering till FN lyfter regeringen vikten av att kompetensen ska tas till vara hos alla i Sverige, såväl hos inrikes som utrikes födda. Agenda 2030:s mål 8 handlar om att verka för en inkluderande och långsiktig hållbar ekonomisk tillväxt, full och produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor för alla. Ett av delmålen siktar på att senast 2030 uppnå full och produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor för alla kvinnor och män, inklusive ungdomar och personer med funktionsnedsättning, samt lika lön för likvärdigt arbete.

Vad kan Uppsala göra?

Uppsala kommun är den i särklass största arbetsgivaren lokalt med ungefär 15 000 anställda omräknat till årsarbetare i hela kommunkoncernen. Uppsalas storlek gör att kommunens arbetsgivarpolitik kan få genomslag för många personer lokalt.

Kompetenta medarbetare är avgörande för att kommunens verksamheter ska kunna lyckas i sina uppdrag. Därför arbetar Uppsala för att det ska finnas tillräckligt många medarbetare med rätt kompetens, både genom att rekrytera och genom att utveckla den kompetens som redan finns. Kommunen säkerställer att medarbetare och chefer ska ha en god arbetsmiljö och bra anställningsvillkor.

I blickfånget: kompetensbrist

Uppsala kommun står inför stora egna rekryteringsbehov. Befolkningsförändringarna med fler äldre och unga medför att behovet av välfärdstjänsterna ökar. Antalet personer i yrkesarbetande åldrar ökar dock inte alls i samma utsträckning. Vissa yrkesgrupper är redan nu svåra att rekrytera i tillräcklig utsträckning. Bristen på sjuksköterskor har blivit särskilt tydlig under coronapandemin. Nya arbetssätt, digitalisering och användning av välfärdsteknik behövs för att skapa möjlighet att höja kvaliteten i välfärdstjänsterna utan att öka antalet anställda. Det blir också allt viktigare att tillvarata kompetenspotential hos medarbetare som redan arbetar inom kommunen.

8.5 Full sysselsättning och anständiga arbetsvillkor med lika lön för alla

Nästan 75 procent av Uppsala kommuns anställda är kvinnor. Kvinnor har historiskt sett haft lägre löner än män.

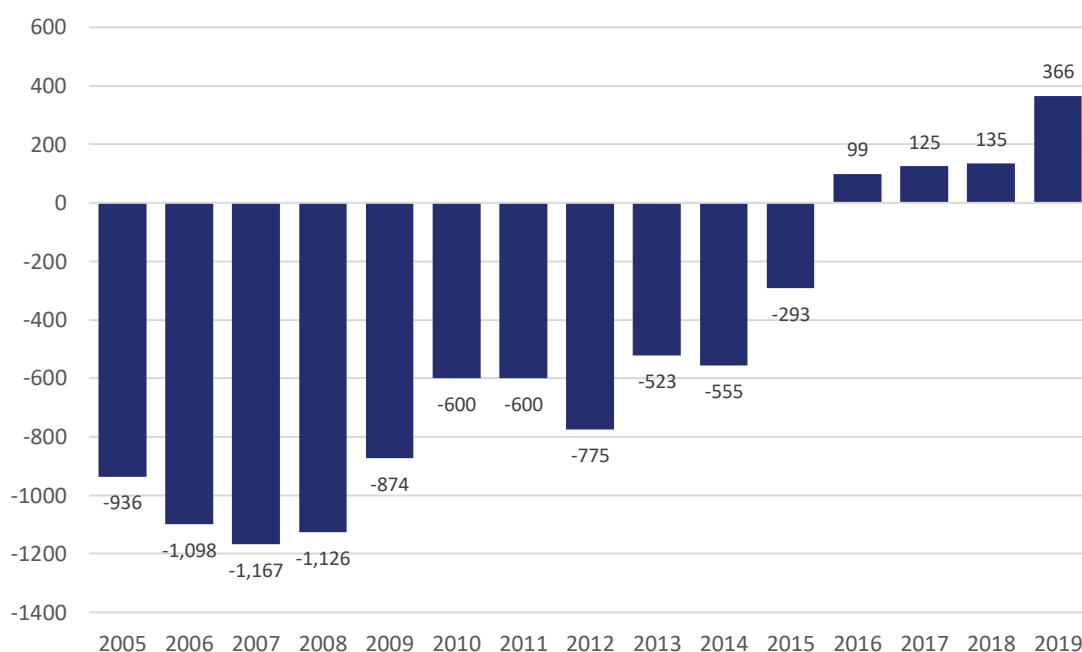
Exempel på uppdrag till nämnder och bolagsstyrelser i Mål och budget:

- Åtgärda strukturella löneskillnader på grund av kön (2017)

Lika lön för lika arbete

Kommunen har som arbetsgivare arbetat för att minska osakliga löneskillnader mellan kvinnor och män. För att åtgärda strukturella skillnader på grund av kön har kommunen analyserat de skillnader som kunnat identifieras föregående år. Skillnaderna rör bland annat arbetsförhållanden, arbetstid, anställningsform och hälsa. För att bibehålla kompetensen kring jämställd lönesättning genomför kommunen chefsseminarier om löneöversynen i hela organisationen enligt före, under och efter översynen. Under året har kommunen även gjort en satsning på att utbilda chefer i samtalsteknik. Cirka 85 procent av cheferna deltar i informations- och utbildningstillfällen kring löneöversynen varje år.

Genom löneanalyser har kommunen bildat sig en uppfattning om hur löneskillnaderna ser ut och i vilken mån de verkar vara osakliga. Därefter har kommunen tagit initiativ till att påverka lönebildningen. Det har sammantaget lett till att kvinnors medianlön numera är högre än mäns i Uppsala kommun.

Figur 33. Lönegap mellan kvinnor och män (medianlön för kvinnor minus medianlön för män). Avser anställda inom Uppsala kommun (månadsavlönade och timavlönade). Utveckling från och med 2005 till och med 2019. Källa: kolada.se.

Kommunen har kommit långt i att ge lika lön för lika arbete, men det återstår en del för att se till att kvinnor och män och lika lön för likvärdigt arbete.

Rätt till heltid, möjlighet till deltid

Deltidsanställningar bidrar till otrygghet och till svårigheter att öka arbetstiden. Det gäller framför allt för kvinnor, eftersom det i huvudsak är kvinnor som haft deltidstjänster.

Exempel på uppdrag till nämnder och bolagsstyrelser i Mål och budget:

- Fortsätta genomförandet av heltidsreformen (2017)

Uppsala kommun har under flera år arbetat med att införa heltid som norm för tillsvidareanställda, både för redan anställda medarbetare och vid nyanställning. Det innebär en ökad trygghet i arbetslivet, framförallt för kvinnor eftersom det i huvudsak är kvinnor som varit deltidsanställda.

År 2016 var ungefär 75 procent av alla tillsvidareanställda medarbetare i Uppsala kommun, anställda på heltid. I januari 2019 hade andelen som var tillsvidareanställda på heltid ökat till nästan 95 procent. Undantaget består av några få yrkesgrupper som inte omfattas av heltid som norm. Uppsala kommun hade under 2018 cirka 900 medarbetare som var tillsvidareanställda på heltid som valt att fortsätta arbeta deltid genom att vara partiellt tjänstlediga. Siffran ska jämföras med utgångsläget, då cirka 2 000 medarbetare var tillsvidareanställda på deltid.

För den som har en tillsvidareanställning på heltid är deltidarbete fortfarande möjligt genom att en gång per år göra ett aktivt val om att vara partiellt tjänstledig. Vid omvalet inför 2019 ökade andelen medarbetare som ville arbeta heltid från 42 procent till 59 procent inom vård- och omsorgsverksamheten, som är den verksamhet som har haft mest deltidstjänster.

8.8 Skydda arbetstagares rättigheter och främja trygghet och säker arbetsmiljö för alla

Uppsala väntas få brist på kompetens inom flera yrkesgrupper framöver. Det skulle påverka bland annat skola, socialtjänst och äldreomsorg. Kompetenta medarbetare är en förutsättning för att ge stöd så att alla kommunens invånare har möjligheter till ett gott liv och är därmed en nyckel till flera mål i Agenda 2030.

Exempel på uppdrag till nämnder och bolagsstyrelser i Mål och budget:

- Säkra kompetensförsörjningen genom att genomföra åtgärder för att behålla och rekrytera kompetenta medarbetare i en hållbar arbetsmiljö (2018)
- Identifiera riskgrupper för psykosocial sjukfrånvaro och utifrån det stärka arbetet med hälsofrämjande arbetssätt och hållbar arbetsmiljö för att minska sjukfrånvaro och upplevd negativ stress (2019)
- Stärka den strategiska och operativa kompetensförsörjningen för kommunen som arbetsgivare med fokus på bristyrken (2019)

En god arbetsmiljö för att behålla och rekrytera kompetenta medarbetare

Kommunen kartlägger behov av kompetens och riktar åtgärder mot att kunna rekrytera svårrekryterade och prioriterade yrkesgrupper. Det handlar exempel om att förbättra rekryteringsprocessen, anpassa vuxenutbildningen och samarbeta inom regionen kring kompetensförsörjning.

För att säkra kompetenta medarbetare strävar Uppsala efter att vara en attraktiv arbetsgivare som har en god arbetsmiljö och bra arbetsvillkor. Uppsala kommun har under de senaste åren utvecklat systematiken i arbetsmiljöarbetet och rehabiliteringsarbetet. Kommunen har bland annat identifierat riskindivider (individer med fler än 6 korttidssjukfrånvaro på 12 månader) och riskarbetsplatser (med större antal riskindivider). Det är framför allt kvinnodominerade arbetsplatser som är riskarbetsplatser.

Inom ramen för projektet "Förebygga psykisk ohälsa i arbetslivet" ger kommunen stöd till chefer att arbeta med korttidssjukfrånvaro. För att i ett tidigt stadie identifiera stundande ohälsa och förhindra långtidssjukskrivningar har chefer utbildats i att genomföra särskilda omtankessamtal för riskindivider där hela livssituationen diskuteras. En utvärdering visar att arbetssätten lett till att den kortare sjukfrånvaron har minskat med cirka 50 procent i de grupper där omtankessamtal har förekommit.

Utifrån den årliga medarbetarundersökningen och den årliga uppföljningen av det systematiska arbetsmiljöarbetet har chefernas förutsättningar uppmärksammas. Hur många medarbetare en chef har varierar stort mellan olika verksamheter och kommunen arbetar därför för att sätta ett riktmärke över hur många medarbetare varje chef har. Eftersom de största arbetsgrupperna finns i kvinnodominerade arbetsplatser förväntas ett riktmärke på sikt bidra till en jämställd hälsa för kommunens medarbetare.

Under 2019 tog kommunen emot en utmärkelse som årets kommun inom employer branding. Motiveringen var att kommunen bedriver ett kontinuerligt arbete med tydliga och starka resultat och har förmåga att visa på den bredd av möjligheter som kommunen kan erbjuda som arbetsgivare.

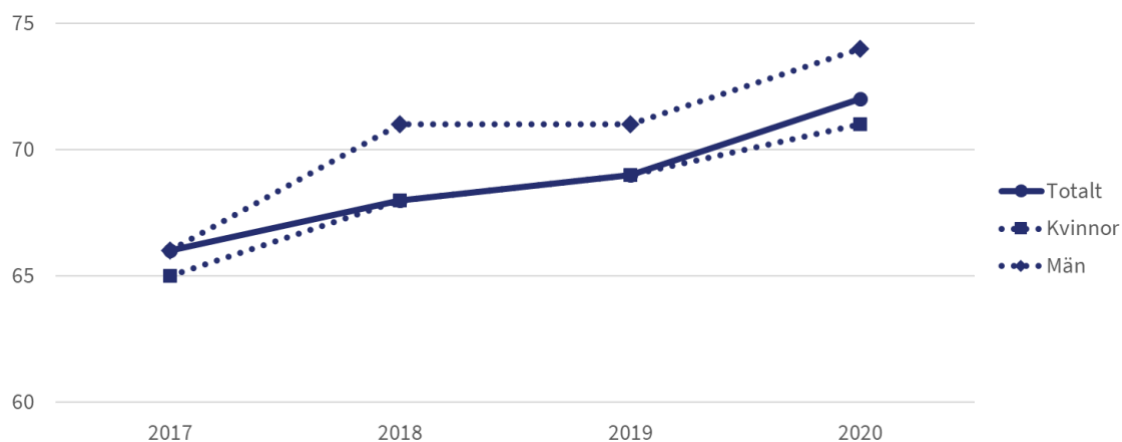
Lärdomar och fokus framåt: synliggör skillnader och säkra kompetensförsörjningen

Genom att synliggöra och analysera skillnader mellan hur lön och arbetsvillkor skiljer sig åt mellan kvinnor och män har kommunen gjort riktade insatser kring bland annat lön, heltidsanställningar och sjukfrånvaro. Det finns fortfarande strukturella skillnader mellan män och kvinnor. Kvinnor är exempelvis fortfarande starkt överrepresenterade inom administration, vård och omsorg, socialt arbete och förskola. I traditionellt kvinnodominerade yrken är också chefstätheten lägre.

Bra arbetsvillkor och utvecklingsmöjligheter är sätt att attrahera och behålla kompetenta medarbetare. Men förändringstrycket på kommunen är högt. Med fler äldre och yngre invånare, fortsatt tillväxt, snabb teknikutveckling och ökad rörlighet inom befolkningen förändras det kommunala servicebehovet. För att möta en sådan utveckling behöver kommunen fortsätta anpassa styrmodeller, medarbetarskap, chefs- och ledarskap, kompetens, arbetssätt och arbetsmiljö. I det sammanhanget är lärdomarna under 2020 om digitala samarbetsformer och distansarbete värdefulla.

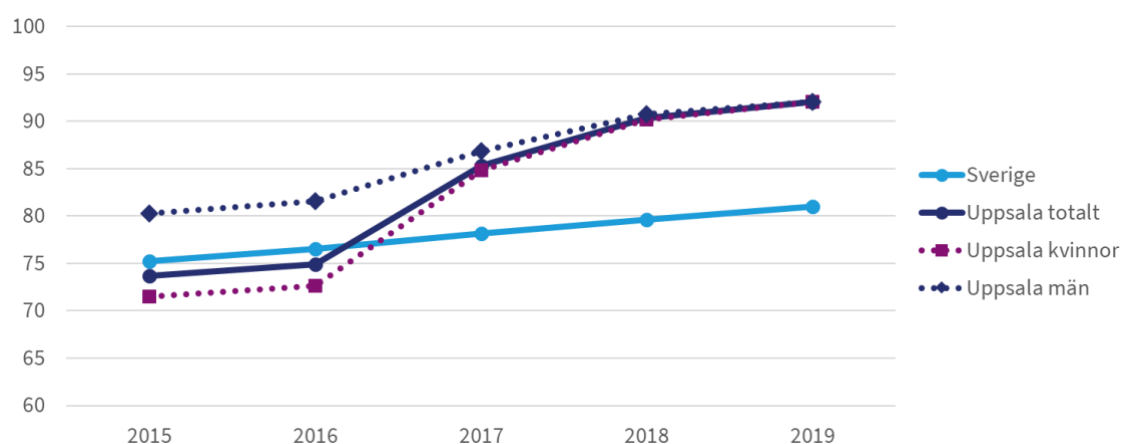
Exempel på statistik som rör hållbar utveckling inom inriktningsmålet

Självupplevd arbetssituation hos kommunens medarbetare

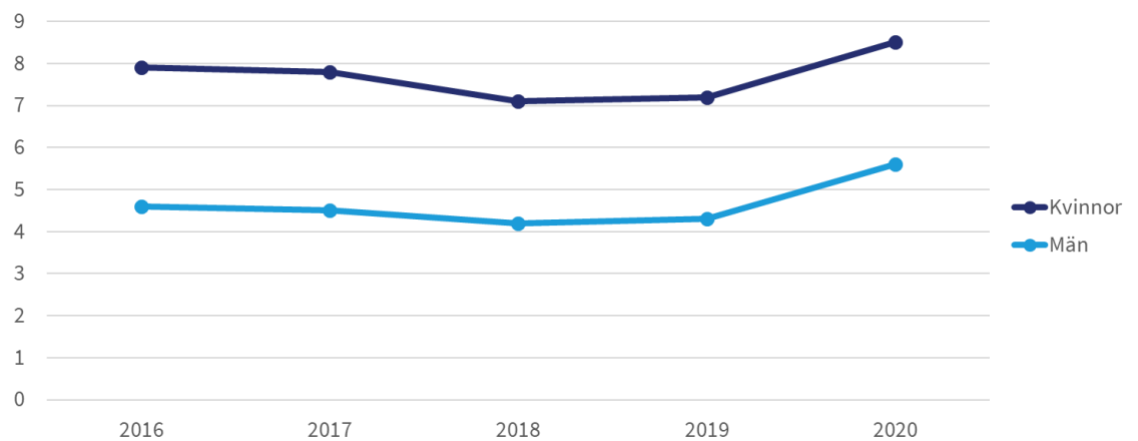

Figur 34. Index över självupplevd arbetssituation hos kommunens medarbetare utifrån hur de har svarat i kommunens medarbetarundersökning fördelat på kön. Medarbetare svarar över lag mer positivt 2020 än under tidigare år och området arbetssituation har ökat mest. Under hela perioden finns det en könsskillnad mellan kvinnor och män där män är mer nöjd över sin arbetssituation än kvinnor. Nöjdheten hos kvinnor ligger nära nöjdheten totalt, eftersom kommunen har en stor andel kvinnor bland sina medarbetare. Observera att skalan på y-axeln är bruten och börjar på 60 och slutar på 75, medan index teoretiskt kan ligga mellan 0-100. Källa: Kommunens medarbetarundersökning.

Andel heltidsanställda

Figur 35. Andel heltidsanställda av månadsavlönade i kommunen för delat på kön. Sedan heltidsreformen har andelen ökat kraftigt i Uppsala och är nu betydligt högre än i Sverige som helhet. Skillnaden mellan kvinnor och män och också försvunnit. Källa: kolada.se.

Sjukfrånvaro bland kommunanställda

Figur 36. Sjukfrånvaro bland kommunanställda i antal dagar per år fördelat på kön. Det finns en tydlig könsskillnad där kvinnor har nästan 70 procent fler sjukdagar än män. Källa: kolada.se.

The background of the slide features a blurred photograph of a group of people sitting at a table, possibly in a restaurant or meeting setting. A semi-transparent teal overlay covers the entire image, creating a professional and academic atmosphere.

Kapitel 3

Slutsatser och kommande steg

Slutsatser och kommande steg

En kommun i Sverige har stora möjligheter att påverka hållbarheten i utvecklingen, eftersom svenska kommuner har ett brett ansvar för samhällsplanering, välfärdsservice och lokal demokrati. Kommunen är också en stor arbetsgivare på den lokala arbetsmarknaden. I rollen som samhällsutvecklare ger kommunen generella förutsättningar för en hållbar utveckling för människor, företag, civilsamhälle och natur. Som servicegivare kan kommunen bygga in hållbarhetskriterier i servicen och på så sätt "producera" hållbarhet. Som den största lokala arbetsgivaren kan kommunen bidra till ett hållbart och jämlikt arbetsliv för tusentals människor.

Det här är Uppsalas första voluntary local review. Ambitionen är att visa hur Uppsala har införlivat Agenda 2030 i sin styrning och i sina verksamheter. Kommunen har en bred verksamhet som under de senaste åren har präglats av att öka hållbarheten i den sociala, ekologiska och ekonomiska utvecklingen. Det visar sig också att av de delmål som är relevanta för Uppsala kommun arbetar eller har kommunen arbetat med samtliga. Sammanställningen av rapporten har utkristalliserat ett antal sätt som Uppsala har valt att arbeta på – sätt som i kombination kan ses som framgångsfaktorer.

Framgångsfaktorer för arbetet för en hållbar utveckling

Det finns vissa gemensamma ingredienser för hur kommunen arbetat med hållbarhetsfrågor inom olika områden. Inom vissa verksamheter används någon eller några av ingredienserna, men det är framför allt när flera eller alla används som de driver framgång. Ingredienserna är:

1. *Ambition* – Skapa förändringstryck genom politisk uppmärksamhet.
2. *Kapacitet* – Mobilisera samverkan i frågor där flera kan påverka.
3. *Kunskap* – Synliggör skillnader genom kartläggning och analys.
4. *Fokus* – Rikta insatser till områden eller grupper som har störst behov.
5. *Lärande* – Följ upp och utvärdera insatser för att på så sätt uppdatera behovsbilden.
6. *Integrering* – Se till att det goda nya blir en del av det ordinarie.

Ambition – Skapa förändringstryck genom politisk uppmärksamhet. När kommunens förtroendevalda riktar uppmärksamhet mot en fråga skapas en medvetenhet, en legitimitet och en motivation att arbeta med frågan. Det gäller även hos samarbetspartners till kommunen. Ambitiösa klimatmål, fokus på trygghet och arbetet för att göra heltid till norm för kommunens anställda är exempel på frågor som har fått en tydlig politisk uppmärksamhet och där kommunen tar viktiga kliv mot en hållbar utveckling.

Kapacitet – Mobilisera samverkan i frågor där flera kan påverka. Kommunen kan aldrig på egen hand hantera komplexa samhällsutmaningar. Kommunen behöver därför skapa partnerskap, samordna och samverka med andra inom offentlig sektor, näringslivet, civila samhället och kommunens invånare. Det är ett sätt att både knyta kunskap, nytänkande, handlingskraft och resurser till samhällsutmaningen. Klimatprotokollet, lokal samverkan i stadsdelen Gottsunda och partnerskapet med Röda Korset kring pandemin är exempel på samverkansformer där kommunen

tillsammans med det omgivande samhället påverkar samhällsutvecklingen till att bli mer hållbar. Ett annat exempel handlar om att kommunen samarbetar regionalt kring frågor som rör hälsa, vård och omsorg för att få större effekter. Genom att mobilisera flera ökar förutsättningarna för att åstadkomma långsiktiga och strukturella förändringar i hållbar riktning.

Kunskap – *Synliggör skillnader genom kartläggning och analys.* Kommunen behöver synliggöra läget för att förstå vad som behöver göras. Genom att ha dialoger och analysera utvecklingen blir behoven tydligare. Exempelvis har dialoger med äldre gett underlag till insatser för en äldrevänlig kommun. Jämställdhetsanalyser inom idrotten, den lokala trygghetsundersökningen och analyser av skillnader i skolgång mellan olika grupper är exempel på analyser som ger underlag för insatser som mer träffsäkert bidrar till att öka hållbarheten i Uppsalas utveckling. Här spelar samarbetet med universitet en viktig roll för att utveckla saker tillsammans. Ett sådant samarbete präglade bygget av ett mobilitetshus – ett smartare parkeringshus – där en solcellspark på taket och en avancerad batterianläggning avlastar elnätet när många bilar laddas samtidigt.

Fokus – *Rikta insatser till områden eller grupper som har störst behov.* Kommunens verksamheter präglas av att göra skillnad och att ingen ska lämnas utanför. Genom att använda kunskap för att konkretisera vad som behöver göras drivs kommunens insatser mot behoven. Det handlar exempelvis om samordnade insatser för att öka tryggheten och förbättra möjligheten att leva i bostadsområden där behoven av stöd är stora. Det handlar också om att med stöd av resursfördelningsmodeller jämföra ut förutsättningarna för skolor med olika elevunderlag. Även om fokus ligger på en konkret förändring är det viktigt att sätta in det konkreta i ett sammanhang, så att förändringen gör nytta ur ett helhetsperspektiv.

Lärande – *Följ upp och utvärdera insatser för att på så sätt uppdatera behovsbilden.* Kommunens insatser syftar till att göra skillnad. Genom att bilda sig en uppfattning om de faktiskt leder i rätt riktning uppdaterar kommunen sin bild av hur behoven ser ut. Kommunen kan exempelvis se att insatser för att öka valdeltagandet faktiskt tycks ha gjort skillnad. På liknande sätt tycks insatser för att minska osakliga löneskillnader mellan kvinnor och män bland kommunens anställda ha gett resultat. Och insatser för att minska klimatutsläppen går åt rätt håll, även om det går för långsamt. Det är viktigt att komma ihåg att utvärderingen av nyttan också bör ta hänsyn till påverkan utanför kommunens gränser.

Integrering – *Se till att det goda nya blir en del av det ordinarie.* Många insatser handlar om att ta ett krafttag kring att förbättra något. Men när insatsen är över behöver erfarenheten bli en del av det ordinarie. Exempelvis har upphandlingen av produkter som uppfyller hållbarhetskriterier successivt övergått från att ha varit enstaka undantag till att bli norm. På liknande sätt har den satsning på jämställdhetsintegrering av idrotts- och fritidsverksamheten blivit en del av ordinarie arbetssätt och styrning. På så sätt blir hållbarhetsperspektiv en del av hur kvalitet definieras i Uppsala kommun.

Lärdomar av att göra en voluntary local review

Längre tidsperspektiv och kopplingar mellan områden

Kommunen följer regelbundet upp och analyserar sina verksamheter i exempelvis årsredovisningar. Fokus är då på närmast föregående period, exempelvis året som gått. Kommunen tar då och då också fram tematiska rapporter inom ett visst område. Fokus

är då avgränsat till det område som rapporten handlar om. En voluntary local review öppnar upp för både ett längre tidsperspektiv och en bredd som gör att det går att se kopplingar mellan områden. En voluntary local review kompletterar därför kommunens övriga sätt att redovisa verksamhet och ger ett nytt bidrag till lärandet.

Bättre kontakter med nationell nivå och andra större kommuner

Under arbetet med voluntary local review har kommunen haft kontakter med Regeringskansliet och övriga kommuner som tar fram en rapport, Helsingborg, Malmö och Stockholm. Det har också funnits ett utbyte mellan Sverige och Finland där Finland delade med sig av sina erfarenheter av bland annat voluntary local reviews. Förutom erfarenheter av själva rapporten har alla dessa kontakter i sig skapat bättre förutsättningar för framtida relationer och samverkan kring arbetet med Agenda 2030.

Statistik och meningsfulla berättelser som visar effekter

Kommunens arbete för att öka hållbarheten i utvecklingen är omfattande och behöver därför göras begripligt. Här spelar statistik en viktig roll. I rapporten används framför allt statistik som synliggör skillnader – över tid, mellan grupper i samhället, mellan bostadsområden. På så sätt ger statistiken ett underlag för reflektioner över likvärdighet och önskvärd utveckling i linje med Agenda 2030:s princip Ingen ska lämnas utanför (Leave No One Behind).

Men statistiken kan aldrig stå på egna ben. För att det ska bli begripligt behöver det finnas resonemang som väver samman problembild, vägval, åtgärder och resultat. Det behöver också finnas konkreta exempel på hur det kan gå till för att främja en hållbar utveckling för att levandegöra och öka förståelsen för förändringsarbetet.

En av de viktigaste delarna handlar om att knyta samman åtgärder med resultat och på så sätt visa att åtgärder faktiskt har effekt. Det är också bland de svåraste delarna och är ett utvecklingsområde för Uppsala i likhet med många andra kommuner som arbetar långsiktigt med hållbar utveckling.

Medskick till framtida voluntary local reviews

Med erfarenheten av den här rapporten finns det vissa saker som kan lyftas fram som tips till kommande rapporter.

- *Utgå från hur den lokala styrningen ser ut.* Genom att utgå från det som är "vårt sätt" blir det lättare att skapa förståelse för rapporten lokalt. Det blir också lättare för en utomstående läsare att få en känsla för hur integreringen ser ut.
- *Lyft exempel som visar ett "hur".* Genom att inte bara visa "att" och "vad" skapas bättre förutsättningar för att någon ska snappa upp en metod och använda den i sitt eget sammanhang. För att hur-et ska bli intressant behöver det kopplas ihop med en problembild som motiverar varför kommunen gör något och ett resultat som visar vad hur-et lett till. Här kan kommunen bli bättre på att beskriva resultat.
- *Börja tidigt.* Mycket av rapportens innehåll är ganska okänsligt för aktuell information. Vi vet redan en hel del om utvecklingen, så lägg tid på att involvera experter inom och utanför kommunorganisationen, helst inklusive invånare.

- *Tänk webb snarare än rapport.* Det här är en klassisk rapport med en tydlig början och ett tydligt slut. Om rapporten istället presenteras på webben öppnas nya möjligheter upp sig för att klicka på fördjupningar, filmer, kartor, ljudklipp och öppna data.

Framtidsfrågor

Anpassningsbarhet

Coronapandemin har inneburit mycket stora prövningar för kommunen och för lokalsamhället. Verksamheter har behövt prioritera, samarbeta, göra nya saker och gamla saker på nya sätt. Smittsamma sjukdomar brukar behandlas som en regional eller nationell fråga, men coronapandemin har tydliggjort kommunernas betydelsefulla roll. En tydligare roll- och ansvarsfördelning vad gäller smittskydd är viktig för att kunna hantera liknande kriser mer effektivt.

Hanteringen av kriser förutsätter att kommunen är motståndskraftig, visar anpassningsbarhet och samverkar med det omgivande samhället. Det är egenskaper som är viktiga även för att anpassa sig till klimatförändringar och extrema väderfenomen.

Hantering av målkonflikter

Uppsala står inför en fortsatt tillväxt när det gäller bostäder, invånare och näringsliv. En sådan tillväxt behöver ske samtidigt som klimatutsläppen behöver minska mer än hittills i absoluta tal. En likvärdig tillgång till ren luft, rent vatten och biologisk mångfald måste samsas med sociala och ekonomiska behov. Närproduktion av förnybar energi och lokala cirkulära livsmedelskedjor spelar en roll.

På motsvarande sätt behöver målkonflikter hanteras i kommunens upphandling. Hållbarhetskriterier bör visserligen ses som kvaliteter i det kommunen köper, men kvalitet behöver alltid vägas mot kostnad. Kommunen behöver därför hitta kloka avvägningar mellan kvalitet och kostnad på ett sätt som gör att både hållbarhetskriterier uppfylls och att kommunal service kan upprätthållas.

Från expert till möjliggörare

I kommunen pågår en rollförskjutning när det gäller arbetet med hållbar utveckling. Medarbetare som tidigare haft sin expertroll som utgångspunkt omvandlas till att bli utvecklings- och hållbarhetsledare som arbetar närmare verksamheterna som möjliggörare. Ett sådant arbetssätt tar bättre vara på den samlade kompetens som finns i kommunens verksamheter.

På motsvarande sätt går det att se en rollförskjutning när det gäller kommunen som lokal aktör. De mer komplexa samhällsutmaningarna innebär att kommunen söker medansvariga samarbetspartners för att tillsammans få större kraft och skapa större helheter för invånare, företag och organisationer. Det pågår också en tyngdpunktsförskjutning från att se kommuninvånaren som en mer eller mindre passiv mottagare av service till någon som aktivt är med och skapar värde tillsammans med kommunen och andra.